

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

**Sociální podnikání v kontextu potřeb politiky zaměstnanosti České
republiky**

Disertační práce

Autor: Mgr. Ondřej Kročil

Vedoucí práce: doc. Ing. Richard Pospíšil, PhD.

Olomouc 2019

Čestné prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem disertační práci na téma: „Sociální podnikání v kontextu potřeb politiky zaměstnanosti České republiky“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího disertační práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne.

Podpis

Poděkování autora práce

Rád bych touto cestou poděkoval panu doc. Ing. Richardu Pospíšilovi, PhD. za veškerou pomoc během doktorského studia. Za odbornou pomoc při psaní článků děkuji rovněž panu doc. Mgr. Miroslavu Dopitovi, PhD. Poděkovat si dovoluji také kolegům z Katedry aplikované ekonomie, kteří mi umožnili na pracovišti odborně působit.

Obsah

Úvod disertační práce	5
1. Sociální politika	8
1.1 Vymezení sociální politiky	8
1.2 Cíle sociální politiky	8
1.3 Subjekty a objekty sociální politiky	9
1.4 Funkce, nástroje a typy sociální politiky.....	10
1.5 Vztah sociální a hospodářské politiky.....	12
1.6 Odvětví sociální politiky	12
2. Politika zaměstnanosti a její souvislosti	14
2.1 Vymezení a typy politiky zaměstnanosti	14
2.2 Nástroje politiky zaměstnanosti	16
2.3 Trh práce a nezaměstnanost	16
2.4 Současná politika zaměstnanosti České republiky a situace na tuzemském trhu práce	17
3. Sociální exkluze a sociální inkluze ve vztahu k trhu práce	23
3.1 Vymezení pojmu sociální exkluze	23
3.2 Vymezení pojmu sociální inkluze	24
4. Znevýhodněné osoby na trhu práce	25
4.1 Vymezení skupin osob znevýhodněných na trhu práce	25
4.2 Možná rizika a přínosy plynoucí z nezaměstnanosti, resp. zaměstnanosti znevýhodněných skupin osob na trhu práce.....	27
4.3 Problematika pomoci znevýhodněným osobám v legislativních dokumentech České republiky.....	28
4.4 Nástroje politiky zaměstnanosti určené pro podporu znevýhodněných osob na trhu práce	30
4.5 Postavení znevýhodněných skupin osob na trhu práce v rámci strategie politiky zaměstnanosti České republiky	36
5. Podnikání	38
5.1 Vymezení pojmů „podnikání“ a „podnikatel“ v legislativě České republiky.....	38
5.2 Vymezení pojmu „podnik“	39
5.3 Přehled právních forem podnikání dle legislativy České republiky	40
5.4 Další typy korporací	41

5.5 Cíle podnikání	42
6. Malé a střední podnikání.....	44
6.1 Vymezení kategorie mikro, malých a středních podniků.....	44
6.2 Vztah kategorie mikro, malých a středních podniků a sociálních podniků působících v České republice.....	45
6.3 Specifika malých a středních podniků	46
6.4 Význam a podpora malého a středního podnikání v České republice	47
7. Podnikatelská etika a její ukotvení v ekonomické teorii	48
7.1 Vymezení pojmu „podnikatelská etika“	48
7.2 Podnikatelská etika a její uplatnění v podnikatelských konceptech	49
8. Současné přístupy k odpovědnému podnikání.....	52
8.1 Společenská odpovědnost podniků	52
8.2 Podnikání v rámci sdílené ekonomiky	54
8.3 Conscious Business	55
8.4 Sociální podnikání.....	55
9. Třetí sektor a sociální ekonomika	56
9.1 Sektory národního hospodářství a vymezení pojmů „třetí sektor“, „občanský sektor“ a „občanská společnost“	56
9.2 Vymezení pojmu „sociální ekonomika“	58
10. Sociální podnikání	60
10.1 Vymezení pojmů „sociální podnikání“, „sociální podnik“ a „sociální podnikatel“	60
10.2 Sociální podnikání jako sociální inovace či sociální investice	70
10.3 Typologie sociálních podniků dle oblasti působení	71
11. Integrované sociální podniky.....	73
11.1 Vymezení integrovaných sociálních podniků	73
11.2 Typologie integrovaných sociálních podniků	74
12. Sociální podnikání v České republice.....	76
12.1 Návrh zákona o sociálním podnikání a komentář k jeho obsahu.....	76
12.2 Rozsah sociálního podnikání v České republice.....	79
12.3 Podpora sociálního podnikání v České republice	81
12.3.1 Stručné představení strukturálních a investičních fondů.....	81
12.3.2 Příklady podpory sociálního podnikání v České republice z ESIF	86
13. Struktura výzkumné části práce	88

14. Integrovaní sociální podniky v kontextu potřeb politiky zaměstnanosti České republiky – případ Olomouckého kraje	90
14.1 Úvod k první výzkumné části	90
14.2 Rešerše literatury k první výzkumné části	91
14.3 Metody a data první výzkumné části	94
14.3.1 Stanovené výzkumné otázky	94
14.3.2 Použitá data	94
14.3.3 Použité metody	98
14.4. Výsledky první výzkumné části	100
14.4.1 Sociální podniky a jejich propojení s politikou zaměstnanosti ČR.....	100
14.4.2 Zastoupení integračních sociálních podniků v Olomouckém kraji	101
14.4.3 Význam zkoumaných integračních sociálních podniků z hlediska politiky zaměstnanosti	103
14.5 Závěr k první výzkumné části	107
15. Informovanost o konceptu sociálního podnikání a jeho potenciál z hlediska zakládání nových sociálních podniků	109
15.1 Úvod ke druhé výzkumné části	109
15.2 Rešerše literatury ke druhé výzkumné části.....	109
15.3 Metody a data druhé výzkumné části.....	110
15.3.1 Popis výzkumného vzorku	110
15.3.2 Struktura dotazníků	111
15.4 Výsledky dotazníkového šetření v rámci druhé výzkumné části	112
15.4.1 Odpovědi studentů – potenciálních sociálních podnikatelů	112
15.4.2 Odpovědi osob se zdravotním postižením.....	117
15.5 Závěr ke druhé výzkumné části.....	120
16. Komplexní měření přínosu sociálního podnikání	124
16.1 Úvod ke třetí výzkumné části.....	124
16.2 Rešerše literatury ke třetí výzkumné části	125
16.3 Metody a data třetí výzkumné části	127
16.4 Výsledky třetí výzkumné části	134
16.4.1 Kombinace metod pro komplexní měření dopadu sociálních podniků.....	134
16.4.2 Obtížnost použití vybraných metod	135
16.4.3 Navržení modelu kombinace vybraných metod	137
16.5 Závěr ke třetí výzkumné části	138

17. Sociální podnikání a sociální ekonomika v legislativních dokumentech zemí Evropské unie	139
17.1 Úvod ke čtvrté výzkumné části	139
17.2 Rešerše literatury a metodologie ke čtvrté výzkumné části	139
17.3 Výsledky čtvrté výzkumné části	140
17.4 Závěr ke čtvrté výzkumné části.....	144
Závěr disertační práce	145
Summary	148
Anotace	150
Literatura.....	152
Seznam zkratk	164
Seznam tabulek	165
Seznam grafů	168
Seznam obrázků.....	169
Seznam schémat.....	170

Úvod disertační práce

Ačkoli je podnikání formálně chápáno jako soustavná činnost, jejímž účelem je dosažení zisku, nacházejí v současné době uplatnění i podnikatelské koncepty, které z jedné strany o vytvoření zisku rovněž usilují, ze strany druhé však paralelně směřují k naplnění určitým způsobem obecně prospěšného cíle. Zmíněná prospěšnost může mít charakter environmentální, ekonomický, sociální, či může spočívat v kombinaci všech uvedených přívlastků. Jedním z podnikatelských přístupů hlásících se k myšlenkám společenské prospěšnosti je sociální podnikání.

Společenská prospěšnost je v případě sociálního podnikání chápána v širokém smyslu slova a není možné omezit ji na vybrané aktivity, jež by podniky měly vyvíjet. Obecně jsou sociální podniky definovány jako subjekty, jež produkují výrobky nebo poskytují služby se záměrem dosažení ekonomické samostatnosti, přičemž zároveň sledují určitý společensky prospěšný cíl. Přesto ale v prostředí jednotlivých zemí Evropské unie převládá jeden typ sociálních podniků, jenž svůj hlavní cíl orientuje do oblasti, která je na úrovni politik státu řešena v rámci odvětví sociální politiky. Jedná se o tzv. integrační sociální podniky zaměstnávající určitým způsobem znevýhodněné osoby na trhu práce s cílem jejich začlenění do společnosti, popřípadě zabránění sociálnímu vyloučení těchto osob. Jako osoby znevýhodněné na trhu práce jsou chápány osoby se zdravotním postižením, sociálně vyloučené osoby, osoby s nízkou kvalitací, starší osoby či dlouhodobě nezaměstnaní.

Přestože je současný trh práce charakteristický nízkou mírou nezaměstnanosti, je nutné znevýhodněným osobám neustále věnovat zvýšenou pozornost, neboť jsou ohroženy řadou specifických sociálních, ale například také zdravotních rizik. Sociální podnikání představuje inovativní způsob začlenění těchto osob do společnosti a nabízí paletu témat, která nejsou z výzkumného hlediska dostatečně podložena. Právě tato výzkumná mezera je motivujícím faktorem pro autora předložené disertační práce se tématem sociálního podnikání zabývat.

Politika zaměstnanosti jakožto oblast politiky sociální má úzký vztah s politikou hospodářskou uplatňuje řadu nástrojů, které mohou napomoci řešit problematiku nezaměstnanosti znevýhodněných osob na trhu práce. Vzhledem k tomu, že sociální podnikání není doposud v české legislativě ukotveným pojmem, nelze jeho případnou

podporu považovat za oficiální instrument politiky zaměstnanosti České republiky. Přesto však sociální podnikání nachází v České republice své místo, o čemž svědčí následující tvrzení. Dle adresáře sociálních podniků zaštiťovaného Ministerstvem práce a sociálních věcí se k myšlenkám sociálního podnikání hlásí více než 200 subjektů. V rámci operačních programů směřujících do oblastí zaměstnanosti a s ní spojených investic mají sociální podniky možnost čerpat finanční podporu plynoucí z rozpočtu Evropské unie. Na úrovni legislativy je připravován zákon o sociálním podnikání.

Předložená disertační práce si klade za cíl na teoretické úrovni propojit téma sociálního podnikání a politiky zaměstnanosti, a na úrovni výzkumné vymezit zastoupení integračních sociálních podniků ve vybraném regionu České republiky a určit jejich potenciál z hlediska politiky zaměstnanosti ČR. Souběžným cílem výzkumné části práce je dále vyhodnotit, jakými základními informacemi v oblasti sociálního podnikání disponují z jedné strany potenciální sociální podnikatelé, a z druhé strany osoby zdravotně postižené, které patří mezi jednu z cílových skupin, jež mohou být zaměstnávány sociálními podniky. Autor práce si rovněž klade za cíl navrhnout soubor metod, pomocí kterých by bylo možné efektivně a komplexně měřit přínos sociálních podniků jakožto sociální investice z hlediska jejich přínosu pro veřejnou ekonomiku a společnost. Posledním cílem práce je vymezit rozdíly v základní legislativní úpravě sociálního podnikání či sociální ekonomiky v 28 zemích Evropské unie z pohledu existence či neexistence platného, resp. připravovaného zákona upravujícího dané oblasti.

V části teoretické je postupně pojednáno o vymezení, odvětvích, subjektech a objektech sociální politiky, o politice zaměstnanosti a jejích typech a nástrojích, o současné situaci na trhu práce České republiky, sociální exkluzi a sociální inkluzi ve vztahu k trhu práce, dále o znevýhodněných osobách na trhu práce a sociálním podnikání, kterému předchází vymezení pojmu podnikání obecně. Samostatně v textu stojí kapitola věnovaná integračním sociálním podnikům, které jsou z hlediska tématu práce nejrelevantnější. Sociální podnikání je v textu rovněž zasazeno do prostředí malých a středních podniků a do kontextu podnikatelské etiky a jiných podnikatelských konceptů, které zastávají myšlenky společenské prospěšnosti či udržitelnosti.

Samotná výzkumná část práce poté nese charakter souboru samostatných článků. První z nich řeší téma vlivu sociálního podnikání na naplňování potřeb politiky zaměstnanosti

České republiky. V rámci této výzkumné části jsou zkoumány sociální podniky působící v Olomouckém kraji a jimi poskytnutá data jsou komparována s údaji platnými pro politiku zaměstnanosti v daném regionu.

Druhá část výzkumu se zabývá mírou informovanosti o sociálním podnikání u vysokoškolských studentů, na které autor pohlíží jako na potenciální sociální podnikatele, a dále u osob se zdravotním postižením jako nejrozsáhlejší cílovou skupinou sociálních podniků. Daný výzkum však má význam i z hlediska potenciálu zakládání dalších integračních sociálních podniků pro politiku zaměstnanosti, neboť odpovídá na otázky, zda jsou studenti ochotni zakládat podniky sledující určitý společensky prospěšný cíl, a na druhé straně zda osoby se zdravotním postižením považují současnou situaci na trhu práce za obtížnou z pohledu jejich pracovního uplatnění.

Zatřetí se předložený výzkum zabývá způsoby měření dopadu sociálních podniků na společnost a veřejné finance, kdy je podpora sociálního podniku chápána jako sociální investice nejen z pohledu samotného sociálního podnikatele nebo zakladatele sociálního podniku, ale i orgánů poskytujících sociálním podnikům finanční podporu. V rámci výzkumu jsou zkoumány metody vhodné pro měření dopadu sociálních investic a aplikovány na potřeby připravovaného zákona o sociálním podnikání v České republice.

V poslední řadě výzkum předkládá rozdíly v ukotvení sociálního podnikání v legislativách členských zemí Evropské unie.

Vzhledem k charakteru výzkumné části práce jsou použité metody, dílčí cíle a výzkumné otázky představeny vždy samostatně v jednotlivých výzkumných kapitolách, přičemž výzkumné části jako celku předchází i vlastní úvod vysvětlující přístup autora k výstavbě dané části textu, jenž je uveden na 88. straně této práce.

Dvě výzkumné dílčí části již byly publikovány v odborných časopisech, přičemž v textu práce jsou ponechány v původní struktuře a podobě. Jedná se o kapitoly 14 a 16, kdy výzkum představený v první jmenované byl publikován v časopise Fórum sociální politiky v dubnu roku 2019 a zpracován pod odborným vedením pana doc. Miroslava Dopity z Katedry sociologie a andragogiky Univerzity Palackého a pana doc. Richarda Pospíšila z Katedry aplikované ekonomie Univerzity Palackého. Výzkum předložený v kapitole 16 a realizovaný pod odborným vedením pana doc. Richarda Pospíšila byl publikován v roce 2018 v časopise Ekonomski Pregled.

1. Sociální politika

Úvodní kapitola teoretické části práce pojednává o vymezení pojmu „sociální politika“, a dále o jejích cílech, objektech, subjektech, nástrojích, funkcích a odvětvích a rovněž o vztahu sociální a hospodářské politiky, jehož nedílnou součástí je politika zaměstnanosti.

1.1 Vymezení sociální politiky

Sociální politika je pojmem zasahujícím do širokého spektra oblastí. Tato skutečnost znesnadňuje její přesné vymezení, a i z tohoto důvodu se v odborné literatuře setkáme s řadou přístupů k sociální politice.

Klimentová (2004), stejně jako Potůček (1995), rozlišují sociální politiku ze dvou pohledů – jako vědní disciplínu a jako praktickou aktivitu. Pro potřeby této práce se budeme dále zabývat jen pohledem druhým.

Krebs (2010) uvádí dvě v České republice užívaná pojetí sociální politiky. V širším pojetí je sociální politika chápána jako jednání státu a jiných subjektů, jímž je ovlivňována sociální sféra společnosti a životní podmínky lidí. Užší pojetí konkretizuje sociální politiku jako soubor činností, jejichž cílem je reagovat na sociální rizika a negativní jevy doprovázející fungování tržního mechanismu. Již nyní se tak dostáváme k jevu nezaměstnanosti, který je pro předloženou disertační práci důležitý. Široké a úzké pojetí sociální politiky nabízí i Potůček (1995), kdy v prvním případě jsou voleny základní sociální ideje (jako např. forma vlády, formy vlastnictví) a v případě druhém dochází k aplikaci souboru opatření v konkrétním sociálně-ekonomickém rámci.

1.2 Cíle sociální politiky

Krebs (2010) upozorňuje na složitost sociální politiky jakožto systému, v rámci kterého dochází k naplňování soustavy dílčích cílů směřujících k cíli obecnému, kterým je zdokonalování životních podmínek lidí a rozvoj osobnosti. Dílčí cíle jsou stanovovány v rámci jednotlivých oborů sociální politiky a reagují na specifické problémy v daných

oblastech. Zároveň Krebs dodává, že cíle sociální politiky musejí odpovídat jednak současným potřebám, ale i budoucím očekáváním. Důležitou roli zde tedy hraje hledisko času.

Podle Klimentové (2004) je cílem sociální politiky poskytovat občanům sociální jistoty, umožnit jim žít přiměřeným životním stylem a realizovat základní lidská práva.

V případě obou autorů se setkáváme s obecným cílem sociální politiky, který je naplňován specificky na úrovni jednotlivých subjektů sociální politiky.

1.3 Subjekty a objekty sociální politiky

Jako subjekt sociální politiky je chápán ten, kdo má zájem, vůli, schopnosti, předpoklady, možnosti a prostředky k naplňování určité sociální činnosti (Krebs, 2010). Tomeš (2010) vyděluje dvě skupiny subjektů sociální politiky – veřejnoprávní a soukromoprávní subjekty.

Mezi veřejnoprávní subjekty patří:

- Ústřední orgány státu (ústřední vláda, ministerstva, finanční úřady, úřady práce)
- Samosprávné korporace (kraje, obce, veřejné pojišťovny, zájmové komory)

K soukromoprávním subjektům jsou řazeny:

- Právnícké osoby (obchodní korporace a neziskové organizace)
- Fyzické osoby (zde autor blíže nespecifikuje pozici fyzických osob jakožto subjektů sociální politiky)

Krebs (2010) za subjekty sociální politiky považuje:

- Stát a orgány státu (Ministerstvo práce a sociálních věcí, úřady práce)
- Zaměstnavatele a podniky (povinné i dobrovolné aspekty sociální politiky podniků)
- Zaměstnavatelské, zaměstnanecké a odborové orgány (profesní komory, tripartita)
- Regiony, obce
- Občanské organizace a iniciativy (dobročinné organizace, charitativní instituce)

- Církev
- Občany, rodiny a domácnosti

Potůček (1995) používá místo pojmů „subjekty a objekty“ termín „aktéři“, mezi které řadí tvůrce i příjemce sociální politiky. Jedná se občany, rodiny, sousedství, církev, svépomocná sdružení, specializované instituce poskytující služby, neziskové organizace, firmy, odbory, politické strany, hromadné sdělovací prostředky, státní moc a správu, samosprávu, veřejnou správu a nátlakové skupiny.

Čistě za objekty sociální politiky považujeme obecně ty, kterým jsou opatření sociální politiky určena (Krebs, 2010). Tomeš (2010) objekty sociální politiky dělí na jednotlivce, rodiny a skupiny občanů. Jako objekt sociální politiky však uvádí i právnické osoby v případech, kdy sdružují znevýhodněné osoby – tedy sociální podniky či chráněné dílny.

1.4 Funkce, nástroje a typy sociální politiky

Určujícím znakem pro vymezení typů sociální politiky je zejména role státu jakožto jejího významného subjektu. Krebs (2010) pojmenovává tři typy sociální politiky, a sice typ redistributivní, výkonový a reziduální. Pro redistributivní typ je charakteristická dominantní role státu v sociální politice a univerzální poskytování sociálních dávek. Výkonový typ je založený na uspokojování sociálních potřeb na základě produktivity příjemců sociální politiky a reziduální typ se opírá o minimální odpovědnost státu za sociální potřeby občanů. Krebs však zdůrazňuje, že v praktickém životě se setkáváme s mixem uvedených typů sociálních politik.

Klimentová (2004) rozlišuje sociální politiku na aktivní a pasivní, tedy podle toho, jak stát přistupuje k řešení sociálních problémů. Aktivní sociální politika spočívá v prevenci vzniku sociálních problémů, naopak pasivní sociální politika reaguje na již vzniklé sociální problémy.

V průběhu rozvoje sociálních politik došlo k vydělení několika základních funkcí, kterými jsou dle Krebse (2010):

- Ochranná funkce
- Rozdělovací a přerozdělovací funkce
- Homogenizační funkce
- Stimulační funkce
- Preventivní funkce

Ochranná funkce spočívá ve zmírňování důsledků sociálních problémů dopadajících na objekty sociální politiky. Funkce rozdělovací a přerozdělovací zahrnuje aspekty redistribuce důchodů s cílem zajistit odpovídající životní podmínky občanům a produkci veřejných statků. Jádro homogenizační funkce tkví ve snaze o zmírňování sociálních rozdílů mezi jedinci či skupinami. Stimulační funkce má za úkol podporovat žádoucí chování jednotlivců a skupin z ekonomického i mimoekonomického hlediska. Prostřednictvím preventivní funkce se sociální politika snaží předcházet vzniku negativním sociálních událostí.

Shodné funkce sociální politiky uvádí i Klimentová (2004) a Kaczor (2015).

Pro naplňování uvedených funkcí slouží nástroje sociální politiky. Krebs (2010) přehledně člení nástroje sociální politiky na:

- Právní normy související se sociální politikou
- Ekonomické nástroje, které v tomto případě zahrnují nástroje fiskální, úvěrové a nástroje cenové politiky
- Sociální dokumenty nelegislativní povahy
- Nátlakové akce v podobě stávek či petic

Starší publikace Potůčka (1995) kromě výše uvedených nástrojů zahrnuje také hromadné sdělovací prostředky, typy organizačních struktur a veřejná slyšení. Tomeš (2010) vnímá jako nástroje sociální politiky regulace, sociální prevence, věcné a peněžité dávky, sociální služby a nátlak. Nástroje dle Klimentové (2004) odpovídají souhrnu výše uvedeného.

1.5 Vztah sociální a hospodářské politiky

Stejně jako jsou ekonomie a sociologie dvě velmi úzce propojené vědní disciplíny, i hospodářská a sociální politika by obtížně fungovaly jedna bez druhé.

Slaný a Žák (1999) vymezují hospodářskou politiku jako činnost, v rámci které nositelé hospodářské politiky využívají řady nástrojů a pravomocí k tomu, aby ovlivnili ekonomický a sociální vývoj s cílem dosáhnout stanovených celospolečenských cílů. V rámci makroekonomické hospodářské politiky rozlišují politiku rozpočtovou, měnovou, důchodovou a vnější, mezi mikroekonomickou hospodářskou politiku řadí mimo jiné právě politiku sociální.

Vymezit vztah mezi sociální a hospodářskou politikou pomůže pojmenování cílů druhé jmenované (cíle sociální politiky jsou uvedeny v podkapitole 1.2), mezi které Slaný a Žák (1999) řadí zajištění přiměřeného hospodářského růstu dosahovaného nízkou mírou nezaměstnanosti, nízkou mírou inflace a vnější ekonomické rovnováhy.

Krebs (2010) více zdůrazňuje samostatnost obou politik, když podotýká, že se nejedná o politiky shodné, ačkoli mají mnoho společného a jsou spojeny silnými vzájemnými vazbami. Jeho tvrzení můžeme doložit skutečností, kdy politika zaměstnanosti je uváděna jako jedna z oblastí sociální politiky, avšak vzhledem ke svému cíli naplňuje i záměry politiky hospodářské. Zejména z tohoto důvodu je do předložené práce daná podkapitola zahrnuta, neboť pomůže lépe pochopit vzájemný vztah mezi politikou zaměstnanosti a politikou hospodářskou.

1.6 Odvětví sociální politiky

Cíle sociální politiky jsou realizovány v řadě oblastí, pod kterými rozumíme dílčí politiky, z nichž se politika sociální jako celek skládá. Dle Potůčka (1995) jsou odvětvími sociální politiky již v předešlé kapitole zmíněná politika zaměstnanosti, dále politika sociálního zabezpečení, zdravotní politika, vzdělávací politika, politika ve sféře bydlení a rodinná politika. Stejně oblasti uvádí i Krebs (2010). Tomeš (2011) ve své publikaci zaměřené na obory sociální politiky jmenuje oblasti vzdělávání, zaměstnanosti, sociální bezpečnosti včetně rodinné politiky, sociální péči v podobě

řešení bezdomovectví, prostituce či závislostí a také podporu národnostním menšinám a migrantům.

Jednotlivá odvětví sociální politiky v této práci nadále nebudou rozebírána. Výjimku tvoří jádro textu – politika zaměstnanosti, jíž je věnována následující kapitola.

2. Politika zaměstnanosti a její souvislosti

Politika zaměstnanosti je souborem činností, jež prostupují sociální i hospodářskou politikou státu. Druhá kapitola disertační práce předkládá vymezení politiky zaměstnanosti v příslušném legislativním dokumentu České republiky, pojmenovává typy politiky zaměstnanosti a jejich nástroje, charakterizuje pojmy „trh práce“ a „nezaměstnanost“ a v poslední řadě nastiňuje současný stav na trhu práce České republiky.

2.1 Vymezení a typy politiky zaměstnanosti

V předešlé kapitole byla krátce zmíněna pozice politiky zaměstnanosti jakožto nedílné součásti politiky sociální, avšak zároveň také jako důležité oblasti pro realizaci cílů hospodářské politiky. Daný vztah všech tří politik potvrzují i Hrdlička a Špiroch (1999).

Dle Zákona č. 435/2004, o zaměstnanosti zahrnuje státní politika zaměstnanosti následující oblasti:

- zabezpečování práva na zaměstnání
- sledování a vyhodnocování situace na trhu práce, zpracovávání prognóz a koncepcí zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů na úseku trhu práce, programů a projektů pro pracovní uplatnění fyzických osob
- koordinaci opatření v oblasti zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů na úseku trhu práce v souladu s evropskou strategií zaměstnanosti a podmínkami pro čerpání pomoci z Evropského sociálního fondu
- tvorbu a koordinaci jednotlivých programů a opatření k zajištění priorit v oblasti zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů na úseku trhu práce
- uplatňování aktivní politiky zaměstnanosti
- tvorbu a zapojení do mezinárodních programů souvisejících s rozvojem zaměstnanosti a lidských zdrojů na úseku trhu práce
- hospodaření s prostředky na politiku zaměstnanosti
- poskytování informačních, poradenských a zprostředkovatelských služeb na trhu práce
- poskytování podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci

- opatření na podporu a dosažení rovného zacházení s muži a ženami, s osobami bez ohledu na jejich rasový a etnický původ, s osobami se zdravotním postižením a s dalšími skupinami osob, které mají ztížené postavení na trhu práce, pokud jde o přístup k zaměstnání, rekvalifikaci, přípravu k práci a ke specializovaným rekvalifikačním kurzům, a opatření pro zaměstnávání těchto osob
- opatření pro zaměstnávání fyzických osob se zdravotním postižením a dalších skupin fyzických osob, které mají ztížené postavení na trhu práce
- usměrňování zaměstnávání pracovních sil ze zahraničí na území České republiky a z území České republiky do zahraničí

Již na základě uvedeného výčtu oblastí působnosti najdeme řadu možných průníků politiky zaměstnanosti a sociálního podnikání, jež je představeno v dalších kapitolách textu.

Jestliže se obrátíme zpět k odborným publikacím, Krebs (2010) definuje politiku zaměstnanosti státu jako soubor opatření, pomocí kterých je vytvářeno prostředí pro rovnováhu na trhu práce a efektivní využití pracovních sil.

V závislosti na tom, jaký typ opatření je v rámci politiky zaměstnanosti uplatňován, rozlišujeme aktivní a pasivní politiku zaměstnanosti. Aktivní politika zaměstnanosti je charakteristická orientací na vytváření nových pracovních příležitostí a na přípravu pracovních sil pro uplatnění se na trhu práce (Potůček, 1995). Hrdlička a Špiroch (1999) ji vymezují stručně jako přímé působení na poptávku a nabídku na trhu práce pomocí určitých nástrojů. Dle Tomeše (2011) cílí aktivní politika zaměstnanosti na motivování a podporu zaměstnávání lidí, vytváření nových a udržení stávajících pracovních míst. Krebs (2010) uvádí jako oblasti aktivní politiky zaměstnanosti rozvoj infrastruktury na trhu práce, podporu vytváření nových pracovních míst a zvyšování adaptability pracovní síly. Pasivní politika zaměstnanosti naopak spočívá ve finanční podpoře a péči o nezaměstnané.

2.2 Nástroje politiky zaměstnanosti

Pro realizaci aktivní a pasivní politiky zaměstnanosti je určena řada nástrojů. Dle Tomeše (2011) jsou nástroji aktivní politiky zaměstnanosti:

- rekvalifikace, jejichž cílem je zvýšení kvalifikace uchazeče o zaměstnání
- investiční pobídky, které mohou zaměstnavatelé využít pro financování tvorby nových pracovních míst nebo rekvalifikace svých zaměstnanců
- veřejně prospěšné práce spočívající zejména v uchování pracovních návyků nezaměstnaných osob
- společensky účelná pracovní místa, jejichž zřizování umožňuje zaměstnat dlouhodobě nezaměstnané osoby
- příspěvek na zapracování pro nového zaměstnance
- podpora chráněných pracovních míst a chráněných pracovních dílen (těmto nástrojům bude věnována pozornost v kapitole o znevýhodněných osobách na trhu práce)

Nástrojem pasivní politiky zaměstnanosti je poté poskytování podpory v nezaměstnanosti definované v Zákoně č. 435/2004, o zaměstnanosti.

2.3 Trh práce a nezaměstnanost

Trh práce a nezaměstnanost jsou dva ústřední pojmy, se kterými politika zaměstnanosti pracuje. Trh práce je trhem jednoho z hlavních výrobních faktorů, na němž se střetává nabídka práce s poptávkou po ní. Trh práce je odlišný od trhu finálních výrobků a služeb tím, že poptávku tvoří jednotlivci (resp. domácnosti), ale naopak podniky (případně organizace v širokém slova smyslu), které práci nabízenou jednotlivci (domácnostmi) poptávají (Hořejší, Macáková, Soukup & Soukupová, 2010).

Pro trh práce je charakteristické přetrvávání určité míry nezaměstnanosti, se kterou se setkáváme i v období hospodářského růstu. Za příčiny této skutečnosti je považována existence zákonné minimální mzdy, která způsobuje zvyšování nákladů podniků na práci pracovníků, jichž se minimální mzda dotýká, dále existence odborů způsobující možný růst mezd v daném odvětví, následný růst cen produkovaných výrobků a služeb, snížení výroby a s tím související růst nezaměstnanosti, a do třetice proces hledání

pracovního místa vyžadující čas k nalezení nového zaměstnání (Urban, 2003; Brožová, 2003).

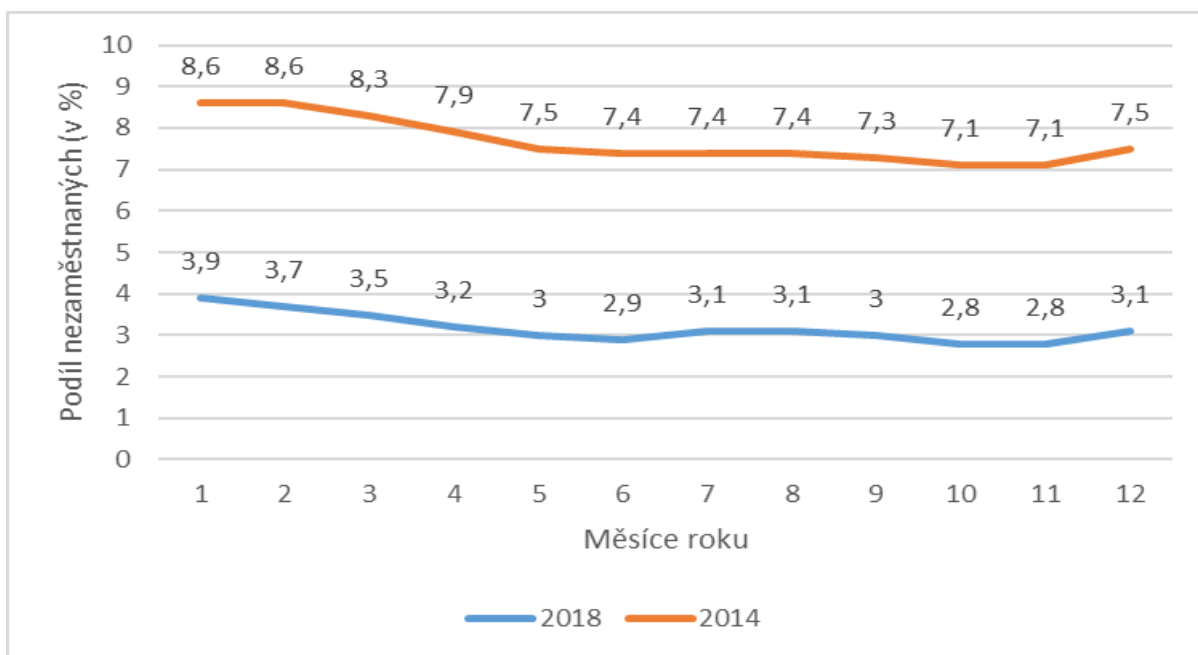
Brožová (2003) rozděluje nezaměstnanost z jedné strany na dobrovolnou a nedobrovolnou, ze strany druhé na frikční, strukturální a cyklickou, přičemž oba způsoby dělení jevu nezaměstnanosti se pochopitelně prolínají. Za dobrovolně nezaměstnané jsou považovány osoby, které nejsou ochotny přijmout práci za mzdu ve výši převládající na daném trhu. Naopak nedobrovolně nezaměstnaní nemohou pracovní místo najít, ačkoli by mzdu převládající na konkrétním trhu akceptovali. Nedobrovolnou nezaměstnanost označuje autorka za možnou příčinu vzniku sociálních a psychických problémů u osob, které jsou tímto typem nezaměstnanosti postiženi.

Frikční, strukturální a cyklickou nezaměstnanost vydělují také Frank a Bernanke (2002). Frikční nezaměstnanost je projevem procesu hledání vhodnějšího pracovního místa, přičemž je označována za krátkodobou s možným pozitivním ekonomickým dopadem v podobě zvýšení produkce díky nalezení vhodnějšího pracovního místa. Strukturální nezaměstnanost je způsobena útlumem některých hospodářských odvětví a s tím související nutností přechodu pracovníků do odvětví jiného, což vyžaduje přizpůsobení se novým podmínkám (např. cestou rekvalifikace). Cyklická nezaměstnanost má příčinu v hospodářském poklesu, přičemž prochází napříč odvětvími.

2.4 Současná politika zaměstnanosti České republiky a situace na tuzemském trhu práce

Současný trh práce je charakteristický nízkým podílem nezaměstnaných osob. Jak ukazuje graf č. 1, podíl nezaměstnaných osob dosahoval v České republice v měsících roku 2018 výrazně nižších hodnot ve srovnání s obdobím konce hospodářské krize – rokem 2014.

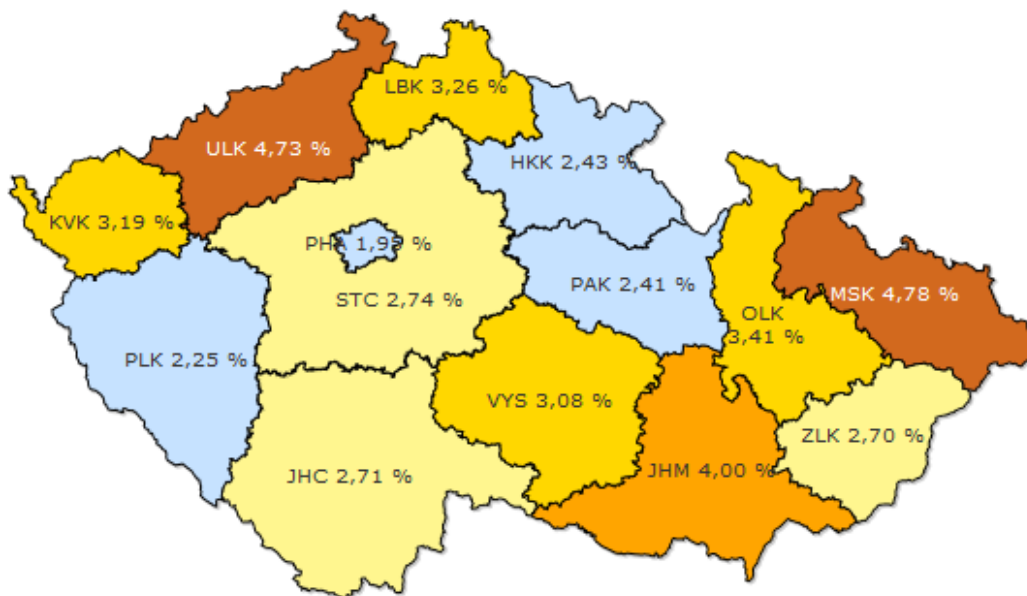
Graf č. 1: Podíl nezaměstnaných osob na trhu práce ČR v letech 2014 a 2018

Zdroj: Úřad práce ČR

V době psaní této práce bylo na základě nejnovějších dostupných dat v únoru 2019 nezaměstnáno celkem 241 417 osob. Podíl nezaměstnaných osob dle územního členění byl následující:

Obrázek č. 1: Podíl nezaměstnaných osob v jednotlivých krajích České republiky (data za únor 2019)

Zdroj: Český statistický úřad

Z hlediska druhu profese byla práce nabízena nejvíce v níže uvedených oblastech:

Tabulka č. 1: Nabídka práce v profesních oblastech (únor 2019)

Oblast profese	Počet uchazečů o zaměstnání
Pomocní pracovníci v oblasti těžby, stavebnictví, výroby, dopravy a v příbuzných oborech	39 155
Uklízeči a pomocníci	23 102
Všeobecní administrativní pracovníci, sekretáři a pracovníci pro zadávání dat a zpracování textů	21 968
Pracovníci v oblasti prodeje	20 842
Řemeslníci a kvalifikovaní pracovníci na stavbách (kromě elektrikářů)	19 247

Řidiči a obsluha pojízdných zařízení	19 227
Pracovníci v oblasti osobních služeb	16 601
Pracovníci v oblasti ochrany a ostrahy	12 816
Pracovníci s odpady a ostatní pomocní pracovníci	9 883
Kovodělníci, strojírenští dělníci a pracovníci v příbuzných oborech	8 960

Zdroj: Úřad práce České republiky

Počty pracovníků v členění dle profese, jejichž práce byla poptávána v absolutním vyjádření nejvíce, byly následující:

Tabulka č. 2: Poptávka práce v profesních oblastech (únor 2019)

Oblast profese	Počet volných pracovních míst
Pomocní pracovníci v oblasti těžby, stavebnictví, výroby, dopravy a v příbuzných oborech	44 713
Montážní dělníci výrobků a zařízení	31 993
Kovodělníci, strojírenští dělníci a pracovníci v příbuzných oborech	22 767
Řidiči a obsluha pojízdných zařízení	21 298
Obsluha stacionárních strojů a zařízení	18 261
Pracovníci v oblasti osobních služeb	14 588
Uklízeči a pomocníci	14 284
Řemeslníci a kvalifikovaní pracovníci na stavbách (kromě elektrikářů)	12 203

Pracovníci v oblasti ochrany a ostrahy	10 983
Zpracovatelé potravin, dřeva, textilu a pracovníci v příbuzných oborech	9 208

Zdroj: Úřad práce České republiky

Převis poptávky nad nabídkou práce panoval zejména v těchto profesích:

- Pomocní pracovníci v oblasti těžby, stavebnictví, výroby, dopravy a v příbuzných oborech
- Montážní dělníci výrobků a zařízení
- Kovodělníci, strojírenští dělníci a pracovníci v příbuzných oborech
- Obsluha stacionárních strojů a zařízení
- Specialisté v oblasti informačních a komunikačních technologií
- Specialisté v oblasti zdravotnictví

V rámci politiky zaměstnanosti byly aktivovány nástroje pasivního i aktivního charakteru, s nimiž se pojily výdaje uvedené v tabulce níže:

Tabulka č. 3: Výdaje státu na aktivní a pasivní politiku zaměstnanosti

Nástroj	Výdaje (v Kč)
Pasivní politika zaměstnanosti	
Hmotné zabezpečení, příspěvek v nezaměstnanosti	7 542 836 000
Aktivní politika zaměstnanosti	
Podpora společensky účelných pracovních míst	735 988 000
Podpora veřejně prospěšných prací	1 923 670 000

Rekvalifikace	128 410 000
Podpora vytváření míst a umístění uchazečů z řad OZP	19 960 000
Investiční pobídky	134 611 000
Ostatní výdaje	1 394 197 000
Nezařazené nástroje	
Příspěvek zaměstnanci zaměstnávajícímu více než 50 % OZP	6 754 655
Výplata mzdových nároků zaměstnancům při platební neschopnosti zaměstnavatele (insolvence)	257 154 000

Zdroj: Úřad práce České republiky

Vládní dokument s názvem Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020 vymezuje čtyři oblasti, jež jsou v probíhajícím období považovány za prioritní. Jedná se o:

- podporu přístupu k zaměstnání, a to zejména u skupin ohrožených na trhu práce
- podporu rovnosti žen a mužů na trhu práce
- podporu přizpůsobení podniků a zaměstnanců změněným potřebám trhu práce
- rozvoj veřejných služeb zaměstnanosti

První prioritní oblast bude blíže rozebrána v následující kapitole.

3. Sociální exkluze a sociální inkluze ve vztahu k trhu práce

Třetí kapitola práce vstupuje do sociologického tématu, jímž je problematika sociální exkluze a sociální inkluze. Ačkoli hovoříme o jevech, jež nejsou vztažitelné pouze k trhu práce, ale např. také ke vzdělávání, je sociální vyloučení, resp. začleňování ve vztahu k trhu práce pro daný text nejrelevantnější.

3.1 Vymezení pojmu sociální exkluze

Sociální exkluzi neboli sociální vyloučení je dle Mareše a Sirovátky (2008) možno v dnešním prostředí chápat jako proces, při kterém je jedinec zbaven práv a povinností, která jsou nedílnou součástí jeho členství ve společnosti. Sociálně vyloučeným jedincem je potom osoba určité společnosti, která kvůli důvodům, které nemá sama pod kontrolou, nemůže být účastna činností, k nimž je jako občan oprávněná. Podle Rakoczyové (2006) má sociální vyloučení dlouhodobý charakter a projevuje se v řadě oblastí, mezi něž patří vzdělání, práce, bydlení či získávání finančních zdrojů. Pro předloženou práci je pochopitelně důležité sociální vyloučení ze sféry práce.

V kontextu sociální politiky uvádí Mareš a Sirovátka čtyři dimenze sociálního vyloučení, jimiž jsou:

- sociální vyloučení ze spotřeby (projevuje se chudobou a materiální deprivací)
- vyloučení z aktivit na trhu práce (projevuje se v nezaměstnanosti nebo kvalitě zaměstnání)
- vyloučení ze sociálních aktivit (projevuje se neparticipací v sociálních kontaktech a omezenou šíří a kvalitou kontaktů)
- vyloučení z politických aktivit (projevuje se např. neúčastí ve volbách)

Reakce na problémy těchto vyloučení jsou uvedena v následující podkapitole o sociální inkluzi.

Podobně vyčleňuje dimenze sociální exkluze i Rakoczyová (2006), která jmenuje ekonomickou, politickou, institucionální, sociálně kulturní a prostorovou dimenzi (např. vyloučené lokality a s nimi spojená nižší kvalita bydlení).

Vyloučení z trhu práce je spolu s vyloučením ze spotřeby součástí ekonomické dimenze exkluze a ve velké míře jsou jím ohroženy skupiny osob znevýhodněných na trhu práce.

3.2 Vymezení pojmu sociální inkluze

Sociální inkluze (sociální začleňování) je dle Šimka (2010) procesem, v rámci kterého probíhá snaha o dosažení plné participace jedince na životě společnosti a výkonu všech občanských práv.

Výše uvedené dimenze sociálního vyloučení podle Mareše a Sirovátky jsou v rámci sociální inkluze řešena následujícími opatřeními sociálních politik:

- podpora příjmů, sociálních služeb a bydlení ve vztahu k sociálnímu vyloučení ze spotřeby
- pobídky k práci, opatření proti diskriminaci, pozitivní diskriminace, aktivní politika zaměstnanosti, celoživotní učení a sociální služby ve vztahu k sociálnímu vyloučení z aktivit na trhu práce
- sociální práce, prevence izolace, empowerment, spoluúčast a partnerství ve vztahu k sociálnímu vyloučení ze sociálních aktivit
- přístup k realizaci politických a občanských práv ve vztahu k sociálnímu vyloučení z politických aktivit

V souvislosti se začleňováním na trhu práce uvádí Šimek (2010) členění pracovního trhu na primární a sekundární, kdy primární trh je charakteristický lepšími pracovními místy s vyšší prestiží, možností zvýšení kvalifikace a lepšími pracovními podmínkami. Naopak pro sekundární trh práce je typická nižší prestiž pracovních míst spojená s nižší úrovní mezd a častou fluktuací pracovníků. O umístění pracovníka dle dané teorie duálního trhu rozhoduje jeho lidský kapitál a spolehlivost, přičemž některé skupiny osob jsou však kvůli diskriminaci, sociálním stereotypům a rasovým předsudkům nehledě na jejich lidský kapitál a spolehlivost odsouzeny k pohybu na sekundárním trhu práce a vstup na trh primární je v jejich případě obtížný.

4. Znevýhodněné osoby na trhu práce

Následující kapitola úzce navazuje na předcházející části a rozvíjí téma znevýhodněných skupin osob na trhu práce, považovaných z hlediska sociálního vyloučení za nejohroženější. Jednotlivé skupiny znevýhodněných osob jsou spojovány se specifickými riziky, která přináší stav jejich nezaměstnanosti. Zároveň je daným skupinám věnován odlišný prostor v národní legislativě vztažené k politice zaměstnanosti.

4.1 Vymezení skupin osob znevýhodněných na trhu práce

V odborné literatuře, vládních dokumentech i z hlediska pojetí řady neziskových organizací a asociací se setkáme s řadou vymezení skupin osob znevýhodněných na trhu práce. Ačkoli pro výzkumnou část předložené disertační práce je stěžejní vymezení uvedené v kapitole „Integrační sociální podniky v kontextu potřeb politiky zaměstnanosti České republiky – případ Olomouckého kraje“ pracující s definicemi dokumentu Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020 a vymezením dle Komory sociálních podniků, jsou uvedena v této kapitole i vymezení jiná.

Šimek (2010) popisuje tři faktory, jež způsobují vyloučení osob z pracovního trhu a jejich zařazení mezi znevýhodněné skupiny. Jedná se o tzv. mikroúroveň, kdy důvodem vyloučení mohou být špatný zdravotní stav, příliš nízký nebo vysoký věk či nízké vzdělání a kvalifikace. Na tzv. meziúrovni najdeme působení faktorů majících lokální charakter, kdy se jedná například o diskriminační postoje místních zaměstnavatelů vůči vybraným skupinám osob. Makroekonomická úroveň přináší ovlivnění osob a jejich uplatnění na trhu práce v podobě ekonomického růstu nebo strukturálních změn.

Publikace Šimka přináší řadu vymezení skupin znevýhodněných osob na trhu práce z děl různých autorů. Mimo jiné odkazuje na studii Mareše, jenž vyděluje 17 skupin osob znevýhodněných na trhu práce, přičemž se jedná o: dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnané, pracovníky s nejistými a nevýhodnými pracovními smlouvami, osoby s nízkými příjmy a chudé, nekvalifikované, mentálně nebo psychicky handicapované, drogově závislé, děti vyrůstající v problémových rodinách, delikventy, mladé,

imigranty, minority, osoby zbavené volebního práva, příjemce sociálních dávek, obyvatele upadajících územních lokalit, bezdomovce, osoby neschopné mobility a sociálně izolované bez rodiny a přátel.

Kotíková (2003) pojmenovává 7 skupin znevýhodněných osob na trhu práce. Jsou jimi zdravotně postižení, mladiství uchazeči o zaměstnání, absolventi škol, společensky nepřizpůsobiví uchazeči, nekvalifikovaní, uchazeči o zaměstnání vyšších věkových kategorií a osoby bydlící v okrajových částech s omezenou dopravní obslužností.

Šimek a Balcar (2009) nazývají 8 faktorů, které mohou způsobovat pracovní znevýhodnění, a to nízký věk, nedostatek praxe, překážky související s těhotenstvím a mateřstvím, překážky související s péčí o dítě, vyšší věk, potřebu zvláštní pomoci, zdravotní omezení a nízkou úroveň vzdělání a kvalifikace.

Je pochopitelné, že každá z výše zmíněných znevýhodněných skupin osob na trhu práce má svá specifika. Zřejmě největší prostor věnuje legislativa i odborná literatura osobám se zdravotním postižením. Zákon o zaměstnanosti uvádí, že osobám se zdravotním postižením se věnuje zvýšená ochrana na trhu práce, s čímž souvisí i rozdělení pracovního trhu na trh volný a chráněný (oba pojmy budou definovány v následující podkapitole). Zaměstnávání zdravotně znevýhodněných a postižených lidí se věnuje například Tomeš (2010), který uvádí, že politika zaměstnanosti reaguje na potřeby těchto osob zejména v souvislosti s:

- zabezpečením lepší informovanosti o pracovních místech určených pro tyto osoby
- podporu vytváření nových pracovních míst
- zvyšování adaptability pracovní síly rehabilitací a rekvalifikací
- podporu technických úprav pracovních míst
- finanční podporu zaměstnavatele

Nezaměstnanost jednotlivých znevýhodněných skupin osob na trhu práce přináší rizika zejména pro osoby samotné. Možnými riziky se zabývá následující podkapitola.

4.2 Možná rizika a přínosy plynoucí z nezaměstnanosti, resp. zaměstnanosti znevýhodněných skupin osob na trhu práce

Šimek (2010) se ve své publikaci věnuje rizikům souvisejícím s nezaměstnaností čtyř znevýhodněných skupin osob na trhu práce – osob se zdravotním postižením, osobám starším 50 let, nekvalifikovaným uchazečům o zaměstnání a dlouhodobě nezaměstnaným.

Autor uvádí, že ačkoli je osobám se zdravotním postižením věnována v rámci činnosti úřadů práce zvýšená pozornost, stále se jedná o skupinu osob, která tvoří více než jednu desetinu všech nezaměstnaných. Zdravotní omezení těchto osob se může projevat nízkým sebevědomím, podrážděností a celkově labilním psychickým stavem. Dosavadní neúspěchy ve snaze být zaměstnán poté mohou snižovat adaptační schopnosti osob na nové pracovní podmínky, způsobují pesimismus při jednání s dalšími zaměstnavateli a vytváření komunikační bariéry. Šimek zároveň upozorňuje, že stav nezaměstnanosti u osob se zdravotním postižením může dále zhoršovat jejich zdravotní kondici.

Podle Procházkové (2009) je výkon zaměstnání pro osoby se zdravotním postižením nezbytný zejména z hlediska dosažení či zvýšení jejich ekonomické a sociální samostatnosti, uznání v rámci společnosti, sociální interakce, nalezení smyslu existence jako člověka a nástrojem pro další osobní rozvoj.

U osob starších 50 let vnímá Šimek (2010) rozpor, kdy tito lidé vykazují silnou pracovní motivaci, je pro ně charakteristický zažitý pracovní rytmus a pracovní odpovědnost, zároveň jsou však zaměstnavateli považováni za málo flexibilní, málo výkonné a neochotné se vzdělávat. Nezaměstnanost těchto osob poté přináší sociální izolaci, zhoršení fyzického i psychického zdraví a snížené sebevědomí. Podobné rysy lze sledovat u dlouhodobě nezaměstnaných – jedná se o nástup depresí, pasivitu k hledání nového zaměstnání, ztrátu životní orientace a problémy v rodinných vztazích.

Z hlediska příčiny znevýhodnění jsou pestrou skupinou osoby potřebující zvláštní pomoc. Patří do ní osoby trestané, osoby po závislostech, osoby bez domova či osoby ze znevýhodněného sociálního prostředí. Zaměstnání zde slouží jako prostředek prevence recidivy, návratu k návykové látce a jako nezbytný pomocník pro začlenění se zpět do společnosti.

Za skupinu nacházející se na samém okraji sociálního vyloučení považuje Keller (2010) osoby bez domova. Na vztah mezi osobami bez domova a zaměstnaností se lze, pochopitelně jako u řady dalších skupin osob potřebujících zvláštní pomoc, dívat ze tří hledisek, a to jednak z pohledu ztráty zaměstnání, která může vést k bezdomovectví, dále na zaměstnání jako na nástroj integrace lidí bez domova zpět do společnosti a nakonec na nalezení nového zaměstnání jako nástroje, sloužícího jako ochrana před návratem do nežádoucího stavu.

4.3 Problematika pomoci znevýhodněným osobám v legislativních dokumentech České republiky

Pomoc znevýhodněným osobám na trhu práce je upravena v Zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a Zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Prvně jmenovaný zákon definuje nepříznivou sociální situaci jako *„oslabení nebo ztrátu schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením“*, přičemž těmto osobám jsou dle citovaného dokumentu určeny specifické formy pomoci.

Jedná se o:

- Příspěvek na péči osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby
- Poskytování širokého spektra sociálních služeb

Mezi druhy sociálních služeb patří sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence realizované pobytovou, ambulantní nebo terénní formou. Mezi základní činnosti realizované v rámci poskytování sociálních služeb zákon řadí:

- pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- poskytnutí ubytování, popřípadě přenocování,

- pomoc při zajištění chodu domácnosti,
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- základní sociální poradenství,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí,
- telefonickou krizovou pomoc,
- nácvik dovedností pro zvládnání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění,
- podporu vytváření a zdokonalování základních pracovních návyků a dovedností

Pro podporu znevýhodněných osob cestou udržování pracovních návyků jsou důležité zejména sociálně terapeutické dílny, které jsou ambulantními službami poskytovanými osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu umístitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce (Zákon o sociálních službách).

Pojem „chráněný trh práce“ definuje Zákon o zaměstnanosti jako trh práce, jenž je tvořen zaměstnavateli, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců a se kterými Úřad práce uzavřel písemnou dohodu o jejich uznání za zaměstnavatele na chráněném trhu práce. Paralelně s chráněným trhem práce existuje „volný, neboli otevřený trh práce“, jenž zahrnuje zaměstnavatele, kteří nezaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců. Rozdělení trhu práce na chráněný a volný je zavedeno z důvodu poskytování řady příspěvků určených pro zaměstnavatele zaměstnávající osoby se zdravotním postižením.

„Příspěvek na zřízení pracovního místa určeného pro osobu se zdravotním postižením“ může získat jak zaměstnavatel operující na chráněném trhu práce, tak i zaměstnavatel působící na volném trhu práce. Dále však již dochází k odlišnostem ve vztahu ke dvěma dalším příspěvkům, které zákon zaměstnavatelům přiznává. „Příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením na chráněném trhu“ práce je určen pouze

zaměstnavatelům, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců. Naopak „Příspěvek na úhradu provozních nákladů vynaložených v souvislosti se zaměstnáváním osoby se zdravotním postižením“ je určen pro zaměstnavatele na volném trhu práce.

Zaměstnávání osob se zdravotním postižením podporuje Zákon o zaměstnanosti rovněž cestou povinností kladených na zaměstnavatele. Jedná se zejména o povinnost zaměstnavatele s více než 25 zaměstnanci v pracovním poměru zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve výši povinného podílu těchto osob na celkovém počtu zaměstnanců zaměstnavatele, přičemž tento podíl činí 4 %. Danou povinnost mohou splnit trojím způsobem, a sice:

- zaměstnáváním v pracovním poměru,
- odebíráním výrobků nebo služeb od zaměstnavatelů, se kterými Úřad práce uzavřel dohodu o uznání zaměstnavatele, nebo zadáváním zakázek těmto zaměstnavatelům nebo odebíráním výrobků nebo služeb od osob se zdravotním postižením, které jsou osobami samostatně výdělečně činnými a nezaměstnávají žádné zaměstnance, nebo zadáváním zakázek těmto osobám, nebo
- odvodem do státního rozpočtu

Druhý jmenovaný způsob je označován jako tzv. náhradní plnění, přičemž seznam dodavatelů náhradního plnění spravuje Úřad práce ČR.

4.4 Nástroje politiky zaměstnanosti určené pro podporu znevýhodněných osob na trhu práce

Kromě výše zmíněných příspěvků je dalším nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti zřizování tzv. společensky účelných pracovních míst. Podle Zákonu o zaměstnanosti je společensky účelným pracovním místem pracovní místo, které zaměstnavatel zřizuje nebo vyhrazuje na základě dohody s Úřadem práce a obsazuje jej uchazečem o zaměstnání, kterému nelze zajistit pracovní uplatnění jiným způsobem.

Vytváření společensky účelných pracovních míst bylo v roce 2018 méně intenzivní než v předešlých obdobích, neboť ve zmíněném roce dosáhl počet vytvořených společensky účelných pracovních míst nejnižšího počtu za posledních šest let.

Tabulka č. 4: Množství společensky účelných pracovních míst vytvořené v letech 2010-2018

Období	Počet vytvořených pracovních míst
2018	11 137
2017	16 338
2016	25 244
2015	51 232
2014	32 980
2013	22 063
2012	11 457
2011	13 534
2010	26 481

Zdroj: Úřad práce České republiky

V porovnání s počátkem zkoumaného období, rokem 2010, bylo v roce 2018 vyhrazeno na zřízení společensky účelných pracovních míst o 718 167 Kč méně.

Tabulka č. 5: Výdaje vynaložené na zřízení společensky účelných pracovních míst v letech 2010-2018

Období	Výše výdajů (v tis. Kč)
2018	735 988
2017	943 165

2016	3 480 869
2015	3 806 978
2014	1 937 717
2013	1 023 843
2012	366 364
2011	795 054
2010	1 454 155

Zdroj: Úřad práce České republiky

K podpoře znevýhodněných osob na trhu práce je určen i další z používaných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti České republiky – veřejně prospěšné práce. Dle Zákona o zaměstnanosti jsou veřejně prospěšné práce definovány jakožto časově omezené pracovní příležitosti spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které vytváří zaměstnavatel nejdéle na 24 po sobě jdoucích kalendářních měsíců, a to i opakovaně, k pracovnímu umístění uchazečů o zaměstnání. Podobně jako v případě předchozího nástroje, i pracovních míst určených pro vykonávání veřejně prospěšných prací bylo ve srovnání s přechozími lety vytvořeno v roce 2018 méně.

Tabulka č. 6: Množství pracovních míst určených pro vykonávání veřejně prospěšných prací vytvořených v období 2010-2018

Období	Počet vytvořených pracovních míst
2018	15 842
2017	18 287
2016	21 137
2015	34 541

2014	22 567
2013	21 206
2012	12 758
2011	19 903
2010	20 961

Zdroj: Úřad práce České republiky

Výdaje související s příspěvky poskytnutými na mzdy nebo platy zaměstnanců umístěných na veřejně prospěšné práce dosahovaly v jednotlivých letech následující výše:

Tabulka č. 7: Výdaje vynaložené na poskytování příspěvků souvisejících s realizací veřejně prospěšných prací

Období	Výše výdajů (v tis. Kč)
2018	1 923 670
2017	2 242 218
2016	2 687 116
2015	2 669 611
2014	2 077 647
2013	1 777 349
2012	688 417
2011	1 025 477
2010	1 623 832

Zdroj: Úřad práce České republiky

Třetím nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti určeným pro podporu znevýhodněných osob na trhu práce, v tomto případě jedné konkrétní skupiny, kterou jsou osoby se zdravotním postižením, je podpora vytváření míst a umístění uchazečů z řad těchto osob. Tabulka č. 8 udává počet míst vytvořených pro osoby se zdravotním postižením v rámci aktivní politiky zaměstnanosti v letech 2010-2018.

Tabulka č. 8: Počet pracovních míst vytvořených pro osoby se zdravotním postižením v rámci aktivní politiky zaměstnanosti České republiky v letech 2010-2018

Období	Počet pracovních míst
2018	169
2017	593
2016	824
2015	871
2014	1115
2013	706
2012	644
2011	769
2010	1081

Zdroj: Úřad práce České republiky

Výši výdajů na zřízení a provoz pracovních míst určených pro osoby se zdravotním postižením v jednotlivých letech obsahuje následující tabulka.

Tabulka č. 9: Výdaje vynaložené na zřizování a provoz pracovních míst určených pro osoby se zdravotním postižením

Období	Výše výdajů (v tis. Kč)
2018	19 960
2017	44 946
2016	57 994
2015	63 553
2014	88 866
2013	52 854
2012	121 143
2011	255 783
2010	323 662

Zdroj: Úřad práce České republiky

V souvislosti s chráněným trhem práce, tedy zaměstnavateli, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců, se výdaje politiky zaměstnanosti na příspěvky těmto zaměstnavatelům v letech 2010-2018 postupně zvyšovaly.

Tabulka č. 10: Výdaje vynaložené na příspěvky zaměstnavatelům působícím na chráněném trhu práce v letech 2010-2018

Období	Výše výdajů
2018	6 754 655
2017	5 675 572
2016	4 952 515

2015	4 320 059
2014	4 018 724
2013	3 670 239
2012	3 468 251
2011	3 282 404
2010	2 712 304

Zdroj: Úřad práce České republiky

Při porovnání výše uvedených nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti (resp. nezařazených nástrojů) určených na podporu skupin osob znevýhodněných na trhu práce je patrná tendence postupného snižování počtu pracovních míst vytvořených užitím těchto instrumentů v posledních třech letech. Příčinu této skutečnosti lze spatřovat v celkově nízkém podílu nezaměstnaných osob na trhu práce (viz graf č. 1), v souvislosti se kterým se i veřejné výdaje určené na realizaci těchto nástrojů snižují.

4.5 Postavení znevýhodněných skupin osob na trhu práce v rámci strategie politiky zaměstnanosti České republiky

Jednou ze čtyř hlavních priorit dokumentu Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020 zpracovanou Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky je podpora přístupu k zaměstnávání, a to zejména pro skupiny ohrožené na trhu práce. Dokument je úzce spojen s textem Evropské unie s názvem Evropa 2020 – Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění. V rámci textu je deklarováno, že budou na úrovni Evropské unie prováděny programy na podporu sociálních inovací zaměřené na nejohroženější skupiny.

V kontextu zmíněné prioritní osy identifikuje dokument MPSV dva problémy, a to nedostatečnou tvorbu pracovních míst umožňujících nalézt pracovní uplatnění všem osobám a ztížený přístup k zaměstnání pro znevýhodněné osoby na trhu práce. Jako znevýhodněné skupiny osob na trhu práce daný dokument jmenuje: mladé, starší osoby,

osoby se zdravotním postižením, sociálně vyloučené a osoby s nízkou kvalifikací, přičemž každá z těchto skupin se dle autorů textu potýká se specifickými obtížemi souvisejícími s pracovním uplatněním.

U mladých osob (do 25 let, resp. absolventů vysokých škol do 30 let věku) se jedná o potíže způsobené objektivními příčinami, mezi které jsou řazeny neodpovídající struktura kvalifikace a nedostatek pracovních zkušeností, mezi subjektivní příčiny poté neodpovídající představy těchto osob o trhu práce a vlastních schopnostech.

Starší osoby (55 až 64 let věku) se potýkají mimo jiné se zdravotním znevýhodněním a sníženou adaptabilitou na nové pracovní podmínky.

Příčinami možného vyloučení osob se zdravotním postižením z trhu práce jsou snížené pracovní schopnosti a potřeba asistence, požadavky na úpravu pracoviště, předsudky a obavy zaměstnavatelů, rezignace na pracovní uplatnění a nízká kvalifikace. S podobnými jevy se lze setkat i u osob sociálně vyloučených, ke kterým se navíc přidávají i absence pracovních návyků či závislost na využívání sociálního systému.

V době vytvoření dokumentu Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020 se za opatření vedoucí k naplnění první prioritní osy považovaly podpora vytváření pracovních příležitostí prostřednictvím nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti či podpora sociální ekonomiky. V případě mladých lidí se poté konkrétně jednalo o podporu kariérního poradenství ve vzdělávacích institucích, odborných praxí a stáží, u starších lidí byla zdůrazňována profesní mobilita a podpora celoživotního učení. Pro osoby s nízkou kvalifikací a sociálně vyloučené se za důležité považovalo zvyšování finanční gramotnosti či podpora krátkodobých pracovních příležitostí.

5. Podnikání

Další kapitola teoretické části disertační práce odvádí text do výrazněji ekonomické roviny a slouží jako základ pro představení nosného konceptu práce, kterým je sociální podnikání. Následující řádky jsou věnovány vymezení obecného pojmu „podnikání“ v české legislativě, která definuje znaky, jež podnikání musí naplňovat, dále odpovídá na otázku, koho lze považovat za podnikatele a v neposlední řadě stanovuje právní formy, jichž podnikání může nabývat. Vzhledem k tématu práce je součástí této kapitoly také přehled forem neziskových subjektů, popřípadě subjektů, které podnikání realizují jako svou vedlejší činnost.

5.1 Vymezení pojmů „podnikání“ a „podnikatel“ v legislativě České republiky

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník definuje podnikatele jako toho, kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, a dále také jako osobu, která má k podnikání živnostenské nebo jiné oprávnění podle jiného zákona. Z tohoto vymezení vyplývá, že podnikatelem se může stát jak fyzická, tak právnická osoba, což potvrzuje i Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, podle kterého může živnost provozovat fyzická nebo právnická osoba, tedy podnikatel. I když je živnostenské podnikání pouze jedním ze způsobů provozování podnikatelské činnosti, jedná se o způsob nejvíce rozšířený. Podle daného zákona je živností (tedy živnostenským podnikáním) soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených tímto zákonem. Vymezení v obou uvedených zákonech se tedy shodují a stanovují následující rysy, které by měl podnikatel nebo podnikání jako činnost naplňovat:

- Soustavnost – znamená stálý výkon určité činnosti, který trvá určité časové období nebo se pravidelně opakuje
- Samostatnost – podnikatel sám o své obchodní činnosti rozhoduje
- Vlastní jméno – podnikatel podniká pod názvem obchodní firmy nebo jménem a příjmením fyzické osoby

- Vlastní odpovědnost – podnikatel je odpovědný za dodržování právních předpisů, převzatých závazků a nese odpovědnost za výsledky podnikatelské činnosti celým svým majetkem
- Snaha o dosažení zisku – podnikatelský subjekt je zakládán za účelem dosažení zisku, čímž se liší od neziskových organizací

5.2 Vymezení pojmu „podnik“

Pojem „podnik“ není v české legislativě explicitně definován. Občanský zákoník místo něj uvádí pojem „obchodní závod“, který vymezuje jako organizovaný soubor jmění, který podnikatel vytvořil a který z jeho vůle slouží k provozování jeho činnosti.

Pro vymezení pojmu „podnik“ se tedy obracíme k odborné literatuře. Srpová, Řehoř a kol. (2010) definují podnik ze tří hledisek:

- Obecné – podnik je místo, v němž dochází k přeměně vstupů na výstupy
- Obsáhlé – podnik je ekonomicky a právně samostatná jednotka založená za účelem podnikání, přičemž ekonomická a právní samostatnost jsou dále definovány
- Právní – shoduje se s výše uvedenou definicí obchodního závodu

Hobza, Hobza Jr. a Schwartzhoffová (2016) pod pojmem „podnik“ chápou ekonomicko-správní subjekt, jenž nese následující charakteristiky:

- Je ekonomicky samostatný a má právní subjektivitu
- Naplňuje specifické funkce (sociální, politické, kulturní a vzdělávací, bezpečností, ekologické aj.)
- Zabezpečuje určité cíle (maximální růst prodeje, maximalizace tržeb, maximalizace zisku, spokojenost zákazníků aj.)

Jelikož podnikatel provozuje svou podnikatelskou činnost dle legislativy s cílem dosažení zisku, můžeme chápat podnik jako stěžejní prostředek, který k dosažení zisku slouží.

5.3 Přehled právních forem podnikání dle legislativy České republiky

Podnikání lze rozdělit na dvě základní skupiny, a sice na podnikání fyzických a podnikání právnických osob. Jestliže je podnikání realizováno na základě živnostenského oprávnění, rozlišujeme následující druhy živností:

- Živnosti volné
- Živnosti řemeslné
- Živnosti vázané

Jednotlivé druhy živností se liší požadavky, které jsou na podnikatele kladeny a jež musí pro započetí podnikání splňovat.

V případě podnikání právnických osob dle živnostenského zákona je potřeba zohlednit nejen druh živnosti, ale také výběr typu obchodní korporace, kterými jsou dle Zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích) právě obchodní společnosti a družstva. Jednotlivé obchodní korporace se navzájem liší v řadě ohledů, mezi které patří počet osob nutný k založení podniku, požadavky na výši základního kapitálu či požadavky na ručení za závazky podniku. Zákon rozlišuje tyto obchodní korporace:

- Osobní společnosti
 - Veřejná obchodní společnost
 - Komanditní společnost
- Kapitálové společnosti
 - Společnost s ručením omezeným
 - Akciová společnost
- Družstva
 - Zde specifickým typem družstva je družstvo sociální

Sociální družstvo, které je úzce propojené s oblastí sociálního podnikání, je dle Zákona o obchodních korporacích družstvo, které soustavně vyvíjí obecně prospěšné činnosti směřující na podporu sociální soudržnosti za účelem pracovní a sociální integrace znevýhodněných osob do společnosti s přednostním uspokojováním místních potřeb a využíváním místních zdrojů podle místa sídla a působnosti sociálního družstva,

zejména v oblasti vytváření pracovních příležitostí, sociálních služeb a zdravotní péče, vzdělávání, bydlení a trvale udržitelného rozvoje. Toto vymezení je velmi blízké definicím sociálních podniků, se kterými se setkáme v dalších částech práce.

5.4 Další typy korporací

Kromě korporací obchodních, které naplňují charakteristiky podnikání (ačkoli sociální družstvo již má v tomto směru určitá omezení), existují také korporace definované Občanským zákoníkem, jež už přívlastek „obchodní“ nenesou. Jedná se o:

- Spolek
- Nadaci
- Ústav

Tyto typy korporací jsou rovněž vymezeny ve vládním dokumentu „Státní politika vůči nestátním neziskovým organizacím na léta 2015-2020“ jako nestátní neziskové organizace, jejichž obecným cílem je posilovat participaci občanů na veřejném životě a na řešení veřejných problémů a v menší míře také sloužit k zajištění a rozvoji zájmů pouze svých členů. Kromě výše uvedených nestátních neziskových organizací (dále jen NNO) řadí do této skupiny vládní dokument také:

- Církevní právnické osoby
- Obecně prospěšné společnosti (zřizované podle dnes již zrušeného zákona)

Zůstaňme však u korporací definovaných Občanským zákoníkem a předmětu jejich činnosti. V případě spolku je hlavní činností pouze uspokojování a ochrana zájmů, k jejichž naplňování je spolek založen, přičemž podnikání nemůže být hlavní činností spolku. Z toho vyplývá, že ani dosažení zisku není hlavním cílem spolku. Podnikání může být realizováno pouze jako vedlejší hospodářská činnost, pokud její účel spočívá v podpoře činnosti hlavní.

Podnikání je výrazně omezeno také v podmínkách nadace. Dle Občanského zákoníku se zakazuje založit nadaci sloužící výlučně výdělečným cílům. Podobně jako spolek může nadace podnikat, pokud podnikání představuje pouhou vedlejší činnost a výtěžky podnikání slouží jen k podpoře jejího účelu. Nadace však podnikat nesmí, pokud to zakladatel v nadační listině vyloučil.

Dle stejného zákona je ústavem právnická osoba ustavená za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky. Podnikání a dosahování zisku je v případě ústavu možné, jen pokud je zisk určen k podpoře činnosti, pro niž byl ústav založen, a k úhradě nákladů na vlastní správu.

5.5 Cíle podnikání

Ačkoli legislativa definuje jako jediný cíl podnikání dosažení zisku, v odborné literatuře se setkáme s cíli, které dosažení zisku doplňují či přesahují.

Veber, Srpová a kol. (2012) uvádějí, že chování malých a středních podniků v praxi potvrzuje, že jejich rozhodování (řízení) je funkcí několika cílů, a to např. zvýšení tržního podílu, využití výrobních kapacit či zvýšení tržní hodnoty podniku, přičemž právě maximalizace zisku nemusí být cílem hlavním. Srpová, Řehoř a kol. (2010) poukazují, že existuje řada důvodů, které vedou k zahájení podnikatelské činnosti. Může se jednat o snahu o seberealizaci, uspokojení určité potřeby či o uplatnění vědeckého pokroku. Tyto snahy se dle autorů musejí promítnout do cílů podnikání. Zde však upozorňují, že zisk není v dnešní době přijímán jako základní cíl podnikání, neboť mu chybí časová dimenze, tedy záruka pokračování činnosti podnikatele v budoucnu i záruka dosahování zisku v budoucnu. Jedná se tedy o okamžitý ukazatel, který nezohledňuje směr, jímž se podnik bude v budoucnu ubírat. Za takový ukazatel je dle autorů považována již jednou výše zmíněná tržní hodnota podniku, přičemž cílem podnikání je tržní hodnotu maximalizovat. Podobně se na zisk dívají Synek, Kislingerová a kol. (2010), podle kterých jej teorie firmy dříve považovala za primární výsledek, jehož má podnik dosáhnout. Později však začala být jako základní cíl podnikání preferována již zmíněná maximalizace tržní hodnoty podniku, pod kterou rozumíme snahu o dosažení co nejvyšší současné hodnoty podniku jakožto hodnoty očekávaných budoucích zisků diskontovaných k současnosti pomocí diskontní míry.

Ačkoli jsou uvedena tvrzení logická, můžeme se ptát, zda je maximalizace tržní hodnoty podniku obecně přijímaným cílem z pohledu malých podnikatelů včetně podnikatelů jakožto fyzických osob, či zda hlavní cíl v jejich případě spočívá právě v dosahování zisku, jak uvádí i legislativa. V tomto směru můžeme doplnit tvrzení

Synka, Kislingerové a kol. (2010), kdy cíl vlastníků malých podniků přesahuje snahu o maximalizaci jejich tržní hodnoty, přičemž se může jednat o:

- Snahu „být svým pánem“
- Mít trvalou práci, popřípadě práci zajistit členům své rodiny
- Realizovat své sny z dětství
- Pokračovat v rodinné tradici

Zároveň tito autoři poukazují na skutečnost, že v rámci naplňování podnikových cílů je potřeba být sociálně odpovědný, ctít podnikatelskou etiku, brát v potaz cíle zájmových skupin či respektovat ekologické požadavky. Od ryze ekonomických cílů podnikání se dostáváme k cílům společenským, prolínajícím se s etickou odpovědností, jíž se budeme zabývat v dalších kapitolách.

6. Malé a střední podnikání

Šestá kapitola práce se věnuje vymezení, specifikům a podpoře subjektů, jež spadají do kategorie mikro, malých a středních podniků (běžně je daná kategorie pojmenovávána pouze jako „malé a střední podniky“ – pozn. autora). Rovněž je v následujícím textu vysvětlen vztah této kategorie podniků k podnikům sociálním.

6.1 Vymezení kategorie mikro, malých a středních podniků

Evropská komise ve svém dokumentu z roku 2003 doporučuje vymezovat kategorii mikro, malých a středních podniků na základě tří kritérií, kterými jsou počet zaměstnanců, roční obrat, popřípadě bilanční suma roční rozvahy. Pro jednotlivá kritéria jsou stanoveny následující hodnoty:

Tabulka č. 11: Hodnoty kritérií určujících zařazení subjektu do kategorie mikro, malých a středních podniků

Typ podniku / Kritérium	Mikro podnik	Malý podnik	Střední podnik
Počet zaměstnanců	< 10	< 50	< 250
Roční obrat	≤ 2 miliony EUR	≤ 10 milionů EUR	≤ 50 milionů EUR
Bilanční suma roční rozvahy	≤ 2 miliony EUR	≤ 10 milionů EUR	≤ 43 milionů EUR

Zdroj: Evropská komise

Jediným povinným ze tří uvedených kritérií je počet zaměstnanců, přičemž dále podniku pro zařazení do příslušné kategorie postačuje naplnit pouze jeden ze dvou finančních ukazatelů.

O doporučení Komise se při vymezení mikro, malých a středních podniků opírá i tuzemský Zákon č. 47/2002 Sb., o podpoře malého a středního podnikání.

6.2 Vztah kategorie mikro, malých a středních podniků a sociálních podniků působících v České republice

Ačkoli nese daná kapitola teoretický charakter, pro oprávněnost jejího zařazení do textu disertační práce se obracím k výzkumu představenému podrobně v kapitole č. 14. Provedený výzkum ukazuje, že všechny podniky působící v Olomouckém kraji, jež jsou uvedeny v této práci a které označujeme jako „integrační sociální“, splňují povinné kritérium počtu zaměstnanců, jež je nezbytné pro zařazení těchto podniků do kategorie mikro, malých a středních podniků.

Tabulka č. 12: Integrační sociální podniky v Olomouckém kraji jakožto součást kategorie mikro, malých a středních podniků

Název integračního sociálního podniku	Kategorie podniku
Senza Družstvo	Střední podnik
Naše Café	Mikro podnik
Centrum rehabilitačních služeb Jitro	Malý podnik
Reparto Zábřeh	Malý podnik
Ergones	Malý podnik
Zahrada 2000	Malý podnik
OZS sociální podnik	Mikro podnik
Trend vozíčkářů	Malý podnik
Přirozenou cestou	Malý podnik
VS Rychleby	Mikro podnik
BEC Družstvo	Malý podnik

Zdroj: Vlastní výzkum

Zařazení jednotlivých podniků je přibližné, neboť nerozlišuje možné částečné úvazky zaměstnanců a nepracuje dále s finančními kritérii.

Pro mikro, malé a střední podniky platí řada specifík, odlišujících je od podniků velkých. Na základě vzorku sociálních podniků působících v Olomouckém kraji lze předpokládat, že dané charakteristiky budou platné pro většinu sociálních podniků působících v České republice. Příležitosti a rizika spojovaná s touto kategorií podniků jsou uvedena v následující podkapitole.

6.3 Specifika malých a středních podniků

Vodáček a Vodáčková (2004) uvádějí, že ačkoli malé a střední podniky operují na trhu dlouhodobě souběžně s velkými podniky a že velikost organizace nepředznamenává její úspěšnost, lze vydělit řadu faktorů, které jsou považovány za výhodu, resp. nevýhodu pro tuto kategorii podnikatelských subjektů.

Mezi výhody malého či středního podniku oproti podniku velkému patří nižší náročnost jeho řízení, organizační pružnost či inovativní chování organizace a vedoucích pracovníků. Za nevýhody výše citovaní autoři považují nižší profesionalitu a rezultativnost v jednání s partnery, slabší kapitálovou sílu, účinnost hospodářských procesů a obtížnější kontrolu kvality.

Nevýhody malých a středních podniků jmenují i Veber, Srpová a kol. (2012), přičemž se jedná o menší ekonomickou sílu a obtížnější přístup ke kapitálu, slabší pozici ve veřejných soutěžích, omezenou možnost zaměstnávat špičkové odborníky, ohrožení dumpingovými cenami nebo hůře zvládatelné dodržování právních předpisů týkajících se podnikatelské činnosti.

Přesto však jsou malé a střední podniky důležité z hlediska stabilizace společnosti a svobodného uplatnění občanů, reprezentace místního kapitálu, flexibility a alternativy ke globalizačním tendencím (Veber, Srpová a kol., 2012).

6.4 Význam a podpora malého a středního podnikání v České republice

Dle Zprávy o vývoji malého a středního podnikání a jeho podpoře v roce 2017 zpracované Ministerstvem průmyslu a obchodu činil podíl malých a středních podniků na celkovém počtu aktivních podnikatelských subjektů v roce 2017 99,8%, přičemž z celkého počtu zaměstnanců podnikatelské sféry zaměstnávaly malé a střední podniky 58 % osob.

Dle Zákona č. 47/2002 Sb., o podpoře malého a středního podnikání mohou malé a střední podniky využívat podpory ve formě návratné finanční výpomoci, dotace služeb, finančního příspěvku, záruky nebo úvěru se sníženou úrokovou sazbou.

Podpora malého a středního podnikání je v České republice institucionálně zajištěna zřízením Agentury pro podporu podnikání a investic CzechInvest, Agentury pro podnikání a inovace a působením České agentury pro podporu podnikání CzechTrade a Českomoravskou záruční a rozvojovou bankou. Z hlediska podpory plynoucí z Evropské unie hraje důležitou roli Agentura pro podnikání a inovace, která v současné době vykonává činnost zprostředkujícího subjektu pro poskytování podpory podnikatelům z finančních prostředků daného integračního uskupení (Zákon č. 149/2016 Sb.).

Paleta činností některých výše zmíněných institucí zahrnuje vysloveně i podporu sociálních podniků. Např. Česká agentura pro podporu podnikání CzechTrade je spoluorganizátorem konferencí na téma příležitostí pro sociální podniky.

7. Podnikatelská etika a její ukotvení v ekonomické teorii

Podnikatelská etika je dnes samostatnou vědní disciplínou zabývající se etickými principy v podnikatelské činnosti. Velký prostor nabízí pro její výzkum současný celosvětový trend, jímž je udržitelné podnikání.

7.1 Vymezení pojmu „podnikatelská etika“

Podnikatelská etika a odpovědné podnikání jsou pojmy často skloňované v době, kdy diskutovanými otázkami jsou správnost snahy o neustálý ekonomický růst, omezenost zdrojů či sociální nerovnosti. Je možné být podnikatelem s cílem dosahovat zisku, což je dle Občanského zákoníku i Živnostenského zákona nezbytná charakteristika podnikání, a zároveň se řídit zásadami podnikatelské etiky a podnikat odpovědně? A jak lze termíny podnikatelská etika a odpovědné podnikání vymezit a propojit?

Crane a Matten (2016) odkazují ve své knize na autora Dusku, podle kterého bývá termín „podnikatelská etika“ často označován za oxymóron, tedy spojení slov, jejichž významy se ze své podstaty navzájem vylučují, neboť podnikání (resp. obchod) je ve své přirozenosti neetické. Skutečnost, že podnikatelská etika je samostatnou vědní disciplínou, však ukazuje, že podnikat eticky přinejmenším na teoretické úrovni lze.

Jeurissen (2007) nachází v historii řadu případů, kdy se naši předchůdci zabývali podnikatelskou etikou. Již v 18. století př. n. l. babylonský král Chammurapi vyžadoval po tehdejších podnikatelích, aby dbali na své odpovědnosti. Později se správným chováním v oblasti vedení domácností zabýval ve 4. století př. n. l. Aristoteles. Velmi podrobně se pojmem etika a podnikání věnují Šmajš, Binka a Rolný (2012). Samotnou etiku definují jako „teoretickou reflexi morálky“, přičemž morálka působí jako univerzální regulativ lidské aktivity tvořený hodnotami, normami a pokyny pro dobré chování. Poté je samozřejmě otázkou, jaké hodnoty, normy a pokyny jednotlivé filosofické proudy nebo i lidé sami uznávají a považují za žádoucí. Zmínění autoři se obracejí také k uznávaným ekonomům a sociologům, kteří propojují pojmy „morálky“ a „ekonomie“ a dávají tak základ studiu podnikatelské etiky. Zatímco pro Samuelsona je morálka veřejným kapitálem, Bourdieu ji považuje za kapitál kulturní. Ekonom Adam

Smith poté morálku řadí mezi pět druhů kapitálu, a sice kapitál lidský, přírodní, finanční, zpředmětněný a konečně morální.

Pokud se vrátíme zpět k podnikatelské etice, kterou tedy můžeme považovat dle výše zmíněného za teoretickou vědu o morálce představitelů podnikatelských subjektů, jejich normách a hodnotách směřujících k určitému chování, Šmajš, Binka a Rolný (2012) vymezují podnikatelskou etiku ze dvou pohledů:

- Jakožto reflexi morálního chování lidí v podniku, v rámci kterého je předpokládána kooperace místo soupeření
- Jakožto reflexi morálního chování podniků jako právních subjektů, v rámci kterého je soupeření naopak předpokládáno

Putnová a Seknička (2007) uvádějí dvě doplňující se definice podnikatelské etiky. Jedná se o profesní, aplikovanou a normativní etiku (první definice) a zároveň o reflexi etických principů do veškerých podnikatelských činností, ať už ve vztahu k individuálním nebo korporativním hodnotám, což spojuje výše vymezené dva pohledy na podnikatelskou etiku dle Šmajše, Binky a Rolného. Za zrod podnikatelské etiky jako samostatné vědní disciplíny považují Putnová a Seknička rok 1974 a konferenci na univerzitě v Kansasu, z níž vzešel sborník z roku 1978 od redaktorů De George a Pichler s názvem *Ethics, Free Enterprise and Public Policy: Original Essays on Moral Issues in Business*. Na vznik podnikatelské etiky v 60. – 70. letech minulého století poukazují i Šmajš, Binka a Rolný (2012).

7.2 Podnikatelská etika a její uplatnění v podnikatelských konceptech

Podnikatelská etika je v řadě publikací dávána do spojitosti s konceptem společensky odpovědného podnikání, nebo-li společenské odpovědnosti firem. Jestliže je společenská odpovědnost firem jakožto podnikatelský přístup projevem podnikatelské etiky, můžeme konstatovat, že i odpovědné podnikání obecně je praktickou aplikací podnikatelské etiky.

Crane a Matten (2016) zmiňují, že počátkem 90. let v souvislosti s konáním konference OSN v brazilském Riu, známé jako Summit Země, se do popředí dostala myšlenka reformování podnikání s ohledem na přidání důrazu na tzv. udržitelnost. Koncepce

udržitelného rozvoje však není v současné době vztahována pouze k podnikání, ale ke všem aktivitám v rámci společnosti. Přesto jsou ale podniky bezpochyby jednou z nejdůležitějších skupin subjektů ovlivňujících směr společenského rozvoje.

Význam udržitelného rozvoje na celospolečenské úrovni podtrhuje existence rozsáhlého vládního dokumentu s názvem Strategický rámec Česká republika 2030. Autoři textu poukazují na skutečnost, že pokrok společnosti nelze měřit pouze makroekonomickými ukazateli reprezentovanými např. HDP, ale naopak je nutné brát v úvahu aspekty kvality života a udržitelnosti, která je často spojována s ochranou životního prostředí. Trvale udržitelný rozvoj je ostatně vymezen v Zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, jakožto rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.

Ochrana životního prostředí však není jedinou oblastí, ve které je myšlenka udržitelnosti rozvíjena. Jak dokládá výše zmíněný dokument, dalšími sférami, jež je nutno zohledňovat a jež jsou s ochranou životního prostředí navzájem propojeny, jsou ekonomická a sociální oblast. Ačkoli budou tyto tři pilíře udržitelného rozvoje podrobněji rozebrány v další kapitole, zastavme se ještě jednou u Strategického rámce České republiky 2030, který v rámci SWOT analýzy udržitelného rozvoje ČR uvádí, že slabými stránkami v sociální oblasti jsou:

- nízká nabídka vhodných pracovních úvazků pro větší zapojení některých skupin na trhu práce, nízké zapojení těchto skupin na trhu práce (ženy s malými dětmi, seniorky a senioři, osoby se zdravotním postižením)
- růst podílu dlouhodobě nezaměstnaných na celkové nezaměstnanosti
- přetrvávající diskriminace na základě věku a etnicity
- sociální systém nepomáhá zlepšovat situaci nejohroženějších skupin obyvatel

Ačkoli společenská odpovědnost firem je konceptem založeným na dosahování zisku při zohledňování dopadů podniku na společnost a životní prostředí, není dle mého názoru schopna trvale řešit výše zmíněné příklady sociálních problémů, neboť naplňování společensky prospěšného cíle neleží v jádru tohoto přístupu, naopak se jedná spíše o doprovodné aktivity obklopující snahu o maximalizaci zisku. Dostáváme se tímto k druhé možnosti realizace odpovědného podnikání a tím pádem i k projevu podnikatelské etiky v praxi, a to k tzv. sociálnímu podnikání, které by nejenže mělo

zohledňovat všechny tři pilíře udržitelnosti, ale také ukotvit naplňování společensky prospěšného cíle ve svém jádru.

Od teoretického úvodu v podobě krátkého pojednání o podnikatelské etice a jejích projevech tedy přecházíme k existenci několika vedle sebe působících přístupů k odpovědnému podnikání, jejichž srovnání je součástí následující kapitoly.

8. Současné přístupy k odpovědnému podnikání

V současné době se ve větší či menší míře uplatňuje řada podnikatelských konceptů hlásících se k myšlenkám udržitelného či odpovědného podnikání. Osmá kapitola této práce pojmenovává čtyři z nich, přičemž společenská odpovědnost podniků, podnikání v rámci sdílené ekonomiky a tzv. conscious business jsou představeny blíže.

8.1 Společenská odpovědnost podniků

Pravděpodobně nejrozšířenějším přístupem k odpovědnému podnikání je v současné době tzv. společenská odpovědnost podniků (anglicky Corporate Social Responsibility, známá pod běžně užívanou zkratkou CSR), o níž bylo krátce pojednáno již v předešlé kapitole. Dle Kašparové a Kunze (2013) je vznik tohoto termínu pevně spojen s rokem 1953, kdy byla vydána kniha amerického ekonoma Howarda Bowena „Social Responsibilities of the Businessman“. Již v jejím úvodu Bowen (1953) definuje společenskou odpovědnost podnikatele (použijeme pojmy společenská odpovědnost firmy, podniku a podnikatele jako synonyma) jako závazky podnikatelů prosazovat takové politiky, činit taková rozhodnutí nebo jednat takovými způsoby, které jsou žádoucí z hlediska cílů a hodnot naší společnosti. Tetřevová (2017) ve svém textu zprostředkovává další vymezení společenské odpovědnosti podniků vzniklá po roce 1953. Dle McGuira se tak jedná o nikoli pouze právní a ekonomické závazky podniku, ale rovněž o určitou odpovědnost vůči společnosti, a to nad rámec svých závazků. Dle Davise a Blomstroma je společenská odpovědnost uplatňována v případě, kdy podnikatelé zvažují potřeby a zájmy těch, kteří mohou být ovlivněni aktivitami podniku – tedy tzv. zainteresovaných stran (anglický ekvivalent stakeholders).

Srpová, Řehoř a kol. (2010) uvádějí, že 80. léta 20. stol. byla spojena právě s rozvojem teorie stakeholderů. Vzhledem k současným přístupům k odpovědnému podnikání je nutné podotknout, že teorie stakeholderů není otázkou pouze CSR, ale i přístupů ostatních.

Kašparová a Kunz (2013) pojmenovávají principy, na nichž je společenská odpovědnost podniků založena a které ve své podstatě rozvádí jednotlivé definice:

- CSR je realizována dobrovolně nad rámec zákonných povinností
- Zaměření se na všechny zainteresované strany
- Zohledňování tzv. trojí zodpovědnosti (anglicky triple bottom line), tedy všech aspektů činnosti podniku dopadajících do ekologické, sociální a ekonomické oblasti
- Dlouhodobost a systematičnost
- Závazek podniku přispívat k rozvoji společnosti a kvality života

Stejně jako je udržitelný rozvoj na celospolečenské úrovni součástí vládního dokumentu Strategický rámec Česká republika 2030, i společenská odpovědnost podniků má své ukotvení v textu podobného charakteru. Strategický dokument nelegislativní povahy mající především informační a aktivační charakter, Národní akční plán společenské odpovědnosti organizací na léta 2019-2023, definuje CSR jako odpovědnost podniků za jejich dopady na společnost, přičemž má dobrovolný charakter a zahrnuje takové činnosti, které podnik realizuje nad rámec svých právních povinností. Odpovědný podnik tak podle tohoto dokumentu jedná v souladu s vysokými etickými principy, vytváří dobré vztahy se svými stakeholdery, podporuje místní region a snaží se minimalizovat negativní dopady svých činností na životní prostředí.

K šíření povědomí o CSR napomáhá v České republice také Asociace společenské odpovědnosti poskytující poradenství a školení v této oblasti či zprostředkovávající firemní dobrovolnictví. Mezi jejich téměř 300 členů patří v současné době řada velkých korporací působících na tuzemském trhu. Národní gestor v oblasti CSR v České republice a tvůrce výše zmíněného dokumentu Národní akční plán společenské odpovědnosti organizací, Ministerstvo průmyslu a obchodu, je také správcem Národního informačního portálu o CSR – oficiálního portálu České republiky o společenské odpovědnosti.

Bylo by možné najít celou řadu dalších aktivit na vládní i nevládní úrovni, které přispívají k šíření povědomí o CSR. Jejich množství i pestrost dokládá, že společenská odpovědnost podniků jako základní přístup k odpovědnému podnikání si našla v českém prostředí své místo.

8.2 Podnikání v rámci sdílené ekonomiky

V době neustálého rozvoje informačních a komunikačních technologií se setkáváme s podniky, jádrem jejichž činnosti není prodej výrobků související s následnou změnou vlastnictví, ale pronájem svého majetku spotřebiteli. Hovoříme o tzv. sdílené ekonomice.

Veber, Krajčík, Hruška, Makovský a kol. (2016) uvádějí, že ačkoli je sdílení součástí naší společnosti již po dlouhou dobu, až nyní se začíná předkládat sdílená ekonomika jako varianta tradičních ekonomických systémů založených na prodeji výrobků a služeb. Důvodem je podle nich právě vliv informačních a komunikačních technologií umožňujících sdílení a také změna životního stylu, pro nějž je typické (zvláště u mladších generací) mít raději operativní přístup k produktu a být pouze jeho příležitostným uživatelem, než jej přímo vlastnit. Samotnou sdílenou ekonomiku poté definují jako ekonomický model využívající technologické platformy a propojující dodavatele, kteří jsou ochotni pronajímat svůj majetek spotřebiteli, jenž má zájem jej dočasně používat.

Schor a Fitzmaurice vydělují několik motivů, které vedou účastníky k tomu, být součástí tohoto systému. Kromě ekonomického přínosu pro obě strany se může stát motivací pronajímatelů a nájemců zmírňovat dopad svých činností na životní prostředí nebo zvyšovat sociální interakci.

V pořadí druhý zmíněný motiv je nedílným rysem odpovědného podnikání, které by nikdy nemělo opomíjet svůj vliv na životní prostředí. V případě sdílené ekonomiky se jedná o šetření přírodních zdrojů, kdy je konkrétní majetek nájemce využíván s větší intenzitou oproti tomu, kdy by stejný typ věci vlastnilo více lidí. Typickou sférou, ve které sdílená ekonomika nachází své uplatnění, je doprava. Na podzim roku 2018 byla na Katedře aplikované ekonomie organizována přednáška zástupce podniku Rekola, jehož podnikání je založeno na principu sdílení jízdních kol v několika městech České republiky. V souvislosti se snahou měst omezit množství automobilů v centrech je právě sdílení jízdních kol alternativou městské hromadné dopravy, přičemž se nemusí jednat o služby konkurenční, ale vzájemně se doplňující. Na stejném místě byla provedena i přednáška jiného podniku působícího v systému sdílené ekonomiky – Olomoucké dílny, zaměřující se na poskytování prostor a pronajímání nářadí. Oba příklady z praxe

však dle slov představitelů podniků potvrzují, že je obtížné vést podnik sdílené ekonomiky takovým způsobem, aby byl schopný generovat zisk.

8.3 Conscious Business

Conscious Business, neboli v překladu z anglického do českého jazyka „vědomé podnikání“, je určitým ekonomicko-filozofickým směrem rozvíjejícím se v současné době především ve Spojených státech amerických. Jelikož se s tímto pojmem v české odborné literatuře ani praxi příliš nesetkáme, je mu věnováno v této práci pouze několik řádků.

Jedná se o způsob přemýšlení o podnikání, které lépe reflektuje současný stav světa a snaží se využít podnikatelský potenciál pro jeho pozitivní ovlivnění (Conscious Capitalism, Inc.). Mackey a Sisodia (2013) uvádějí čtyři základní pilíře, na kterých by vědomé podnikání mělo stát. Jedná se o:

- Integraci zainteresovaných stran (Stakeholder Integration)
- Vyšší cíl a hodnoty (Higher Purpose and Core Values)
- Vědomé vedení (Conscious Leadership)
- Vědomou kulturu a řízení (Conscious Culture and Management)

Některé z těchto principů se přímo promítají také v ostatních přístupech k odpovědnému podnikání, o kterých je pojednáno v této kapitole. Integrace zainteresovaných stran je typická pro společenskou odpovědnost podniků, sdílenou ekonomiku i sociální podnikání, vyšší cíl pro sdílenou ekonomiku a sociální podnikání.

8.4 Sociální podnikání

Sociální podnikání jako čtvrtý přístup k odpovědnému podnikání a předmět výzkumu této disertační práce bude blíže rozebráno v následujících kapitolách.

9. Třetí sektor a sociální ekonomika

Cílem následující kapitoly předloženého textu je ukotvení konceptu sociálního podnikání v sektorech národního hospodářství a pojmenování vztahu mezi pojmy „třetí sektor“, „občanský sektor“, „občanská společnost“ a „sociální ekonomika“.

9.1 Sektory národního hospodářství a vymezení pojmů „třetí sektor“, „občanský sektor“ a „občanská společnost“

Před tím, než se začneme zabývat vymezením samotných sociálních podniků, je potřebné specifikovat tu část ekonomiky, do které sociální podniky jako její subjekty náleží.

Národní hospodářství lze členit z řady hledisek. Pro nás nejdůležitějším je vztah subjektů národního hospodářství k zisku. Z tohoto pohledu člení Rektořík a kol. (2007) národní hospodářství na:

- Ziskový (tržní sektor) – cílem existence subjektů tohoto sektoru je dosahování zisku či maximalizace tržní hodnoty podniku
- Neziskový (netržní sektor) – cílem existence subjektů tohoto sektoru není dosahování zisku, ale realizace určitého poslání a z něj vyplývajících užitků

Neziskový (netržní sektor) se dále v díle Rektoříka a kol. (2007) větví na:

- Veřejný neziskový sektor (běžně označovaný pouze jako veřejný sektor)
- Soukromý neziskový sektor
- Sektor domácností

Problematikou cílů podnikání a dosahování zisku se zabývá pátá kapitola této práce, stejně jako právními formami, kterých mohou nabývat subjekty tržního sektoru. V podkapitole 5.4 byly naopak představeny korporace, jejichž primárním cílem dosahování zisku není, a které můžeme jako nestátní neziskové typy organizací zařadit do soukromého neziskového sektoru.

Dohnalová, Průša a kol. (2011) uvádějí, že v posledních letech vzrůstá zájem o organizace, které nemůžeme zařadit do veřejného, ani tržního sektoru, a v souvislosti se

kterými vzniká v 90. letech termín „třetí sektor“. Podle Hunčové (2010) je třetí sektor, jinak nazývaný jako „občanský sektor“ nebo „neziskový sektor“ (označení „neziskový sektor“ je však na základě vymezení sektorů dle Rektoříka a kol. velmi nepřesné, neboť součástí neziskového sektoru je i veřejný sektor), soukromoprávní struktura neziskových organizací fungující na ekonomickém základě. Skovajsa a kol. (2010) pohlížejí na označení „třetí sektor“ kriticky, neboť:

- Chybí pozitivní vymezení sektoru po obsahové stránce
- Třetí sektor může být zaměňován se sektorem služeb (terciálním sektorem)
- Označení „třetí“ může vzbuzovat dojem, že se jedná o sektor méně důležitý, než je sektor ziskový a veřejný neziskový
- Jedná se o nesrozumitelný pojem pro širokou veřejnost

Jaké konkrétní charakteristiky však nesou subjekty třetího sektoru? Dohnalová, Průša a kol. (2011) upozorňují, že v rámci třetího sektoru můžeme sledovat dva proudy (koncepce), mezi kterými panují určité odlišnosti. Jedná se o:

- Občanský sektor
- Sociální ekonomiku

Občanský sektor mající kořeny ve Spojených státech amerických má dle autorů tyto znaky:

- Institucionalizace organizace, která je součástí občanského sektoru
- Soukromý charakter a nezávislost na státu (např. poskytování dotací se však nevyklučuje)
- Případný zisk organizace nemůže být rozdělován ani v minimální míře, možné je jeho použití pouze za účelem dalšího rozvoje organizace
- Samosprávnost organizace
- Organizace alespoň z části funguje na principu dobrovolnosti

Podobně dle Hunčové (2010) je právě ve Spojených státech amerických podmínkou zařazení organizace do třetího sektoru zásada nevytváření či nerozdělování zisku.

Podle Skovajsy a kol. (2010) je nutné rozlišovat mezi označením „občanský sektor“ a „občanská společnost“. Občanskou společnost lze chápat jako prostor jednání a sdružování mezi rodinou, státem a trhem, přičemž zahrnuje řadu organizací, o kterých

již bylo pojednáno v podkapitole 5.4. Kromě toho jsou součástí občanské společnosti také neformální společenství typu veřejných shromáždění či demonstrací. Občanský sektor tedy můžeme charakterizovat jako podmnožinu občanské společnosti, přičemž je její organizovanou součástí.

9.2 Vymezení pojmu „sociální ekonomika“

Dohnalová, Průša a kol. (2011) ztotožňují pojem „sociální ekonomika“ s druhým konceptuálním proudem v rámci třetího sektoru uplatňovaným v Evropě. Pro definování sociální ekonomiky používají následujících znaků:

- Soukromý charakter subjektů sociální ekonomiky
- Autonomní rozhodování
- Ekonomická aktivita spočívající v působení na trhu v podobě produkce výrobků či poskytování služeb
- Hlavní cíl má charakter služby společnosti
- Možnost částečného přerozdělování případného zisku

Zde autoři upozorňují na odlišnosti občanského sektoru a sociální ekonomiky, kdy subjekty sociální ekonomiky mají jasněji stanovený cíl vytvářet společenský prospěch a mohou zisk částečně přerozdělovat. Jiným způsobem definuje sociální ekonomiku Dohnalová v knize Skovajsy a kol. (2010), a to jako součást národního hospodářství, alternativu vůči veřejnému sektoru a trhu, tvořenou sdruženími, družstvy a formami sociálních podniků, jež propojují ekonomickou aktivitu a sociální či environmentální cíle v dané lokalitě. Ve spojení s pojmem „občanská společnost“ uvádí, že se jedná z velké části o synonymum organizované občanské společnosti.

Hunčová (2010) uvádí, že význam sociální ekonomiky spočívá zejména v boji s nezaměstnaností. Doříčáková (2017) spatřuje v sociální ekonomice způsob chování a myšlení, kdy jsou moderním způsobem řešena ekonomická, environmentální a sociální témata. Dále odkazuje na definici organizace TESSEA uvedené v knize Bednářikové a Francové (2011), kdy sociální ekonomika je souhrnem aktivit, jež jsou uskutečňovány ekonomickými subjekty sociální ekonomiky s cílem zvýšit zaměstnanost v místním prostředí či uspokojit potřeby komunity v ekonomické, sociální, kulturní nebo environmentální oblasti. Z pohledu ekonomické demokracie přidávají

charakteristiky sociální ekonomiky Procházka, Hunčová, Krtková, Navrátil, Řezníčková a Stainer (2016), a sice že sociální ekonomika by měla být založena na principech demokratického řízení a decentralizace a také vzájemné komunikace.

Jestliže se zaměříme na subjekty sociální ekonomiky z právně-institucionálního hlediska, uvádí Dohnalová, Průša a kol. (2011), že jsou mezi ně řazeny tyto druhy subjektů:

- Družstva
- Vzájemně prospěšné společnosti
- Asociace
- Nadace
- Sociální podniky

Sociální podniky jakožto jeden ze subjektů sociální ekonomiky a ústřední pojem této práce jsou představeny v následující kapitole.

10. Sociální podnikání

Desátá kapitola teoretické části práce se zabývá vymezením znaků sociálního podnikání, resp. sociálního podniku, přičemž se opírá zejména o uznávané definice vytvořené sítěmi EMES a TESSEA. Následně je uvedena typologie sociálních podniků dle oblastí, v nichž tyto subjekty nejčastěji působí.

10.1 Vymezení pojmů „sociální podnikání“, „sociální podnik“ a „sociální podnikatel“

Odborná literatura a studie nabízí řadu definic sociálního podnikání a směrů, jimiž se tento podnikatelský přístup může ubírat.

Defourny a Nyssens (2006) popisují pojetí sociálního podnikání v USA a v Evropě, přičemž v prvním případě je sociální podnikání chápáno jako široký pojem zahrnující tržně zaměřené aktivity vedoucí k dosažení sociálního cíle. V tomto kontextu je potom sociální podnik inovativním prostředkem financování činnosti neziskových organizací.

V souvislosti s evropským prostředím uvádějí Defourny a Nyssens (2006) definici sociálního podniku z dílny mezinárodní výzkumné sítě EMES zkoumající sociální podnikání. Daná definice obsahuje 4 ekonomické a 5 sociálních principů, na základě jejichž dodržování může být podnik označen jako sociální.

Tabulka č. 13: Ekonomické a sociální principy sociálního podniku dle EMES

Ekonomické principy	
Název principu	Vysvětlení principu
a) soustavná činnost; produkce, prodej zboží a poskytování služeb	Působení na trhu zboží a služeb je jedním z hlavních cílů sociálního podniku.
b) vysoký stupeň autonomie	Sociální podniky nejsou subjekty řízenými orgány veřejné správy nebo jinými organizacemi či podniky.

c) značná úroveň ekonomického rizika	Sociální podnik je založen s předpokladem podstupovat ekonomická rizika.
d) alespoň minimální podíl placené práce	Činnost sociálního podniku je alespoň minimálně zajišťována placenými pracovníky.
Sociální principy	
e) explicitně vyjádřený společensky prospěšný cíl	Základním cílem sociálního podniku je sloužit společnosti jako celku, popřípadě určité skupině lidí.
f) iniciativa založená skupinou občanů	Sociální podnik je výsledkem společné snahy občanů sdílejících myšlenku naplňování společensky prospěšného cíle.
g) jeden člen = jeden hlas	Rozhodovací síla není odvozena od podnikového kapitálu.
h) participování sociálním podnikem dotčených stran	Vliv stakeholderů na rozhodování v sociálním podniku.
i) omezené rozdělování zisku	Sociální podniky jsou buď neziskové organizace, nebo podniky, ve kterých je případný zisk přerozdělován pouze v omezené míře.

Zdroj: Defourny a Nyssens (2006)

Hulgård (2010) předkládá definici sociálního podnikání jakožto proces vytváření sociální hodnoty, které je dosahováno ve spolupráci s lidmi a organizacemi občanské společnosti, jež jsou zainteresováni v sociální inovaci doprovázené ekonomickou aktivitou. V souvislosti s tvorbou sociální hodnoty Hulgård uvádí, že daný cíl může být chápán ze čtyř hledisek, přičemž kombinuje slova „široký“, „úzký“, „globální“ a „lokální“. Např.:

- Široce pojatý a globální cíl – zlepšení přístupu k základnímu vzdělání, zdravotní péči, čisté pitné vodě a sociální spravedlnosti (celosvětová mise organizace Ashoka)
- Úzce pojatý a globální cíl – ukončení chudoby v celosvětovém měřítku (na příkladu Grameen Foundation, která se zabývá poskytováním mikroúvěrů pro chudé obyvatele)
- Úzce pojatý a lokální cíl – zlepšení systému inkluze etnických menšin v rámci konkrétní komunity
- Široce pojatý a lokální cíl – zlepšení participace občanů a institucionální kapacity prostřednictvím propojování sociálního kapitálu ve znevýhodněných oblastech

Specifikovaných cílů má být v rámci sociálního podnikání dosahováno inovativním způsobem, tedy nalezením nového přístupu k řešení sociálního problému. Na sociální podnik tak můžeme pohlížet jako na sociální inovaci. V souvislosti s tím Hulgård trefně poznamenává, že slovní spojení „inovativní sociální podnikání“ může působit jako tautologie.

Vymezením daných pojmů se zabývají i česky psané publikace. Doříčáková a Pastrňák (2017) vybírají definici Trčky, podle které je sociální podnik konkurenceschopným podnikatelským subjektem, jenž funguje na běžném trhu a jehož účelem je vytvářet pracovní příležitosti pro osoby znevýhodněné na trhu práce. Je však zřejmé, že tato definice je zaměřená pouze na jeden z typů sociálních podniků, o kterých bude referováno v následující kapitole.

Stejně jako Defourny a Nyssens (2006), i Dohnalová, Průša a kol. (2011) nabízejí porovnání chápání konceptu sociálního podnikání v USA a Evropě. V prostředí USA rozlišují dva základní myšlenkové proudy, jež se dívají na sociální podnikání, sociálního podnikatele a sociální podnik z různých úhlů pohledu:

- Proud zaměřený na zajištění finančních zdrojů vlastním příjmem – zde je sociální podnik chápán jako organizace zajišťující financování obecně prospěšných aktivit (podobně o takovém pojetí sociálního podniku hovoří i Defourny a Nyssens)

- Proud zaměřený na prosazování sociálních inovací – v tomto případě je sociální podnikatel chápán jako nositel sociálního podnikání, který tvůrčím způsobem mění společnost

Pro evropské prostředí uvádějí autoři opět zastřešující definici EMES s důrazem na sociální podnik jakožto poskytovatele služeb či výrobce produktů se sociálním cílem, ve prospěch místní komunity nebo společnosti jako celku, a to s dodržováním demokratických principů při řízení a spravování podniku.

Procházka, Hunčová, Krtková, Navrátil, Řezníčková a Stainer (2016) pohlíží na sociální podnik z perspektivy veřejné ekonomie, a sice jako na partnera vlády při realizaci veřejných politik zejména na místní úrovni. Sociální podniky spojují zejména s družstvy, jejichž cílem není pouze naplňování potřeb členů samotného družstva, ale i okolní společnosti. I zde, stejně jako u Trčky, jsou sociální podniky chápány zejména jako nástroje politiky zaměstnanosti.

Defourny a Nyssens (2008) v kontextu vztahu pojmů „sociální podnikání“, „sociální podnik“ a „sociální podnikatel“ uvádějí, že zjednodušeně lze sociální podnikání považovat za proces, skrze který sociální podnikatel vytváří sociální podnik. Ačkoli dodávají, že za poslední dobu byly tyto pojmy definovány hlouběji a lze najít řadu různých konceptů, pro potřeby této práce se jedná dle mého názoru o dostačující vymezení.

Nestátní nezisková organizace Tematická síť pro sociální ekonomiku (TESSEA, 2011), zastřešující subjekt pro sociální podniky v České republice, vymezuje sociální podnikání jako podnikatelské činnosti, které prospívají společnosti a životnímu prostředí, jsou důležité z hlediska místního rozvoje a často vytvářejí pracovní příležitosti pro znevýhodněné osoby. Sociální podnik potom chápe jako subjekt sociálního podnikání – tzn. právnickou osobu založenou podle soukromého práva nebo fyzickou osobu splňující principy sociálního podniku. Z pohledu důležitosti je pro sociální podnik na stejné úrovni dosahování zisku i tvorba společenského prospěchu. V souvislosti s definicí sociálního podniku autoři připomínají, že jeho činnost je založena na principu trojí zodpovědnosti v ekonomické, sociální a environmentální oblasti.

Stejně jako síť EMES, i TESSEA (2014) vytvořila přehled principů, na kterých by sociální podnikání mělo stát, a to včetně indikátorů umožňujících vyhodnotit dodržování daných principů. Z důvodu jejich komplexnosti a zaměření na praxi jsou v tabulce níže uvedeny tyto principy a indikátory podrobně v původním znění.

Tabulka č. 14: Principy sociálního podniku dle TESSEA

Obecný princip a jeho indikátor	
a) Společensky prospěšný cíl je formulován v zakládacích dokumentech sociálního podniku a je naplňován prostřednictvím konkrétních aktivit.	a1) existence veřejně prospěšného cíle formulovaného v zakládacích dokumentech
	a2) veřejná deklarace obecně prospěšného cíle, zejména zveřejnění na webu sociálního podniku
	a3) zapojení stakeholderů do procesu formulace veřejně prospěšného cíle
	a4) existence veřejně prospěšných aktivit
	a5) provedené hodnocení dopadů činnosti SP dokládající pozitivní dopady na cílové skupiny v sociální či environmentální oblasti, přičemž výsledky hodnocení musí být zveřejněné
	a6) vyjádření/doklad o veřejné/obecné prospěšnosti od některé z dotčených skupin
Sociální principy a jejich indikátory	
b) Provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině lidí	b1) specifikace cílových skupin, na které jsou aktivity zaměřeny
	b2) je proveden průzkum potřeb cílových skupin
	b3) je zaveden diversity management

	(explicitně stanovené managementové postupy zohledňující specifické potřeby cílových skupin)
c) Demokratické rozhodování	c1) pravidelné a systematické informování zaměstnanců a členů o chodu sociálního podniku, výsledcích hospodaření a naplňování veřejně prospěšných cílů nad rámec závěrečné zprávy
	c2) systematické získávání zpětné vazby ohledně fungování sociálního podniku od zaměstnanců a/nebo členů
	c3) míra participace zaměstnanců/členů na rozhodování (dle subjektivních výpovědí)
d) Založení z iniciativy občanů	d1) právní forma
	d2) zveřejněný popis vzniku sociálního, který dokládá iniciativu/participaci více občanů při zakládání sociálního (zveřejnění v některé výroční zprávě, na webu apod.)
e) Inovativní přístupy a řešení	e1) zavedení alespoň 1 inovativního postupu během zkoumaného období, které vede ke zvýšení pozitivního sociálního a/nebo environmentálního dopadu sociálního podniku
	e2) existence dlouhodobého plánu interního vzdělávání zaměstnanců a/nebo dalších stakeholderů
	e3) konkrétní doklady o tom, že alespoň 1/5 zaměstnanců a/nebo členů absolvovala vzdělávací kurzy, školení apod., které přispívají k inovacím

Ekonomické principy a jejich indikátory	
f) Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů	f1) alespoň 51% případného zisku reinvestováno do rozvoje sociálního podniku a/nebo naplňování deklarovaných veřejně prospěšných cílů
	f2) zveřejnění informací o distribuci a využití případného zisku
g) Vykonávání soustavné ekonomické aktivity	g1) stabilní (tj. min. 1 rok) nabídka zboží a/nebo služeb
	g2) provedení průzkumu spokojenosti spotřebitelů/zákazníků/klientů s nabízenými zbožím a/nebo službami
h) Nezávislost v rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovateli	h1) nezávislost operativy (vedení SP) v rozhodování a řízení o chodu SP na externím zřizovateli či vlastníkovi
	h2) existence průhledné organizační struktury, náplní práce, pravomocí a zodpovědností v rámci SP
i) Alespoň minimální podíl vlastní ekonomické činnosti na celkových příjmech	i1) příjmy z vlastní ekonomické činnosti tvoří alespoň 30% celkových příjmů sociálního podniku
	i2) existence etického kodexu podnikatele, který explicitně zahrnuje zohlednění všech tří pilířů udržitelného rozvoje, a který je zveřejněn (typicky na webu sociálního podniku)
	j1) existence podnikatelského plánu, který obsahuje strategii řízení ekonomických rizik firmy, krizový plán pro případy

j) Snižování ekonomických rizik	platební neschopnosti, a postup, jakým budou zaměstnanci i další stakeholderi o případné krizové situaci a jejím řešení informováni
	j2) externí audit účetnictví sociálního podniku
k) Alespoň minimální podíl placené práce	k1) podíl - počet placených zaměstnanců/celkový počet lidí zajišťujících chod a aktivity SP - je větší než 0,1
Environmentální principy a podpora místní ekonomiky	
l) Uspokojování přednostně místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů	l1) lokální multiplikátor ($LM2 = (\text{celkové výdaje v daném období} + \text{výdaje utracené v rámci definované lokality}) / \text{celkové výdaje v daném období}$) větší než 1,25 (tj. min. 25% výdajů lokálních)
	l2) zohlednění lokálních potřeb a orientace na lokální výrobu a spotřebu ve strategických dokumentech a cílech sociálního podniku
	l3) certifikace zaručující původ zboží a/nebo služeb (Regionální produkt, Český výrobek apod.)
	m1) existence závazného vnitřního předpisu, který implementuje zásady environmentálně šetrného úřadování a provozu
	m2) environmentální certifikace SP (ISO 14001 a související, EMAS), výrobků

<p>m) Zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby</p>	<p>(BIO, Ekologicky šetrný výrobek), či služeb (Ekologicky šetrný výrobek/služba). Možno uznat i další certifikace podložené jasnými pravidly</p>
	<p>m3) kopie pořizovacích účetních dokladů (faktury, účtenky apod.) dokládajících nákup alespoň 20 druhů environmentálně šetrných výrobků či služeb (certifikovaný Ekologicky šetrný výrobek, ekologicky šetrné čisticí prostředky, recyklované tonery, úsporné žárovky apod.) za dané období</p>
<p>n) Zapojení důležitých aktérů do činnosti sociálního podniku</p>	<p>n1) existující mapa stakeholderů a mechanismy jejich zapojení do činností sociálního podniku, zakotvené v zakládacích dokumentech a/nebo závazných vnitřních předpisech (např. jejich účast ve správní radě, poradních orgánech, pracovních skupinách apod.)</p>
	<p>n2) 3 konkrétní příklady zapojení stakeholderů do relevantních aktivit sociálního podniku a/nebo strategických procesů za zkoumané období</p>
	<p>o1) orientace na místní cílové skupiny a problémy</p>
	<p>o2) 3 konkrétní příklady zapojení místních dobrovolníků do činnosti sociálního podniku (nepočítají se zaměstnanci a členové zastávající funkce ve statutárních orgánech, řadoví členové se počítají)</p>

o) Podporování smyslu pro sociální a environmentální zodpovědnost na místní úrovni	o3) spolupráce s místními zájmovými skupinami a/nebo veřejnou správou (např. zapojení zaměstnanců/členů sociálního podniku v komisích, pracovních skupinách, komunitním plánování apod.)
--	--

Zdroj: TESSEA

Ve srovnání se sítí EMES uvádí TESSEA i znaky působení sociálního podniku v environmentální oblasti, čímž dotváří princip trojí zodpovědnosti. Ačkoli jsou principy dle TESSEA vyjádřeny mnohem podrobněji, rámcově se s principy EMES shodují. Výjimkou je požadavek EMES, aby bylo v sociálním podniku rozhodováno nezávisle na vloženém kapitálu, tedy aby byla uplatňována zásada 1 člen = 1 hlas. Tuto podmínku TESSEA nedefinuje.

Tabulka č. 14 obsahuje principy a indikátory platné pro obecný typ sociálního podniku. Jestliže by se jednalo o sociální podnik integrační, musely by být navíc splněny následující body:

- existence veřejně prospěšného cíle zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce formulovaného v zakládacích dokumentech
- veřejná deklarace obecně prospěšného cíle zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce, zejména zveřejnění na webu sociálního podniku
- zapojení stakeholderů do procesu formulace veřejně prospěšného cíle týkajícího se zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce
- existence aktivit týkajících se zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce
- provedené hodnocení dopadů činnosti SP dokládající pozitivní dopady na cílové skupiny, přičemž výsledky hodnocení musí být zveřejněné
- vyjádření/doklad o pozitivním dopadu aktivit v oblasti zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce od některé z dotčených skupin

- podíl osob ze znevýhodněných skupin tvoří více než 30 % zaměstnanců
- konkrétní doklady o tom, že alespoň 1/2 znevýhodněných zaměstnanců absolvovala vzdělávací kurzy, školení apod., které přispívají k rozvoji jejich pracovních kompetencí
- podnik systematicky sleduje produktivitu práce svých zaměstnanců

Představené definice dle EMES, resp. TESSEA reprezentují dva přístupy k vymezení sociálního podniku, kdy první je velmi rozšířené v odborné literatuře a druhé je podstatné pro sociální podnikání v českém prostředí.

10.2 Sociální podnikání jako sociální inovace či sociální investice

Snaha o teretické ukotvení sociálního podnikání nabízí příležitost pro vymezení vztahu sociálního podnikání a pojmů „sociální inovace“ a „sociální investice“.

Šebestová a Palová (2016) uvádějí definici sociální inovace dle J. B. Taylora, podle něhož se jedná o zlepšení, jež přinese potřebné zlepšení a které vyřeší problém ve společnosti.

V souvislosti se sociálním podnikáním Šebestová a Palová odkazují na Deese (1998), podle něhož je pro sociálního podnikatele zisk důležitý jen jako součást obchodního modelu, ale hlavním smyslem je dosahování dlouhodobého společenského přínosu za podmínek rozpoznávání nových příležitostí k naplnění daného poslání a zapojení se tak do nepřetržitého inovačního procesu s cílem řešení sociálních problémů.

Jestliže je sociální podnik podporován z veřejných zdrojů, můžeme hovořit o sociální investici, kterou Evropská komise definuje jako investici do lidí. Jedná se o aktivity zaměřené na posílení dovedností a schopností lidí a na podporu jejich plného zapojení do pracovního a společenského života. Mezi klíčové oblasti těchto aktivit patří vzdělávání, kvalitní péče o děti, zdravotní péče, pomoc při hledání zaměstnání a rehabilitace.

10.3 Typologie sociálních podniků dle oblasti působení

Evropská komise definuje sociální podnik jako subjekt sociální ekonomiky, jehož hlavním cílem je dosažení sociálního prospěchu spíše než tvorba zisku pro jeho majitele nebo podílníky. Jeho činnost spočívá v prodeji zboží a poskytování služeb inovativní cestou a zisk používá primárně za účelem dosažení společenského prospěchu. V činnosti podniku jsou zainteresováni zaměstnanci, zákazníci a jiní stakeholderi ovlivnění jeho komerčními aktivitami.

Dále Evropská komise udává výčet hlavních čtyř oblastí, ve kterých může sociální podnik působit. Jedná se o:

- Pracovní integraci – vzdělávání a integrace znevýhodněných nebo nezaměstnaných osob
- Služby v oblasti zdravotnictví, vzdělávání, péče o děti, služby pro starší osoby nebo znevýhodněné osoby
- Rozvoj znevýhodněných oblast - sociální podniky ve vzdálených venkovských oblastech, programy rozvoje v městských oblastech, rozvojová pomoc a rozvojová spolupráce se třetími zeměmi
- Jiné – recyklování, ochrana životního prostředí, sport, umění, kultura, věda, výzkum a inovace

Oblast působení sociálního podniku může tedy nabývat řady podob, se kterými se v praktickém životě setkáme. Nutno zdůraznit, že v jednotlivých státech jsou sociální podniky spojovány s různými typickými sférami, v nichž působí, a jež často upravují i národní legislativy daných zemí.

Dle Defournyho a Nyssens (2008) je sice pracovní integrace znevýhodněných osob v Evropě obecně převažující oblastí, v níž sociální podniky působí, avšak rozvíjí se i sféry jiné. V Itálii od počátku 90. let dochází k rozvoji sociálních družstev typu A zabývajících se poskytováním osobních a sociálních služeb, přičemž jejich počet dokonce převyšuje sociální družstva typu B orientující se na pracovní integraci. Ve Švédsku a Francii hraje důležitou roli péče o děti jakožto činnost sociálních podniků, ve Velké Británii se jedná pro změnu o oblast sociálního bydlení. V Irsku a Řecku je kladen důraz na roli sociálních podniků jakožto podporovatelů místního rozvoje.

Věcný návrh zákona o sociálním podnikání v České republice definuje dva typy sociálních podniků – obecný a integrační. Slovenský zákon o sociálním podnikání rozlišuje dokonce tři druhy sociálních podniků – integrační sociální podnik, sociální podnik v oblasti bydlení a jiný registrovaný sociální podnik.

Integrační sociální podniky jsou z hlediska zaměření předložené disertační práce stěžejní a jejich detailnímu představení bude věnována následující kapitola.

11. Integrační sociální podniky

Integrační sociální podniky jsou z hlediska provázanosti sociálního podnikání a politiky zaměstnanosti nejvýznamnějším v rámci uvedené typologie. I mezi těmito subjekty však nalezneme řadu odlišností.

11.1 Vymezení integračních sociálních podniků

Defourny a Nyssens (2008) uvádí, že sociální podniky mohou být aktivní v mnoha oblastech, neboť naplňování společensky prospěšného cíle odkazuje na celou řadu činností. V Evropě však dominují tzv. integrační sociální podniky, běžně označované anglickou zkratkou WISE (Work Integration Social Enterprise). Autoři uvádějí, že přetrvávající strukturální nezaměstnanost mezi některými skupinami osob, omezení tradičně pojímaných aktivních politik zaměstnanosti a růst potřeby inovativních politik v této oblasti vyvolávají otázky v souvislosti s rolí sociálních podniků v boji proti nezaměstnanosti a podpoře růstu zaměstnanosti. Právě cílem integračních sociálních podniků je pomáhat nezaměstnaným osobám s nízkou kvalifikací, které jsou vystaveny trvalému vyloučení z trhu práce, přičemž sociální podniky je integrují do společnosti prostřednictvím poskytnutí možnosti realizovat produktivní činnost.

Davister, Defourny a Gregoire (2004) označují integrační sociální podniky za autonomní hospodářské subjekty, jejichž hlavním cílem je profesní integrace osob majících potíže s uplatněním se na trhu práce. Integrace je uskutečňována prostřednictvím realizace produktivní činnosti nebo školení s cílem zvýšit kvalifikovanost znevýhodněných osob. Nejčastějšími činnostmi, na které se WISE zaměřují, jsou podle citovaných odborníků ruční práce, nakládání s odpady, údržba zeleně či práce s obaly.

11.2 Typologie integračních sociálních podniků

Davister, Defourny a Gregoire (2004) vydělují čtyři hlavní typy sociálních podniků dle způsobu integrování znevýhodněných osob.

- Přechodné zaměstnávání - záměrem je poskytnout cílové skupině pracovní zkušenosti (přechodné zaměstnání) nebo školení na pracovišti s cílem dosáhnout integrace těchto znevýhodněných pracovníků na otevřeném trhu práce. Jedná se o osoby, které jsou účastníky stáže, nebo o zaměstnance na dobu určitou.
- Vytvoření trvalého pracovního místa financovaného sociálním podnikem - cílem tohoto způsobu integrace je vytvořit pracovní místa, která jsou stabilní a ekonomicky udržitelná ve střednědobém horizontu, pro osoby znevýhodněné na trhu práce. V počáteční fázi jsou za účelem financování pracovního místa poskytovány veřejné dotace, které vyrovnají nedostatečnou produktivitu cílové skupiny. Tyto dotace jsou dočasné a snižují se, až se pracovníci stanou konkurenceschopnými na trhu práce. Po uplynutí této přechodné fáze integrační sociální podniky vyplácejí zaměstnancům mzdu již ze svých vlastních zdrojů (plynoucích především z tržeb).
- Profesionální integrace podporovaná trvalými dotacemi - Pro nejvíce znevýhodněné skupiny, u nichž by integrace na otevřeném trhu práce byla ve střednědobém horizontu obtížná, jsou nabízena stabilní pracovní místa trvale dotovaná z veřejných rozpočtů.
- Socializace skrze produktivní činnost – Cílem posledního typu integračního podnikání není profesionální integrace na otevřeném trhu práce (i když není vyloučena), ale spíše resocializace cílových skupin prostřednictvím sociálního kontaktu, dodržování pravidel, zlepšení životního stylu atd. Podniky tohoto typu pracují především s lidmi s vážnými sociálními problémy (alkoholici, drogově závislí, bývalí vězni atd.) či s lidmi se závažným tělesným nebo duševním postižením.

Spear a Bidet (2005) nabízejí několik pohledů, ze kterých se lze na integrační sociální podniky dívat. Jedná se mimo jiné o:

- Míru financování sociálního podniku z veřejných zdrojů – tedy zda se jedná o financování z veřejných zdrojů trvalé, dočasné či zda podnik využívá pouze samofinancování

- Typ zaměstnání, které sociální podnik poskytuje znevýhodněným osobám – v tomto případě je rozlišováno zaměstnávání trvalé a dočasné
- Míru důrazu, kterou sociální podnik přikládá školení pracovníků

O typech integračních sociálních podniků z perspektivy jejich financování v podobném duchu pojednávají i Davister, Defourny a Gregoire (2004).

12. Sociální podnikání v České republice

Sociální podnikání prochází v České republice, stejně jako v ostatních zemích Evropské unie, specifickým vývojem. Následující kapitola se zaměřuje na legislativní ukotvení sociálního podnikání v České republice, jeho rozsah a formy podpory.

12.1 Návrh zákona o sociálním podnikání a komentář k jeho obsahu

Na rozdíl od řady zemí Evropské unie, v České republice dosud neexistuje platný zákon o sociálním podnikání. Tuzemská legislativa by však v budoucnu měla na sociální podnikání pamatovat, což dokládá vypracovaný věcný záměr zákona o sociálním podnikání.

Záměr zákona definuje sociální podnikání jako podnikatelskou činnost zaměřenou jak na dosahování zisku, tak na společenský prospěch. Zisk sociálního podniku je z více než 50 % využit pro další rozvoj sociálního podniku a/nebo za účelem zajištění společensky prospěšné činnosti. Sociální podnikání se vyznačuje transparentním nakládáním se ziskem a důrazem na dobré mravy vně i uvnitř podniku, přičemž sociální podnikání přináší prospěch sociální i environmentální a respektuje místní potřeby. Společenským prospěchem se rozumí zejména činnost v oblasti ochrany životního prostředí, kultury, vzdělávání, pomoci znevýhodněným osobám či rozvoje místních společenství.

Sociální podnik vymezuje záměr zákona jako fyzickou nebo právnickou osobu, které byl přiznán status sociálního podniku. Zde by však dle mého názoru bylo vhodnější vymezit sociální podnik jako podnik fyzické osoby nebo podnik právnické osoby, které byl přiznán status sociálního podniku. Samotná fyzická nebo právnická osoba provozující sociální podnik by měla být považována za sociálního podnikatele. Pokud zvážíme tuto úpravu a aplikujeme ji na záměr zákona, za sociálního podnikatele provozujícího sociální podnik by byla považována fyzická nebo právnická osoba, která:

- podniká
- má nastavena pravidla pro účast zaměstnanců a členů na směřování podniku,
 - zaměstnanci a/nebo členové jsou pravidelně a systematicky informováni o chodu podniku, výsledcích hospodaření a naplňování společensky

prospěšných cílů – informace jsou průběžně poskytovány zaměstnancům, jsou nastaveny participativní způsoby hodnocení naplňování společensky prospěšných cílů, o jejichž realizaci jsou zaměstnanci průběžně informováni (organizování setkání se zaměstnanci a provedení zápisů z příslušných schůzí, e-mailová komunikace, interní zpravodaj, příp. jiný prokazatelný způsob)

nebo

- zaměstnanci a/nebo členové jsou zapojeni do rozhodování o směřování podniku; disponují hlasovacím či rozhodovacím právem umožňujícím účinně ovlivnit směřování sociálního podniku, zaměření jeho podnikatelských aktivit, V kontextu jednotlivých právních forem bude zákon specifikovat, jakým způsobem bude toto zapojení realizováno, přitom bude brán ohled na to, aby tato podmínka nebyla nepřiměřeně odrazující pro zájemce o sociální podnikání
- více než 50 % svého zisku před zdaněním, včetně nerozděleného zisku z minulých let, reinvestuje do rozvoje svého sociálního podniku a/nebo pro zajištění společensky prospěšné činnosti a zveřejňuje informace o využití případného zisku použitého na rozvoj sociálního podniku a/nebo na společensky prospěšnou činnost,
- směřuje k naplnění environmentálního prospěchu - zohledňuje environmentální aspekty výroby i spotřeby (zákon bude tuto podmínku blíže specifikovat),
- má minimálně 30 % příjmů z vlastních tržeb; zákon bude definovat, co představuje vlastní tržby sociálního podniku tak, aby bylo bráněno zneužívání statusu sociálního podniku např. k podvodnému čerpání dotací nebo k přeprodávání zakázek (pokud by např. mezi benefity patřil zvýhodněný přístup do výběrových řízení),
- nenarušuje místní společenství nad míru nutnou k provozování podnikání; zákon bude opět specifikovat, kdy je tato podmínka považována za splněnou,
- zaměstnává alespoň jednu osobu a současně zaměstná osoby v souhrnné výši nejméně jednoho plného úvazku přepočteného stavu zaměstnanců nepřetržitě po dobu alespoň 12 měsíců před podáním žádosti o status sociálního podniku,

- zveřejňuje svoje zakladatelské právní jednání, v případě podnikající fyzické osoby nahrazené prohlášením o způsobech vykonávání společensky prospěšné činnosti, a svoje každoroční výroční zprávy, způsobem umožňujícím dálkový přístup,
- zveřejňuje svoje konečné vlastníky a má transparentní vlastnickou strukturu; podmínka transparentnosti se bude týkat i finančních rezerv a dceřiných společností sociálního podniku,
- nemá dluhy po splatnosti vůči daňové správě nebo dluhy po splatnosti na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti či na pojistném na veřejném zdravotním pojištění,
- není v procesu likvidace nebo v úpadku dle insolvenčního zákona,
- jeho statutární orgány jsou bezúhonné ve smyslu živnostenského zákona,
- má uzavřeno alespoň jedno období jako podnikající osoba a zároveň po dobu nejméně 12 měsíců před podáním žádosti o status sociálního podniku nebo statusu integračního sociálního podniku splňuje všechny podmínky pro dosažení tohoto statusu

Kromě výše uvedeného musí být při založení sociálního podniku definován způsob vykonávání společensky prospěšné činnosti a podmínky nakládání se ziskem použitým pro další rozvoj sociálního podniku a/nebo na zajištění společensky prospěšné činnosti.

Představy záměra zákona o vymezení statusu sociálního podniku se ve velké míře shodují s požadavky TESSEA. Inspirace autorů záměra zákona principy sociálního podniku v podání TESSEA je zřejmá. Ostatně text záměru uvádí, že pro vymezení sociálního podniku jsou používány definice Tematické sítě pro sociální ekonomiku TESSEA, přičemž definice byly vytvořeny na základě širokého konsenzu a schváleny spolu s tabulkou principů sociálního podniku a tabulkou indikátorů na konferenci Tematické sítě TESSEA 12. 10. 2011. Tyto definice a principy byly používány v mírně upravené podobě Ministerstvem práce a sociálních věcí ve výzvách na založení sociálního podniku v rámci Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Od svého vzniku jsou také používány pro účely výzev bank – využívá je Česká spořitelna v pilotním programu půjček, podobně i ČSOB ve svém grantovém programu.

Záměr zákona definuje dva typy sociálních podniků – obecný a integrační. Definici obecného sociálního podniku odpovídají výše vyjmenovaná kritéria. Integrační sociální podnik je musí splňovat také, kromě toho však ještě musí svůj společenský prospěch orientovat na zaměstnávání znevýhodněných osob na trhu práce. Konkrétně podíl znevýhodněných zaměstnanců pracujících v daném sociálním podniku musí tvořit alespoň 30 % průměrného ročního počtu zaměstnanců přepočteného na úvazky (poměr zaměstnanců ze znevýhodněných skupin vůči celkovému počtu zaměstnanců se vyjadřuje v průměrných ročních přepočtených stavech zaměstnanců, do kterých se započítávají zaměstnanci s pracovní smlouvou a dohodou o pracovní činnosti).

12.2 Rozsah sociálního podnikání v České republice

Vzhledem k neexistenci platného zákona o sociálním podnikání nemají podniky v České republice prozatím možnost získat status sociálního podniku a dle zákona se registrovat jako sociální. Z tohoto důvodu je i nemožné určit, kolik sociálních podniků na území České republiky působí. Jiná situace panuje např. na Slovensku, kde Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky vede registr sociálních podniků. V den přístupu, 18. února 2019, však registr obsahoval pouze osm sociálních podniků.

Pokud bychom se však vydali neoficiální cestou, nelze opomenout adresář sociálních podniků vedený Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky. Adresář umožňuje přihlášenému uživateli přidat nový podnik při zadání následující údajů:

- Název organizace
- Představení sociálního podniku
- Výběr oblasti podnikání
- Odůvodnění, proč je dané podnikání sociální
- Oblast společenské prospěšnosti organizace
- Případné zaměstnávání znevýhodněných skupin osob
- Právní forma podnikání
- Počet zaměstnanců podniku celkově a počet zaměstnanců z cílových skupin
- Rok založení podniku

Ačkoli je adresář sociálních podniků umístěn na webových stránkách, jejichž součástí jsou také principy a indikátory sociálního podniku dle TESSEA (viz tabulka č. 14), není plnění těchto principů pro zařazení podniku do adresáře nezbytné. Jejich současný význam je popsán v podkapitole 12.1 této práce.

Za daných podmínek bylo v adresáři v den přístupu, tj. 18. února 2019, vedeno 235 podniků, jež se označují jako sociální. Zastoupení podniků je v jednotlivých krajích České republiky nerovnoměrné, což dokazuje tabulka č. 15.

Tabulka č. 15: Místo působnosti podniků označujících se jako sociální

Kraj	Počet podniků
Hlavní město Praha	57
Středočeský kraj	18
Plzeňský kraj	9
Karlovarský kraj	6
Jihočeský kraj	10
Vysočina	15
Liberecký kraj	3
Ústecký kraj	17
Královéhradecký kraj	13
Pardubický kraj	10
Jihomoravský kraj	23
Zlínský kraj	19
Olomoucký kraj	17
Moravskoslezský kraj	20

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

Přestože adresář neodpovídá na otázku, kolik by působilo v České republice sociálních podniků při splnění podmínek TESSEA a připravovaného zákona o sociálním podnikání, je vodítkem pro určení, kolik podniků se chce za sociální považovat. Z důvodu jedinečnosti tohoto adresáře v současných podmínkách českého sociálního podnikání je s jeho údaji pracováno i ve výzkumné části předložené práce.

12.3 Podpora sociálního podnikání v České republice

Jak uvádí záměr zákona o sociálním podnikání, podpora sociálního podnikání je důležitá nejen ve fázi zakládání sociálního podniku, ale také při jeho následném provozu, přičemž se může jednat o poskytování zvýhodněných úvěrů, zvýhodňování při zadávání veřejných zakázek, daňová zvýhodnění aj. Poskytování systémové podpory je obtížné bez zákonné definice sociálního podnikání. Z tohoto důvodu v současné době při podpoře sociálního podnikání v České republice významnou roli Evropské strukturální a investiční fondy.

12.3.1 Stručné představení strukturálních a investičních fondů

Představení strukturálních a investičních fondů je součástí kapitoly, která byla příspěvkem autora této disertační práce pro knihu Pospíšila a Žufana (2019).

Pro financování politik EU, tedy oblastí, v nichž jsou pravomoci rozděleny mezi orgány unie a jednotlivé členské státy (v případě tzv. koordinovaných politik), nebo jsou na orgány unie přímo přeneseny (v případě tzv. společných politik), slouží Evropské strukturální a investiční fondy (dále jen ESIF). Jedná se o:

- Evropský fond pro regionální rozvoj (dále jen EFRR)
- Evropský sociální fond (dále jen ESF)
- Fond soudržnosti (dále jen FS)
- Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (dále jen EZFRV)
- Evropský námořní a rybářský fond (dále jen ENRF)

Objem peněz určených pro záruky a platby evropských strukturálních a investičních fondů je součástí celkových výdajů rozpočtu EU.

Dle Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1303/2013 ESI poskytují prostřednictvím víceletých programů podporu, která doplňuje celostátní, regionální,

a místní zásahy za účelem splnění strategie Unie. Nařízení rovněž definuje tematické oblasti, které ESIF podporují, přičemž sledovány jsou tyto cíle:

- Posílení výzkumu, technologického rozvoje a inovací
- Zlepšení přístupu, využití a kvality informačních a komunikačních technologií
- Zvýšení konkurenceschopnosti malých a středních podniků, odvětví zemědělství, rybářství a akvakultury
- Podpora nízkouhlíkového hospodářství
- Podpora přizpůsobení se změně klimatu
- Zachování a ochrana životního prostředí
- Podpora udržitelné dopravy
- Podpora udržitelné zaměstnanosti
- Podpora sociálního začleňování a boj proti chudobě a diskriminaci
- Investice do vzdělávání, odborné přípravy a výcviku k získávání dovedností a do celoživotního učení
- Posilování institucionální kapacity veřejných orgánů

Podle Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1301/2013 je základním úkolem EFRR přispívat k financování podpory zaměřené na posílení hospodářské, sociální a územní soudržnosti tím, že vyrovnává zásadní regionální rozdíly v Unii podporou udržitelného rozvoje a strukturálních změn regionálních ekonomik, včetně přeměny upadajících průmyslových oblastí a zaostávajících regionů.

Z EFRR mohou být přímo podporovány investice malých a středních podniků (dále jen MSP) přispívající k tvorbě udržitelných pracovních míst, investice velkých podniků týkající se spolupráce s MSP, investice do infrastruktury poskytující občanům základní služby v oblastech energetiky, životního prostředí, dopravy a informačních a komunikačních technologií, dále investice do sociální, zdravotnické, výzkumné, inovační a podnikové infrastruktury či investice v oblasti cestovního ruchu a kultury. Obecně je tedy EFRR nástrojem pro podporu investičních, infrastrukturních projektů.

Jiné zaměření má poté ESF. Dle Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1304/2013 ESF podporuje vysokou úroveň zaměstnanosti a kvalitu pracovních míst, zlepšuje přístup na trh práce, podporuje geografickou a profesní mobilitu pracovníků

a usnadňuje jejich přizpůsobování se průmyslovým změnám a změnám ve výrobním systému, přispívá k vysoké úrovni vzdělání a v neposlední řadě zlepšuje sociální začleňování. Na rozdíl od fondu předchozího se orientuje především na tzv. měkké, neinvestiční projekty. Typickými příklady jsou podpora rekvalifikací nebo podpora vytváření nových pracovních míst.

FS není určen přímo na podporu jednotlivých regionů, ale těch členských států EU, jejichž hrubý národní důchod na obyvatele je nižší než 90 % průměru Unie. Ve stávajícím programovém období 2014-2020 z něj tak mohou čerpat finanční prostředky Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Chorvatsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Řecko, Slovensko a Slovinsko. Podobně jako EFRR je zaměřen na tvrdé, investiční projekty, avšak v tomto případě projekty většího rozsahu. Konkrétně se jedná o oblasti dopravní infrastruktury (např. transevropské dopravní sítě) a ochrany životního prostředí.

ENRF je fondem zřízeným za účelem podpory společné rybářské politiky EU. Jako jeho hlavní cíle jsou v Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 508/2014 o Evropském námořním a rybářském fondu specifikovány jako podpora rybolovu a akvakultury, jež jsou konkurenceschopné, ekologicky udržitelné, hospodářsky životaschopné a sociálně odpovědné.

Posledním z pěti ESIF je poté EZFRV, jenž je nedílnou součástí společné zemědělské politiky EU. Stejně jako u předešlých fondů, i zde se projevuje aspekt ochrany životního prostředí, kdy v rámci této politiky je důraz kladen na udržitelné hospodaření s přírodními zdroji a opatření v oblasti klimatu nebo posílení vazeb mezi zemědělstvím, produkcí potravin a lesnictvím, výzkumem a inovacemi za účelem zlepšení řízení v oblasti životního prostředí.

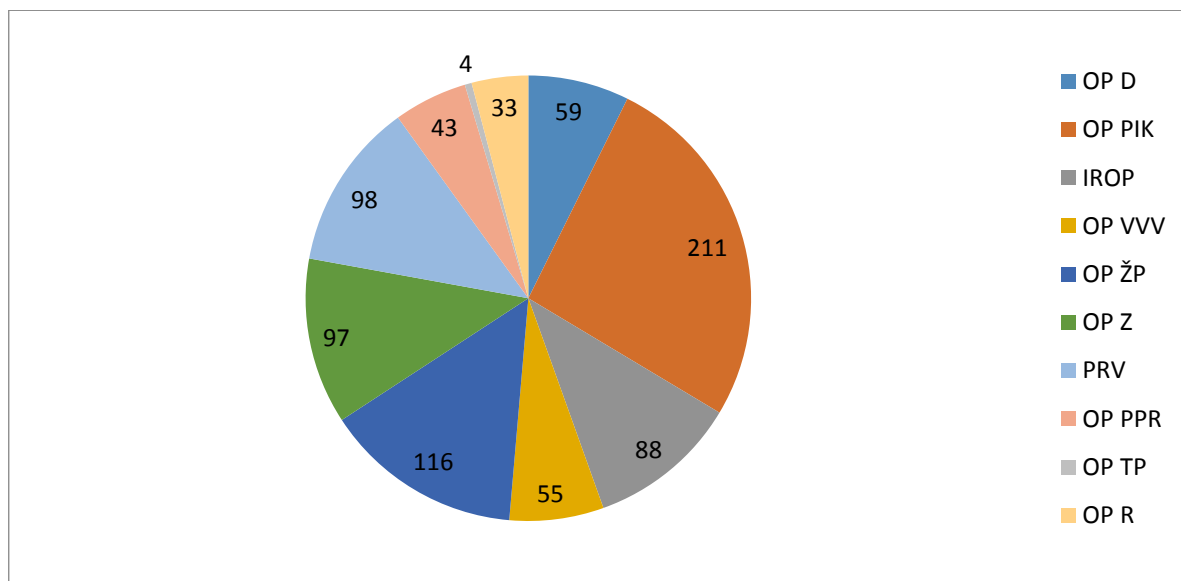
V období 2014-2020 čerpají subjekty v České republice finanční prostředky v rámci 10 tzv. operačních programů (OP), které představují hlavní finanční a technické dokumenty pro naplňování strategických potřeb v jednotlivých oblastech. Aktuálně se můžeme setkat s těmito programy:

- OP Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost (OP PIK)
- OP Výzkum, vývoj a vzdělávání (OP VVV)
- OP Zaměstnanost (OP Z)

- OP Doprava (OPD2 – navazuje na OPD1)
- OP Životní prostředí (OP ŽP)
- Integrovaný regionální OP (IROP)
- OP Praha – pól růstu ČR
- OP Technická pomoc (OPTP)
- OP Rybářství (OP R)
- Program rozvoje venkova

Výše uvedené programy slouží jako podpora pro naplňování politik státu, jež by měly být v souladu s obecně definovanými politikami EU. OP udávají cíle, priority, podporované aktivity a ve svých výzvách konkrétně specifikují, kdo může o finanční podporu žádat. Jednotlivé OP se výrazně liší počtem vyhlášených výzev.

Graf č. 2: Množství vyhlášených výzev v rámci jednotlivých OP (stav k 31. 10. 2018)

Zdroj: DotaceEU

Jmenované programy jsou řízeny příslušnými ministerstvy, resp. Magistrátem hlavního města Prahy, a jsou financovány z ESI, přičemž jeden operační program může být financován kombinovaně z více fondů. Tabulka č. 16 udává přehled řídicích orgánů OP a fondů, ze kterých jsou financovány.

Tabulka č. 16: Řídící orgány OP a zdroje jejich financování

Operační program	Řídící orgán	Fond
OP PIK	MPO	EFRR
OP VVV	MŠMT	ESF/EFRR
OP Z	MPSV	ESF
OPD2	MD	FS/EFRR
OP ŽP	MŽP	FS/EFRR
IROP	MMR	EFRR
OP Praha – pól růstu ČR (OP PPR)	Magistrát hlavního města Prahy	ESF/EFRR
OPTP	MMR	FS
OP R	MZ	ENRF
Program rozvoje venkova (PRV)	MZ	EZFRV

V souvislosti s čerpáním peněžních prostředků z ESIF zmiňme pojem „čistá současná pozice ČR vůči rozpočtu EU“. Jedná se o saldo příjmů, které do ČR plynou z evropského rozpočtu, a výdajů, které naopak ČR vynakládá za účelem financování činností prováděných na úrovni EU. Od svého vstupu do EU v roce 2004 ČR zůstává tzv. čistým příjemcem s kladným saldem vůči evropskému rozpočtu. Příčinou kladného salda v roce 2017 se staly zejména příjmy právě ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti (MFČR, 2018).

V tabulce č. 17 je uveden vývoj čisté pozice ČR vůči rozpočtu EU od roku 2004 do roku 2017 vyjádřený jako saldo příjmů a výdajů.

Tabulka č. 17: Vývoj čisté současné pozice ČR vůči rozpočtu EU

Období	Saldo (mld. Kč)
2004	7,3
2005	2,0
2006	6,9
2007	15,2
2008	23,8
2009	42,3
2010	47,9
2011	30,8
2012	73,8
2013	84,8
2014	75,3
2015	150
2016	80,6
2017	55,4

Zdroj: MF ČR

Jak je patrné z tabulky, obdobím s výrazně kladným saldem příjmů a výdajů byl rok 2015 způsobeným podporou ČR v rámci politiky soudržnosti EU.

12.3.2 Příklady podpory sociálního podnikání v České republice z ESIF

Zejména integrační sociální podniky, které napomáhají začleňovat do společnosti osoby znevýhodněné na trhu práce, mohou získat podporu z veřejných rozpočtů, ať už se jedná např. o poskytnutí příspěvku na zřízení společensky účelného pracovního místa nebo využití zdrojů z Evropského sociálního fondu, jehož řídicím orgánem je v České

republiky MPSV. V obou těchto případech se jedná o realizaci aktivní politiky zaměstnanosti.

Z hlediska financování sociálního podniku z externích zdrojů je v současné době významným OP Zaměstnanost, který v souvislosti se sociálním podnikáním podporuje tyto oblasti:

- Sociální začleňování a boj s chudobou
- Mezinárodní spolupráce a sociální inovace v oblasti zaměstnanosti a sociálního začleňování

Aktuálně jsou tak prostřednictvím OPZ financovány projekty v rámci výzvy s názvem Podpora sociálního podnikání zařazené právě do prioritní osy Sociální začleňování a boj s chudobou. Jelikož se jedná o operační program spadající pod ESF, podporovány jsou zejména měkké aktivity, jako např.:

- Vytvoření a zachování pracovních míst pro zaměstnance z cílových skupin – financovány tak mohou být např. mzdy pracovníků
- Vzdělávání zaměstnanců z cílových skupin
- Marketing sociálního podniku

Nabízí se však také příležitost financování tvrdých investičních projektů. IROP a jeho výzvy směřující k podpoře sociálních podniků jsou cíleny mimo jiné na:

- Vznik nového sociálního podniku
 - Založení nového podnikatelského subjektu
 - Rozšíření stávajícího podniku, který v době podání žádosti není sociálním podnikem
- Rozšíření podniku
 - Rozšíření nabízených výrobků a služeb
 - Rozšíření prostorové kapacity podniku
 - Zavedení nových technologií výroby
 - Zefektivnění procesů podniku

Vzhledem k neexistenci zákonného registru sociálních podniků jsou žádosti o podporu posuzovány individuálně na základě dotačních kritérií.

13. Struktura výzkumné části práce

Výzkumná část předložené disertační práce je rozdělena do čtyř tematicky navzájem propojených oblastí. U každé z těchto částí je stanoven zvlášť výzkumný cíl a výzkumné otázky. Jedná se o následující oblasti, cíle a výzkumné otázky:

1.) Integrační sociální podniky v kontextu potřeb politiky zaměstnanosti České republiky – případ Olomouckého kraje

Cíl: Stanovit zastoupení integračních sociálních podniků ve vybraném regionu České republiky a určit jejich potenciál z hlediska politiky zaměstnanosti ČR.

VO 1.1: Jak jsou integrační sociální podniky provázány s politikou zaměstnanosti ČR?

VO 1.2: Jaké je zastoupení integračních sociálních podniků mezi sociálními podniky v Olomouckém kraji, jež jsou uvedeny v databázi spravované Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR?

VO 1.3: Na jaké skupiny znevýhodněných osob na trhu práce se orientují integrační sociální podniky v Olomouckém kraji, jež jsou uvedeny v databázi MPSV ČR, a jak tato orientace odpovídá potřebám politiky zaměstnanosti ČR?

2.) Informovanost o konceptu sociálního podnikání a jeho potenciál z hlediska zakládání nových sociálních podniků

Cíl: Vyhodnotit, jakými základními informacemi v oblasti sociálního podnikání disponují z jedné strany potenciální sociální podnikatelé, resp. osoby, které by se mohly stát zakladateli sociálního podniku, a za něž jsou v tomto případě považováni vysokoškolští studenti, a z druhé strany osoby zdravotně postižené, které patří mezi jednu z cílových skupin, které mohou být zaměstnávány sociálními podniky. Cílem je rovněž vyhodnotit potenciál sociálního podnikání z hlediska zakládání dalších sociálních podniků.

VO 2.1: Jakými základními informacemi v oblasti sociálního podnikání disponují z jedné strany potenciální sociální podnikatelé, resp. osoby, které by se mohly stát zakladateli sociálního podniku, a z druhé strany osoby

zdravotně postižené, které patří mezi jednu z cílových skupin, které mohou být zaměstnávány sociálními podniky.

VO 2.2: Uvažují potenciální podnikatelé o naplňování společensky prospěšného cíle, jenž je pro sociální podnikání vedle dosahování zisku stěžejní?

VO 2.3: Jak hodnotí osoby se zdravotním postižením aktuální situaci na trhu práce, a sice zda je obtížné pro tyto osoby se na trhu práce uplatnit?

3.) Komplexní měření přínosu sociálních podniků

Cíl: Navrhnout soubor metod, pomocí kterých by bylo možné efektivně a komplexně měřit přínos sociálních podniků samotnými sociálními podnikateli nebo orgány veřejné správy s ohledem na to, že financování sociálního podniku z veřejných zdrojů považujeme za sociální investici mající potenciální přínos pro veřejnou ekonomiku a společnost.

VO 3.1: Je možné najít kombinaci metod, pomocí kterých může být dopad sociálních podniků komplexně měřen?

VO 3.2: Jak obtížně je používání těchto metod z hlediska dostupnosti potřebných dat?

4.) Sociální podnikání v legislativních dokumentech zemí Evropské unie.

Cíl: Vymezit rozdíly v základní legislativní úpravě sociálního podnikání či sociální ekonomiky v 28 zemích Evropské unie z pohledu existence či neexistence platného, resp. připravovaného zákona upravujícího dané oblasti.

VO 4.1: Jaké odlišnosti panují v postavení sociálního podnikání v rámci legislativních dokumentů v ČR a zemích Evropské unie?

Jednotlivé oblasti výzkumné části práce jsou koncipovány v souladu se zásadami psaní odborného textu. Kromě uvedení do příslušné problematiky je vždy provedena i stručná dílčí literární rešerše úzce zaměřená na dané téma. Dále jsou v rámci samostatných kapitol představeny použité metody a popsán soubor dat, se kterými je ve výzkumu pracováno. Následuje část věnovaná výsledkům výzkumu a závěr. Literární zdroje jsou uvedeny spolu s prameny z hlavní teoretické části v závěru této práce.

14. Integrační sociální podniky v kontextu potřeb politiky zaměstnanosti České republiky – případ Olomouckého kraje

14.1 Úvod k první výzkumné části

Sociální podnikání je jedním z přístupů, prostřednictvím kterých mohou podniky přispět k řešení naléhavých problémů na globální či regionální úrovni, mezi něž patří, mimo jiné, sociální nerovnost, nezaměstnanost, kriminalita nebo nepříznivé dopady podniků na životní prostředí. Sociální podnikání je stále oblastí, která se potýká s terminologickou nejednotností a různým vymezením.

Přestože daný přístup není součástí legislativy některých zemí, sociální podnik by měl vždy naplňovat určitá kritéria, která ho odlišují od společností, které nemůžeme považovat za sociální. Evropská komise jako jeden z orgánů Evropské unie vymezuje sociální podnik jako poskytovatele zboží nebo služeb, jehož cílem je spíše dosažení společensky prospěšného cíle spíše než vytvoření zisku pro jeho vlastníky. Sociální podnik může být přínosným v několika oblastech, například v oblasti integrace osob se zdravotním postižením nebo dlouhodobě nezaměstnaných, či v poskytování veřejně prospěšných služeb (vzdělávání, zdravotní péče atd.)

Z výše uvedené definice je zřejmé, že ústředním principem tohoto druhu podnikatelské činnosti je naplnění tzv. sociálního pilíře. Sociální podnikání by mělo sledovat také další dva principy tzv. trojí zodpovědnosti, které jsou představeny ekonomickým (úsilí o hospodářskou prosperitu) a environmentálním pilířem (péče o životní prostředí). Princip tzv. trojí zodpovědnosti vysvětlují např. Slaper a Hall (2011).

V souvislosti s ekonomickým principem, tedy vytvářením zisku a jeho následným rozdělením, se nabízí otázka, zda by sociální podnik měl být koncipován jako zisková nebo nezisková organizace. Současná praxe ukazuje, že oba typy společností jsou široce využívány. Nezisková organizace, která může vytvářet zisk, ale nikoliv za účelem jeho přerozdělování mezi své vlastníky, přirozeně splňuje jedno z kritérií odpovědného podnikání, neboť zisk musí být z velké části využíván k dalšímu rozvoji firmy a jejího společensky prospěšného cíle. Zisková organizace má naopak možnost přerozdělit svůj hospodářský výsledek mezi vlastníky, ale v případě sociálního podniku je tato možnost

velmi omezená. Podle našeho názoru však není možné každou neziskovou organizaci považovat za sociální podnik, protože ne každá nezisková organizace je schopna fungovat s ohledem na svou ekonomickou udržitelnost. Odlišný názor zastává např. významný indický podnikatel Atul Tandon, který vnímá každou neziskovou organizaci jako sociální podnik (Chhabra, 2015).

Jedním z možných cílů sociálního podnikání je zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce – v tomto případě hovoříme o tzv. integračních sociálních podnicích (tento koncept je podrobněji popsán v následující kapitole). Právě integrační sociální podniky se staly předmětem tohoto výzkumu, jehož cílem je stanovit zastoupení integračních sociálních podniků ve vybraném regionu České republiky a určit jejich potenciál z hlediska politiky zaměstnanosti ČR.

Výzkum představený v této části práce byl proveden a zpracován autorem předložené disertační práce pod odborným dohledem doc. Miroslava Dopity a doc. Richarda Pospíšila a publikován v časopise Fórum sociální politiky v roce 2019.

14.2 Rešerše literatury k první výzkumné části

Sociální podnikání je zkoumáno z mnoha hledisek. Austin, Stevenson a Wei-Skillern (2006) nabídli srovnání klasického obchodního modelu s koncepcí sociálního podniku. Přínosy sociálního podnikání a typologie sociálních podnikatelů analyzovali Zahra, Gedajlovič, Neubaum a Shulman (2009). Noruzi, Westover a Rahimi studovali tento pojem z hlediska jeho vývoje v současném podnikatelském prostředí (2010). Z pohledu teorie sociálního podnikání popsal Yunus, držitel Nobelovy ceny za mír a zakladatel Grameen Bank, model sociálního podnikání založený právě na příkladu této společnosti (Yunus, Moingeon, Lehmann-Ortega, 2010). Limity sociálního podnikání vymezil Saifan (2012).

Jak již bylo uvedeno výše v úvodu tohoto článku, komplexní definice sociálního podnikání se jeví jako velmi problematická, což je způsobeno i skutečností, že existuje více typů podniků, jež můžeme za sociální považovat. Přípravovaný zákon o sociálním podnikání v České republice vymezuje dvě formy sociálního podniku – obecný a integrační. Pro srovnání s jinými zeměmi Evropské unie uvádíme, že slovenský zákon o sociálním podnikání definuje dokonce tři typy sociálních podniků, a to energetický sociální

podnik, sociální podnik poskytující bydlení a opět integrační sociální podnik. Naopak v rakouské legislativě nalezneme pouze integrační sociální podnik, jinak všeobecně označovaný zkratkou WISE (Work Integration Social Enterprise).

Integrační sociální podnik lze definovat jako podnik, jehož hlavní cíl spočívá v pomoci lidem, kteří jsou znevýhodnění na trhu práce. Tyto podniky je integrují do pracovního a společenského života tím, že jim umožní dělat efektivní práci nebo jinou aktivitu (Nyssens, 2006). Spear a Bidet (2005) poznamenávají, že i mezi integračními sociálními podniky lze najít zásadní odlišnosti, a sice v tom, zda poskytují po určitou dobu odborné zaškolení, dočasné zaměstnání (tedy zaměstnání pouze na určitou dobu) nebo zaměstnání trvalé. WISE se z hlediska svého pojetí odlišují i napříč zeměmi Evropské unie (Davister, Defourny a Gregoire, 2004). Na sociální podniky typu WISE v Hong Kongu se zaměřili také Po-ying Ho a Chan (2010) a na prostředí Irska O'Hara a O'Shaughnessy. Integrační sociální podniky zahrnují do svého textu také Braunerhjelm a Hamilton (2012). Sociální podniky jakožto nástroj sociální inkluze se staly předmětem knihy autora Kummitha (2017). Integrační sociální podniky jsou tedy zkoumány z mnoha hledisek a v prostředí různých zemí, z tohoto pohledu si je můžeme dovolit označit za aktuální trend minimálně ve výzkumné oblasti.

Úzké spojení lze najít mezi státní politikou zaměstnanosti a integračním sociálním podnikáním. Jak poukazuje Kuchař (2007), hlavními cíli politiky zaměstnanosti jsou podle Zákona o zaměstnanosti dosažení plné zaměstnanosti a ochrana proti nezaměstnanosti. Politika zaměstnanosti, má dle Potůčka (1995) řadu funkcí:

- Příprava pracovních sil pro uplatnění na trhu práce (kvalifikační a rekvalifikační funkce)
- Aktivní ovlivnění trhu práce s cílem zvýšit jeho absorpční schopnost (vytváření pracovních příležitostí)
- Zprostředkování informací o aktuální nabídce a poptávce na trhu práce (zprostředkovatelská funkce)
- Finanční podpora v nezaměstnanosti (paliativní funkce)

Podle toho, jaký jsou tyto funkce státem kombinovány, poté rozlišujeme:

- Pasivní politiku zaměstnanosti, kdy pozornost je věnována zprostředkování nabídky a poptávky na trhu práce a nezaměstnaným je poskytována peněžní podpora
- Aktivní politiku zaměstnanosti, kdy je důraz kladen na vytváření nových pracovních míst a na přípravu pracovních sil pro uplatnění se na trhu práce

Politika zaměstnanosti je nedílnou součástí sociální politiky, která zastřešuje celou řadu dalších oblastí úzce propojených s konceptem sociálního podnikání. Jednou z nich jsou problémy chudoby a sociálního vyloučení, které Krebs (2010) definuje jako stav, kdy jedinec nebo skupina lidí neparticipuje plně na ekonomickém a sociálním životě společnosti a/nebo když jejich přístup k příjmu a ostatním zdrojům jim neumožňuje dosáhnout životního standardu, který je považován ve společnosti, v níž žijí, za přijatelný. Stejný autor zároveň uvádí i rizikové faktory, které ovlivňují růst chudoby a sociálního vyloučení. Jedná se o dlouhodobou nezaměstnanost, dlouhodobě nízký příjem, nízkou kvalitu zaměstnání, nízké vzdělání a kvalifikaci, zdravotní postižení, špatný zdravotní stav, stáří či příslušnost k etnickým menšinám.

Při snaze o začleňování těchto skupin do společnosti se opět dostáváme k aktivní politice zaměstnanosti. V souvislosti s ní uvádíme tvrzení Tomeše (2011), podle něhož můžeme v současnosti spatřovat tendenci přechodu politiky zaměstnanosti od pečovatelské o nezaměstnané k formám aktivní politiky zaměstnanosti, jejíž realizace se dotýká všech nezaměstnaných osob, které mohou pracovat a mají zájem o práci. Z této široké skupiny lidí je však velkou pozornost nutné věnovat tzv. zvláštním cílovým skupinám, tedy uchazečům o zaměstnání, kteří potřebují zvýšenou péči (Tomeš, 2011). Tyto osoby dále v článku nazýváme jako osoby znevýhodněné na trhu práce.

Integrační sociální podniky, které napomáhají začleňovat do společnosti osoby znevýhodněné na trhu práce, mohou získat podporu z veřejných rozpočtů, ať už se jedná např. o poskytnutí příspěvku na zřízení společensky účelného pracovního místa nebo využití zdrojů z Evropského sociálního fondu, jehož řídicím orgánem je v České republice MPSV. V obou těchto případech se jedná o realizaci aktivní politiky zaměstnanosti. Způsoby financování sociálních podniků v zemích Evropy vysvětlují např. Defourney a Nyssens (2010), kdy sociální podniky mohou disponovat jednak zdroji vlastními, a jednak zdroji cizími plynoucími z veřejných rozpočtů.

Jakou mají sociální podniky pozici obecně mezi dalšími subjekty sociální politiky? Tomeš (2010) rozděluje subjekty sociální politiky na dvě základní skupiny:

- Veřejnoprávní subjekty (ústřední orgány státu a samosprávné korporace)
- Soukromoprávní subjekty (ziskové a neziskové)

Zde se dostáváme ke specifickému postavení sociálních podniků, jež jsou součástí tzv. třetího sektoru doplňujícího veřejný a soukromý tržní sektor. Dohnalová, Průša a kol. (2011) uvádějí, že v rámci třetího sektoru jsou rozlišovány dva konceptuální proudy, a sice občanský sektor a sociální ekonomika. Zatímco pro občanský sektor je dle autorů nepřipustné rozdělování zisku, subjekty sociální ekonomiky tuto možnost v omezené míře mají a stojí tak mezi ziskovými a neziskovými soukromoprávními subjekty.

14.3 Metody a data první výzkumné části

14.3.1 Stanovené výzkumné otázky

Vzhledem k výše uvedenému cíli byly stanoveny následující výzkumné otázky:

VO1: Jak jsou integrační sociální podniky provázány s politikou zaměstnanosti ČR?

VO2: Jaké je zastoupení integračních sociálních podniků mezi sociálními podniky v Olomouckém kraji, jež jsou uvedeny v databázi spravované Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR?

VO3: Na jaké skupiny znevýhodněných osob na trhu práce se orientují integrační sociální podniky v Olomouckém kraji, jež jsou uvedeny v databázi MPSV ČR, a jak tato orientace odpovídá potřebám politiky zaměstnanosti ČR?

14.3.2 Použitá data

Jakožto výzkumný vzorek je využito 16 podniků působících v Olomouckém kraji, jež jsou uvedeny v databázi spravované Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR. Je vycházeno z předpokladu, že tyto sociální podniky splňují principy a indikátory uvedené v tabulce 18 a 19.

Tabulka č. 18: Principy sociálního podniku

Princip	Význam
Sociální dopad	Provádění činnosti prospěšné pro společnost nebo specifickou skupinu znevýhodněných lidí.
	Zaměstnávání lidí znevýhodněných na trhu práce (v případě WISE)
Ekonomický dopad	Případný zisk je použit primárně pro další rozvoj podniku
	Autonomie v manažerském rozhodování
	Alespoň část výnosů musí tvořit tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb
	Schopnost zvládat ekonomická rizika
Dopad na životní prostředí a místní společnost	Zohledňování environmentálních dopadů činnosti podniku
	Spolupráce sociálního podniku s místními subjekty

Zdroj: MPSV ČR, TESSEA

Tabulka č. 19: Indikátory sociálního podniku

Oblast	Indikátor
Sociální	Zaměstnanci jsou pravidelně a systematicky informováni o činnosti podniku, o jeho příjmech a naplňování veřejně prospěšné činnosti
	Lidé ze znevýhodněných skupin tvoří alespoň 30% všech zaměstnanců (v případě WISE)
Ekonomická	Více než 50% je použito na další rozvoj podniku a naplňování veřejně prospěšného cíle
	Management je ve svém rozhodování nezávislý na okolních subjektech
	Tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb tvoří alespoň 30% celkových výnosů podniku
	Podnik používá jednu ze standardních metod ekonomického managementu nebo managementu rizik
Životní prostředí a místní společnost	Podnik má zformulované principy politiky ohleduplné k životnímu prostředí a v praxi je naplňuje
	Podnik komunikuje a spolupracuje s místními subjekty

Zdroj: MPSV ČR, TESSEA

Je možné, že v Olomouckém kraji působí i sociální podniky, které splňují dané principy, avšak v databázi z určitých důvodů zařazeny nejsou (např. neprojevily zájem v ní být uvedeny). Neboť tyto podniky součástí výzkumu nejsou, za cílovou populaci považujeme právě 16 sociálních podniků, jež jsou uvedeny v databázi.

Pro určení, zda se jedná, či nejedná o integrační sociální podnik, se vychází z podmínky uvedené v tabulce 19, a sice že integrační sociální podnik musí zaměstnávat alespoň 30 % znevýhodněných pracovníků, přičemž se může jednat o zaměstnávání dočasné i trvalé.

Vzhledem k výše uvedenému cíli byla od zkoumaných 16 podniků získána následující data:

- Počet znevýhodněných pracovníků, které podnik zaměstnává
- Poměr znevýhodněných pracovníků na celkovém počtu pracovníků, které podnik zaměstnává
- Příčina znevýhodnění těchto pracovníků na trhu práce (tedy na jaké skupiny osob znevýhodněných na trhu práce se podnik zaměřuje)

Získaná data byla aplikována na údaje dostupné ze statistik Úřadu práce České republiky o počtech uchazečů o volná pracovní místa z řad znevýhodněných osob na trhu práce a volných pracovních míst určených pro tyto osoby. Použité statistiky Úřadu práce i vlastní data se vztahují ke stejnému období, a sice k dubnu roku 2018.

Pro přesnější zasazení výzkumného vzorku 16 podniků do kontextu současné situace v oblasti zaměstnanosti v Olomouckém kraji můžeme uvést, že dle údajů platných k 28. 12. 2018 působilo v tomto regionu celkem 142 182 ekonomických subjektů zahrnujících fyzické podnikající osoby, obchodní korporace, příspěvkové organizace, spolky a další subjekty (Český statistický úřad, 2018). Celkový počet zaměstnaných v Olomouckém kraji ve stejném období činil 304 700 osob. 11 integračních sociálních podniků, které byly vymezeny v rámci první výzkumné otázky, a dále s nimi bylo ve výzkumu pracováno, zaměstnávaly v dubnu roku 2018 celkem 279 osob (údaj zahrnuje osoby znevýhodněné na trhu práce i osoby, které za znevýhodněné považovány nejsou). Pokud by stejný počet osob zaměstnávaly i k datu 28. 12. 2018, podílely by se na celkové zaměstnanosti v Olomouckém kraji v daném období přibližně 0,09 %. Jiného

významu však dosahují v kontextu zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce popsaného v kapitole 14.4.

14.3.3 Použité metody

Pro dosažení cíle tohoto výzkumu je nezbytné definovat, které skupiny osob považujeme za znevýhodněné na trhu práce, přičemž jejich vymezením se zabývá řada metodik. Komora sociálních podniků a společensky odpovědných organizací definuje tyto skupiny:

1. Osoby se zdravotním postižením
2. Mládež a mladí dospělí (ohrožení sociálně patologickými jevy, opouštějící ústavní zařízení aj.)
3. Osoby bez přístřeší
4. Osoby opouštějící zařízení po výkonu trestu odnětí svobody
5. Oběti trestné činnosti, domácího násilí, oběti obchodu s lidmi, osoby komerčně zneužívané
6. Osoby pečující o osobu blízkou
7. Osoby se zkušeností se závislostí na návykových látkách
8. Osoby, které jsou dlouhodobě nezaměstnané a jsou déle než 1 rok vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání Úřadu práce ČR
9. Další nespecifikované sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené osoby

Daná metodika poskytuje široké spektrum osob znevýhodněných na trhu práce, se kterými se můžeme v reálném životě setkat.

Jiné vymezení používá MPSV v aktuálním dokumentu Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020, ve kterém pracuje s těmito skupinami:

- a) Mladí (věková skupina do 25 let, resp. absolventi vysokých škol do 30 let věku)
- b) Starší osoby (osoby starších věkových skupin, zejména v předdůchodovém věku)
- c) Osoby se zdravotním postižením
- d) Sociálně vyloučení a osoby s nízkou kvalitací

Dvě výše uvedené metodiky nabízejí průnik skupin osob znevýhodněných na trhu práce, který považujeme za vhodný z hlediska našeho výzkumu. Za osoby znevýhodněné na trhu práce budeme považovat:

- Osoby se zdravotním postižením – jsou uvedeny v obou metodikách
- Starší osoby (osoby starších věkových skupin, zejména v předdůchodovém věku) – jsou uvedeny pouze v metodice MPSV, ale vzhledem k aktuální situaci na trhu práce a vysokému počtu nezaměstnaných náležejících do této skupiny je považujeme za znevýhodněné
- Sociálně vyloučení – část bodu d) metodiky MPSV obsahující zároveň body 3., 4., 5., 6., 7., a 9. metodiky Komory sociálních podniků
- Osoby s nízkou kvalifikací (bez vzdělání, s neúplným základním vzděláním a se základním vzděláním)
- Osoby dlouhodobě nezaměstnané (12-24 měsíců a nad 24 měsíců)

Statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí, se kterými v rámci tohoto výzkumu pracujeme, a které uvádějí pravidelně každý měsíc strukturu uchazečů a volných pracovních míst k poslednímu dni daného období, odpovídají námi uvedenému vymezení, přičemž předpokládáme, že skupina „Sociálně vyloučení“ koresponduje se skupinou „Osoby potřebující zvláštní pomoc“.

Výzkum se opírá o práci s relativní četností pracovníků náležejících do skupin osob znevýhodněných na trhu práce a zaměstnávaných zkoumanými sociálními podniky. Poměr těchto pracovníků na celkovém počtu pracovníků je v případě všech 16 podniků porovnáván s výše zmíněnou hranicí 30 % za účelem zjištění, zda může být podnik označen za sociálně integrační, nebo nikoli.

Pro potřeby třetí výzkumné otázky je nakládáno s daty vyjádřenými v absolutních hodnotách, kdy jsou porovnávány velikosti skupin osob znevýhodněných na trhu práce, jež jsou zaměstnávány zkoumanými 16 podniky, celkový počet uchazečů z řad znevýhodněných osob o volná pracovní místa a počet volných pracovních míst určených pro znevýhodněné osoby na trhu práce.

14. 4. Výsledky první výzkumné části

14.4.1 Sociální podniky a jejich propojení s politikou zaměstnanosti ČR

Politika zaměstnanosti je úzce propojena se sociální a hospodářskou politikou státu. Ačkoli míra nezaměstnanosti dosahuje v posledních obdobích velmi nízkých hodnot (3,5 % v březnu 2018), čímž je naplňován jeden z cílů hospodářské politiky, u politiky sociální zaměřující se na integraci sociálně vyloučených osob, resp. osob znevýhodněných na trhu práce do společnosti je tento pozitivní vývoj pomalejší. Mezi osoby znevýhodněné na trhu práce lze zahrnout osoby se zdravotním postižením, osoby nekvalifikované či s nízkou kvalifikací, mladé osoby, osoby po skončení rodičovské dovolené, osoby po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody aj.

V nejnovější analýze MPSV ČR pro rok 2017 se uvádí, že s poklesem celkové nezaměstnanosti v 1. pololetí daného roku došlo také ke snížení počtu nezaměstnaných náležejících do znevýhodněných skupin, avšak tento pokles byl pomalejší nežli v případě celkové nezaměstnanosti, čímž došlo k nárůstu podílů těchto osob mezi nezaměstnanými.

Důležitým nástrojem pro řešení této problematiky mohou být sociální podniky, kterým je věnován malý prostor v dokumentu MPSV Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020. Zde se o sociálních podnicích hovoří jakožto o alternativní formě podpory vytváření pracovních míst pro osoby s obtížným přístupem k zaměstnání, která se v současné době rozvíjí. Autoři dokumentu dále uvádějí, že v oblasti sociálního podnikání je nutné najít širší shodu mezi resorty MPSV, MPO a MMR, neboť nezbytné je rozšířit síť poradenství pro začínající sociální podnikatele (ve spolupráci s MPO) a zlepšit sociálně odpovědné zadávání veřejných zakázek (ve spolupráci s MMR).

Neexistence zákona o sociálním podnikání v ČR (jenž je prozatím ve fázi návrhu) znesnadňuje právě posledně zmíněnou oblast, tedy sociálně odpovědné zadávání veřejných zakázek. Veřejné zakázky mohou být vyhrazeny přímo sociálním podnikům, avšak nelze z výše uvedeného důvodu použít pojem „sociální podnik“, ale je nutné přesně definovat, koho zadavatel za sociální podnik považuje. Zde se opět doporučuje využít principů a indikátorů uvedených v tabulce 18 a 19.

Jako zdroj podpory vzniku integračních sociálních podniků v ČR slouží operační program zaměstnanost řízený MPSV přerozdělující prostředky z Evropského sociálního fondu.

14.4.2 Zastoupení integračních sociálních podniků v Olomouckém kraji

Z údajů uvedených v databázi MPSV ČR vyplývá, že na zaměstnávání znevýhodněných osob na trhu práce se orientuje většina z celkového počtu 16 sociálních podniků působících v Olomouckém kraji. Na základě těchto dat ovšem není možné určit, zda se jedná ve všech případech o integrační sociální podniky, které musejí zaměstnávat více než 30 % znevýhodněných pracovníků, nebo jsou mezi nimi zastoupeny i podniky obecné, u nichž může být podíl znevýhodněných zaměstnanců nižší. Z tohoto důvodu bylo přistoupeno k detailnějšímu výzkumu daných 16 podniků s cílem identifikovat, jaký je podíl jimi zaměstnávaných znevýhodněných osob na trhu práce na celkovém počtu jejich zaměstnanců. Pro účely tohoto výzkumu byla použita data, která poskytly jednotlivé sociální podniky ke dni 30. 4. 2018, přičemž v úvahu nebyly brány údaje o poměru zaměstnanců ze znevýhodněných skupin vůči celkovému počtu zaměstnanců vyjádřeném v průměrných ročních přepočtených počtech zaměstnanců, do kterých se započítávají zaměstnanci s pracovní smlouvou, DPP a DPČ. V rámci předloženého výzkumu tedy byly porovnány počty všech pracovníků zaměstnávaných sociálním podnikem k uvedenému datu (bez ohledu na výši jejich úvazků) s počtem pracovníků náležejících mezi znevýhodněné osoby na trhu práce zaměstnávaných tímto sociálním podnikem (bez ohledu na výši jejich úvazků). Představitelům všech 16 sociálních podniků byly pomocí elektronické pošty, případně telefonicky, položeny následující dvě otázky:

- Kolik znevýhodněných pracovníků Váš podnik zaměstnává?
- Jaký je podíl znevýhodněných pracovníků na trhu práce na celkovém počtu pracovníků, které Váš podnik zaměstnává?
- O jakou skupinu osob znevýhodněných na trhu práce se ve Vašem případě jedná?

Z odpovědí na druhou otázku vychází tabulka č. 20. Pakliže sociální podniky uvedly, že zaměstnávají více než 30 % znevýhodněných pracovníků na trhu práce z celkového počtu jejich pracovníků, byly označeny jako integrační.

Tabulka č. 20: Sociální podniky v Olomouckém kraji uvedené v databázi MPSV ČR

Název podniku	Podíl znevýhodněných pracovníků	Integrační/obecný sociální podnik
Senza Družstvo	70,5 %	integrační
Zahrada 2000	81 %	integrační
Naše Café	89 %	integrační
Centrum rehabilitačních služeb Jitro	53 %	integrační
Reparto Zábřeh	82 %	integrační
Ergones	38 %	integrační
Trend vozíčkářů	51 %	integrační
OZS sociální podnik	100 %	integrační
Pro dotyk	neorientuje se	obecný
BEC družstvo	76,5 %	integrační
VIDA	činnost ukončena	nelze určit
Granites	neposkytnul data	nelze určit
Přirozenou cestou	82 %	integrační
Interwork service	neposkytnul data	Nelze určit
VS Rychleby	83,3 %	integrační
Edukol	neorientuje se	obecný

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky č. 20 vyplývá, že z celkového počtu 16 dotazovaných sociálních podniků můžeme za integrační označit 11 podniků. Zbýlých 5 sociálních podniků se buď na integraci znevýhodněných osob neorientuje, nebo neposkytly potřebná data, případně svou činnost již ukončily.

14.4.3 Význam zkoumaných integračních sociálních podniků z hlediska politiky zaměstnanosti

Následující část výzkumu již pracuje pouze s 11 sociálními podniky, které můžeme označit jako integrační. Pro zodpovězení výzkumné otázky *„Na jaké skupiny znevýhodněných osob na trhu práce se orientují integrační sociální podniky v Olomouckém kraji, jež jsou uvedeny v databázi MPSV ČR, a jak tato orientace odpovídá potřebám politiky zaměstnanosti ČR?“* není dostačující znát podíly znevýhodněných pracovníků uvedené v tabulce č. 20, ale naopak je nutné vyjádřit v absolutních hodnotách, kolik znevýhodněných osob dané sociální podniky zaměstnávají. Odpovědi na obě části výše uvedené výzkumné otázky jsou uvedeny v tabulce č. 21.

Tabulka č. 21: Integrační podniky v Olomouckém kraji a jimi zaměstnávané znevýhodněné skupiny osob

Název integračního sociálního podniku	Znevýhodněná skupina osob na trhu práce	Počet zaměstnávaných znevýhodněných osob (v absolutních číslech)
Senza Družstvo	OZP	43
Naše Café	Osoby potřebující zvláštní pomoc (osoby po léčbě se závislostí)	8
Centrum rehabilitačních služeb Jitro	OZP	10
Reperto Zábřeh	OZP	14

Ergones	OZP	15
Zahrada 2000	OZP	39
OZS sociální podnik	OZP	6
Trend vozíčkářů	OZP	23
Přirozenou cestou	OZP	9
VS Rychleby	Osoby potřebující zvláštní pomoc (romky nebo míšenky žijící v romských osadách)	5
BEC Družstvo	Osoby dlouhodobě nezaměstnané	13

Zdroj: Vlastní výzkum

Nejrozšířenější znevýhodněnou skupinou osob na trhu práce, na kterou se zaměřují zkoumané sociální podniky, jsou osoby zdravotně postižené. V menší míře jsou poté zastoupeny osoby potřebující zvláštní pomoc a osoby dlouhodobě nezaměstnané. Specifikace skupiny osob potřebujících zvláštní pomoc je uvedena v předchozí kapitole tohoto výzkumu. Tabulka č. 22 dále shrnuje počty zaměstnávaných znevýhodněných osob zkoumanými sociálními podniky jakožto součty za příslušné skupiny.

Tabulka č. 22: Velikosti skupin osob znevýhodněných na trhu práce zaměstnávaných zkoumanými sociálními podniky

Znevýhodněná skupiny osob na trhu práce	Velikost skupiny
OZP	159 osob
Osoby potřebující zvláštní pomoc	13 osob
Osoby dlouhodobě nezaměstnané	13 osob

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 23 obsahuje počty uchazečů náležících do jednotlivých skupin osob znevýhodněných na trhu práce, jež byly evidovány jednotlivými pracovišti Úřadu práce ČR v Olomouckém kraji v dubnu roku 2018.

Tabulka č. 23: Uchazeči o volná pracovní místa z řad znevýhodněných skupin osob (v Olomouckém kraji, duben 2018)

Znevýhodněná skupina	Počet uchazečů
OZP	2919
Osoby potřebující zvláštní pomoc	86
Osoby bez vzdělání	15
Osoby s neúplným základním vzděláním	28
Osoby pouze se základním vzděláním	4548
Osoby dlouhodobě nezaměstnané (více než 24 měsíců)	5343
Starší osoby	2624

Zdroj: Úřad práce ČR

Pozn.: skupiny uvedené v jednotlivých částech tabulky se mohou prolínat se skupinami uvedenými v jiných částech tabulky

Zatímco Úřad práce ČR poskytuje pravidelné statistiky uchazečů o volná pracovní místa z řad znevýhodněných skupin osob na trhu práce pro jednotlivá období, údaje o volných pracovních místech určených pro tyto osoby jsou obtížněji zjistitelné, resp. pro některé skupiny osob (osoby potřebující zvláštní pomoc, osoby dlouhodobě nezaměstnané a starší osoby) tato data nelze získat vůbec.

Tabulka č. 24: Volná pracovní místa určená pro osoby z řad znevýhodněných skupin obyvatel (Olomoucký kraj, duben 2018)

Znevýhodněná skupina	Počet volných pracovních míst
OZP	762
Osoby potřebující zvláštní pomoc	Nelze zjistit
Osoby bez vzdělání	221
Osoby s neúplným základním vzděláním	7
Osoby pouze se základním vzděláním	5013
Osoby dlouhodobě nezaměstnané (více než 24 měsíců)	Nelze zjistit
Starší osoby	Nelze zjistit

Zdroj: Úřad práce ČR, vlastní výzkum

Po porovnání dat uvedených v tabulkách č. 23 a 24 platí, že u OZP a osob s neúplným základním vzděláním panuje převis nabídky nad poptávkou práce. Naopak u osob bez vzdělání a osob pouze se základním vzděláním byl identifikován převis poptávky nad nabídkou práce. Pro osoby potřebující zvláštní pomoc, osoby dlouhodobě nezaměstnané a starší osoby nejsme schopni tyto vztahy vymezit.

Tabulka č. 25: Vztahy nabídky a poptávky práce u znevýhodněných skupin osob na trhu práce v Olomouckém kraji (duben 2018)

Znevýhodněná skupina	Typ vztahu	Velikost převisu
OZP	Převis nabídky	2157 osob
Osoby bez vzdělání	Převis poptávky	206 osob
Osoby s neúplným základním vzděláním	Převis nabídky	21 osob
Osoby pouze se základním	Převis poptávky	465 osob

vzděláním		
-----------	--	--

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky č. 25 je patrné, že zejména OZP mohou mít za současné situace na trhu práce problém s profesním uplatněním. Ke zvýšení poptávky po práci OZP napomáhají sociální podniky působící v Olomouckém kraji, jež jsou uvedeny v databázi MPSV, a jež ve zkoumaném období zaměstnávají 159 OZP. Bez jejich přispění by se velikost převisu nabídky nad poptávkou po práci OZP zvýšila na 2316 osob, tedy o 7,37 %. Osoby s neúplným základním vzděláním, u kterých jsme rovněž identifikovali převis nabídky nad poptávkou po práci, se mohou částečně překrývat se znevýhodněnými skupinami, na které se zaměřují zkoumané sociální podniky.

14.5 Závěr k první výzkumné části

Sociální podnikání můžeme vzhledem k jeho hojnému zastoupení v odborných publikacích označit za aktuální výzkumný trend. Přesto však lze najít řadu nevyplněných míst, do kterých tyto publikace nezasahují. Jedním z nich je téma, které přináší předložená práce, jejíž ambicí je přispět k výzkumu v oblasti propojení sociálního podnikání a politiky zaměstnanosti, a to se zaměřením na vybraný region České republiky – Olomoucký kraj.

Rešerše vybraných dokumentů vytvořených na úrovni MPSV a zaměřených na politiku zaměstnanosti dokládá, že sociálním podnikům není v této oblasti přikládán prozatím dostatečný význam, ačkoli potřeba podpory zaměstnávání znevýhodněných osob z těchto dokumentů vyplývá. Toto tvrzení lze podložit i neexistencí zákona o sociálním podnikání, který se již dlouhou dobu nachází pouze ve fázi legislativního návrhu. Předložený výzkum přitom ukazuje, že sociální podniky jsou důležité z hlediska zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce a naplňování potřeb politiky zaměstnanosti. Z příkladu Olomouckého kraje je zřejmé, že integrační sociální podniky, které se staly předmětem tohoto výzkumu, a jež jsou v daném regionu nejrozšířenějším typem sociálního podniku, se mohou stát jedním z efektivních nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti státu. Zkoumané integrační sociální podniky výrazně přispívají k integraci OZP, které jsou sociálními podniky v Olomouckém kraji nejčastěji zaměstnávanou znevýhodněnou skupinou. OZP mohou mít za současné situace na trhu

práce potíže s profesním uplatněním, neboť v jejich případě panuje značný převis nabídky nad poptávkou práce, který by se navíc bez příspěvku sociálních podniků v této oblasti zvýšil o více než 7 %. Důležitá je také skutečnost, že by sociální podniky ze své podstaty měly být ekonomicky soběstačné a neměly by se spoléhat pouze na podporu z veřejných zdrojů. Právě v tom tkví zmíněný potenciál efektivity.

Předložený výzkum odhaluje řadu limitů, ale i dalších možných výzkumných příležitostí v této oblasti. Jelikož je obtížné získat data sociálních podniků, není v silách jednotlivců pokrýt všechny regiony státu či dokonce vytvářet časové řady, které by umožnily zkoumat vývoj integrace znevýhodněných skupin osob na trhu práce v sociálních podnicích. Z tohoto důvodu byla pozornost zaměřena pouze na jeden region a jeden časový okamžik. Dalšími možnými výzkumnými tématy, jež vyvstala v průběhu realizace výzkumu, jsou mimo jiná motivace sociálních podnikatelů zaměřovat se zejména na jednu znevýhodněnou skupinu osob, kterou jsou OZP, nebo porovnání přínosů a nákladů, jež plynou z činnosti sociálních podniků pro veřejné rozpočty.

15. Informovanost o konceptu sociálního podnikání a jeho potenciál z hlediska zakládání nových sociálních podniků

15.1 Úvod ke druhé výzkumné části

V další části výzkumu sociálního podnikání v kontextu politiky zaměstnanosti byla provedena dotazníková šetření s cílem vyhodnotit, jakými základními informacemi v oblasti sociálního podnikání disponují z jedné strany potenciální sociální podnikatelé, resp. osoby, které by se mohly stát zakladateli sociálního podniku, a za něž jsou v tomto případě považováni vysokoškolští studenti, a z druhé strany osoby zdravotně postižené, které patří mezi jednu z cílových skupin, jež mohou být zaměstnávány sociálními podniky. Jak je uvedeno v předešlé výzkumné části, osoby zdravotně postižené jsou skupinou nejrozšířenější z hlediska počtu zaměstnáváných osob v sociálních podnicích. Zároveň v jejich případě ale identifikujeme převis nabídky nad poptávkou práce, tedy situaci, kdy počet volných pracovních míst, která mohou zaujmout osoby se zdravotním postižením, je vzhledem k počtu uchazečů o pracovní místo nedostatečný.

Souběžným cílem výzkumu je poté vymežit potenciál sociálního podnikání ze dvou hledisek:

- Zda potenciální podnikatelé z řad vysokoškolských studentů uvažují o naplňování společensky prospěšného cíle, jenž je pro sociální podnikání vedle dosahování zisku stěžejní
- Jak hodnotí osoby se zdravotním postižením aktuální situaci na trhu práce, a sice zda je obtížné pro tyto osoby se na trhu práce uplatnit

15.2 Rešerše literatury ke druhé výzkumné části

Problematikou zaměstnávání osob se zdravotním postižením se zabývali Shier, Graham a Jones (2009), kteří realizovali individuální a skupinové rozhovory s 56 osobami se zdravotním postižením, z nichž vyplynulo, že se osoby se zdravotním postižením setkávají s pracovní diskriminací a čelí potížím zajistit si a udržet pracovní místo. O nerovnostech mezi osobami se zdravotním postižením a osobami bez postižení v kontextu zaměstnávání pojednala Thornton (2009).

Sociálním podnikáním jako partnerem osob se zdravotním postižením se zabývali Harris, Renko a Caldwell (2013), kteří provedli výzkum v oblasti sociálního podnikání se zaměřením na sociální podnikatele se zdravotním postižením. Téma sociální ekonomiky a sociální inkluze osob se zdravotním postižením propojili Hall a Wilton (2011).

Ačkoli existují studie pojednávající o pohledu osob se zdravotním postižením na možnosti uplatnění se na trhu práce a i předložený výzkum se zaměřuje na tuto otázku, současná literatura se příliš nezabývá vnímáním sociálního podnikání jako možného nástroje sociálního začlenění právě pohledem osob se zdravotním postižením.

Podobně současná odborná literatura nabízí řadu studií rozebírajících záměry vysokoškolských studentů stát se podnikateli (např. Franco, Haase & Lautenschläger, 2010, či Franke & Lüthje, 2004), avšak bez přesahu do sociálního podnikání.

15.3 Metody a data druhé výzkumné části

15.3.1 Popis výzkumného vzorku

Za potenciální podnikatele označujeme v rámci tohoto výzkumu studenty prvních ročníků ekonomicky zaměřených oborů Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Jedná se o osoby, které se po ukončení studia budou rozhodovat, zda jejich příjmy budou plynout ze závislé či samostatné činnosti, a jestliže si zvolí druhou možnost, budou určovat také svůj podnikatelský cíl. Dotazník byl vyplněn 106 studenty/studentkami. Ve výsledcích šetření není zohledněno pohlaví dotazovaných, neboť tento faktor není autorem považován v souvislosti se stanoveným cílem šetření za důležitý.

Studenti prvního ročníku byli vybráni záměrně, neboť v navazujících ročnících se již v rámci vybraných předmětů setkávají s pojmem sociálního podnikání, což by ovlivnilo výsledky výzkumu nežádoucím způsobem, jelikož posouzení vstupních informací studentů přicházejících na vysokou školu je jedním z výstupů tohoto výzkumu.

Osobám se zdravotním postižením jakožto potenciálním zaměstnancům sociálních podniků byl dotazník zprostředkován skrze Nadaci Charty 77, jejímž ústředním projektem je Konto Bariéry zaměřující se na zlepšení života lidí s handicapem a jejich

plnohodnotné zapojení do společnosti, a brněnskou Ligu vozíčkářů, z.ú. Ani v tomto případě nebylo rozlišováno pohlaví dotazovaných. Vyplněný dotazník odevzdalo 102 osob se zdravotním postižením.

Není pochopitelně vyloučeno, že sociálním podnikatelem, resp. zakladatelem sociálního podniku, nemůže být v praxi osoba ze znevýhodněné skupiny, v tomto případě osoba se zdravotním postižením. Z hlediska zaměření této disertační práce na integrační sociální podniky jsou však znevýhodněné osoby považovány primárně za zaměstnance sociálních podniků. Rovněž mohla v průběhu šetření nastat skutečnost, že dotazovaným studentem/studentkou byla zároveň osoba se zdravotním postižením, či naopak dotazovaná osoba se zdravotním postižením může být současně studentem/studentkou ekonomického oboru FF UP v Olomouci.

15.3.2 Struktura dotazníků

Pro studenty ekonomických oborů FF UP v Olomouci – potenciální sociální podnikatele (resp. zakladatele sociálních podniků) byly stanoveny následující otázky:

- 1.) Uvažujete, že byste se ve svém budoucím profesním životě stali podnikateli, případně podnikatelský subjekt založili? (uzavřená otázka, odpověď ANO – NE)
- 2.) Bez ohledu na to, zda byste chtěli nebo nechtěli podnikat nebo podnik založit, dokážete si představit, že byste v rámci Vašeho podnikání nebo podniku kromě dosažení zisku sledovali i nějaký společensky prospěšný cíl? (uzavřená otázka, odpověď ANO – NE)
- 3.) Pokud ano, v čem by naplňování takového společensky prospěšného cíle ve Vašem případě spočívalo nebo mohlo spočívat? (otevřená otázka, volná odpověď)
- 4.) Slyšeli jste někdy o pojmu „sociální podnikání“? (uzavřená otázka, odpověď ANO – NE)
- 5.) Pokud ano, pokuste se prosím stručně napsat, co tento pojem znamená nebo co si pod ním představujete? (otevřená otázka, volná odpověď)
- 6.) Znáte nějaký konkrétní sociální podnik? Pokud ano, uveďte prosím jeho název nebo alespoň předmět činnosti. (kombinace uzavřené a otevřené otázky)

Osoby se zdravotním postižením byly dotázány na následujících pět otázek:

- 1.) Je dle Vašeho názoru složité uplatnit se na současném trhu práce jako osoba se zdravotním postižením? (uzavřená otázka, odpověď ANO – NE)
- 2.) Vnímáte počet volných pracovních míst, která mohou zaujmout osoby se zdravotním postižením, jako dostatečný? (uzavřená otázka, odpověď ANO – NE)
- 3.) Slyšeli jste někdy o pojmu „sociální podnikání“? (uzavřená otázka, odpověď ANO – NE)
- 4.) Pokud ano, pokuste se prosím stručně napsat, co tento pojem znamená nebo co si pod ním představujete? (otevřená otázka, volná odpověď)
- 5.) Znáte nějaký konkrétní sociální podnik? Pokud ano, uveďte prosím jeho název nebo alespoň předmět činnosti. (kombinace uzavřené a otevřené otázky)

15.4 Výsledky dotazníkového šetření v rámci druhé výzkumné části

15.4.1 Odpovědi studentů – potenciálních sociálních podnikatelů

Otázka č. 1

Více než polovina dotázaných studentů uvažuje o tom, že by se stala podnikatelem, případně podnikatelský subjekt založila (tabulka č. 26).

Tabulka č. 26: Uvažuji, že se stanu podnikatelem nebo podnikatelský subjekt založím?

Odpověď	Absolutní vyjádření	Relativní vyjádření
ANO	56 osob	53 %
NE	50 osob	47 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 2

Více než polovina dotázaných studentů si rovněž dovede představit, že by v rámci svého podnikání nebo podniku sledovala dosažení nějakého společensky prospěšného cíle, ne pouze zisku (tabulka č. 27).

Tabulka č. 27: Je pro mne představitelné sledovat v rámci svého podnikání nebo podniku nějaký společensky prospěšný cíl?

Odpověď	Absolutní vyjádření	Relativní vyjádření
ANO	70 osob	66 %
NE	36 osob	34 %

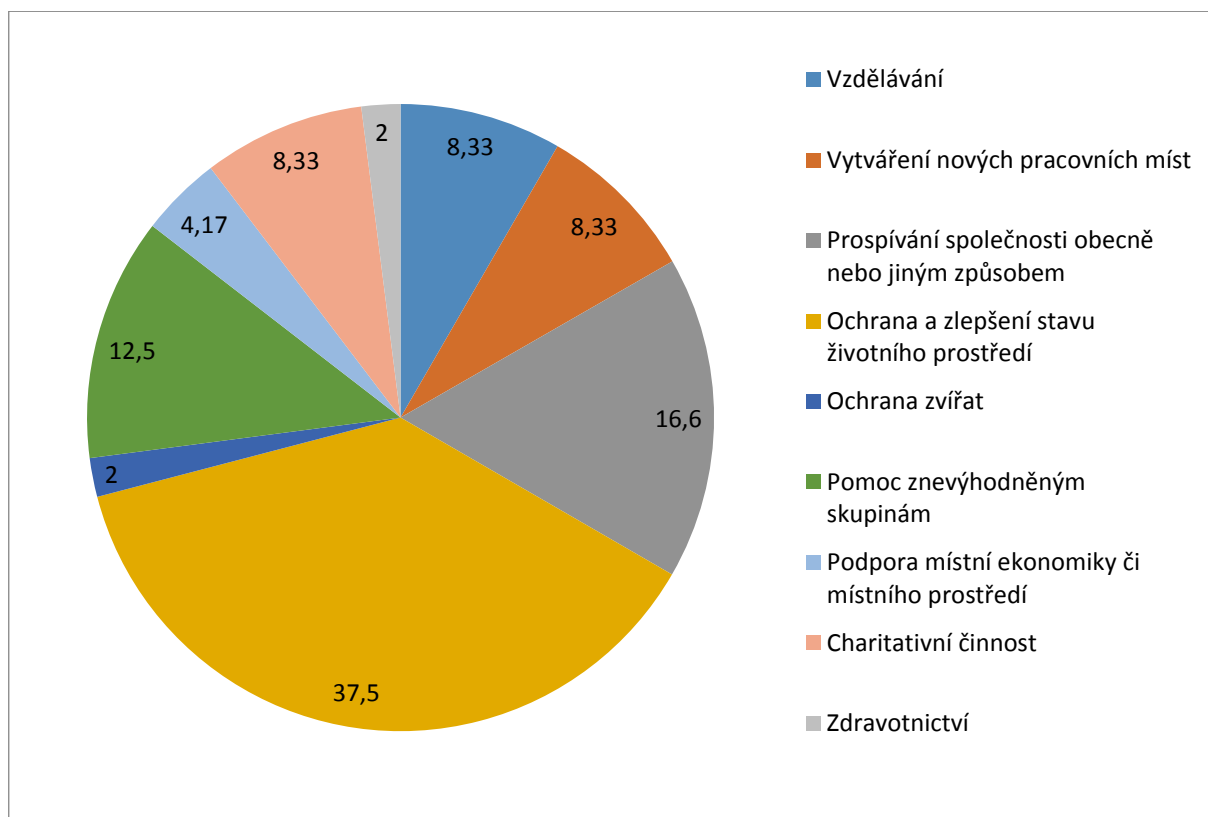
Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 3

Většina dotázaných (60 osob), kteří kladně odpověděli na předešlou otázku, dále rozvedli, v čem by naplňování společensky prospěšného cíle v jejich případě spočívalo.

Někteří z nich uvedli více cílů. Zastoupení těchto cílů je uvedeno v následujícím grafu.

Graf č. 3: V čem by mohlo spočívat naplňování společensky prospěšného cíle dotázanými studenty? (vyjádřeno v % z celkového počtu uvedených cílů)

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 4

Většina studentů uvedla, že nikdy neslyšela o pojmu „sociální podnikání“ (tabulka č. 28).

Tabulka č. 28: Vědí studenti, že existuje koncept sociálního podnikání?

Odpověď	Absolutní vyjádření	Relativní vyjádření
ANO	25 osob	24 %
NE	81 osob	76 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 5

V čem spočívá koncept sociálního podnikání, se pokusilo zodpovědět 22 studentů (21 % všech dotázaných, tabulka č. 29).

Většina z nich si sociální podnikání spojuje se snahou o dosažení zisku a zároveň určitého společensky prospěšného cíle. Tyto dva cíle tedy vnímá níže uvedené procento dotázaných jako propojené. Méně studentů poté v souvislosti se sociálním podnikáním uvedlo pouze naplňování společensky prospěšného cíle bez uvedení snahy o dosažení zisku. 1 dotázaný student charakteristiky sociálního podnikání nezobecnil, ale pouze uvedl, že by se mohlo jednat např. o založení domova pro seniory.

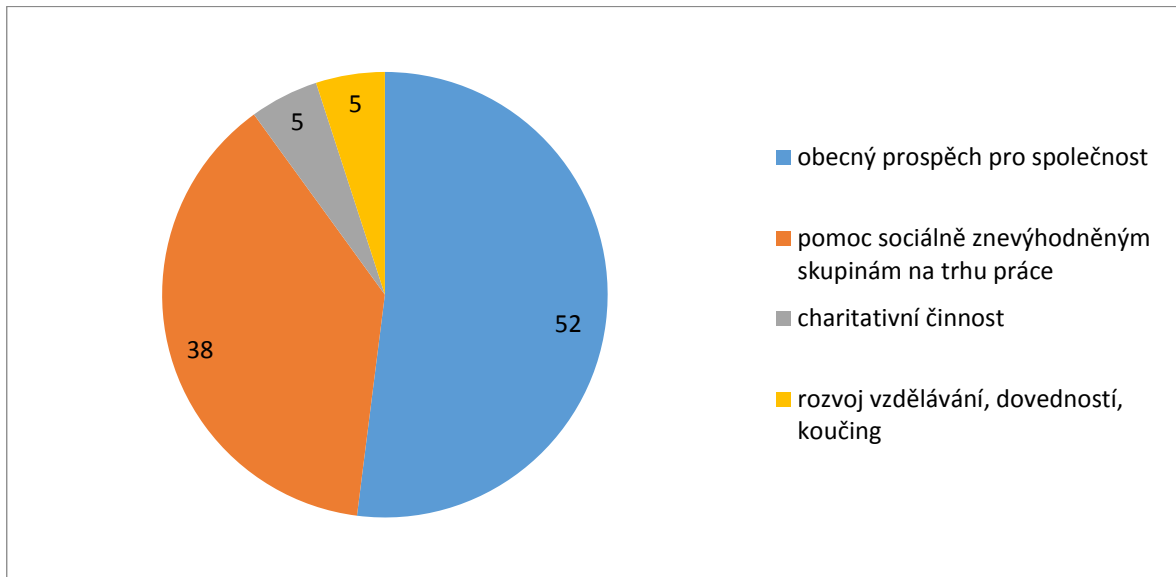
Tabulka č. 29: Charakteristiky sociálního podnikání definované dotázanými studenty

Charakteristiky	Absolutní vyjádření	Relativní vyjádření
Zisk + společensky prospěšný cíl	17 osob	76 %
Společensky prospěšný cíl	4 osoby	18 %
Založení konkrétního typu podniku	1 osoba	6 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Jak ukazuje předešlá tabulka, 21 respondentů uvedlo jako charakteristiku sociálního podnikání naplňování společensky prospěšného cíle. Více než polovina těchto dotázaných jej nekonkretizovala a pouze uvedla, že se jedná o činnost, která je prospěšná pro společnost obecně. Někteří respondenti však společensky prospěšný cíl vymezili blíže (graf č. 4).

Graf č. 4: Společensky prospěšný cíl jako charakteristika sociálního podnikání a možnosti jeho naplňování v odpovědích dotázaných studentů (uvedeno v %, základ tvoří odpovědi 21 studentů)

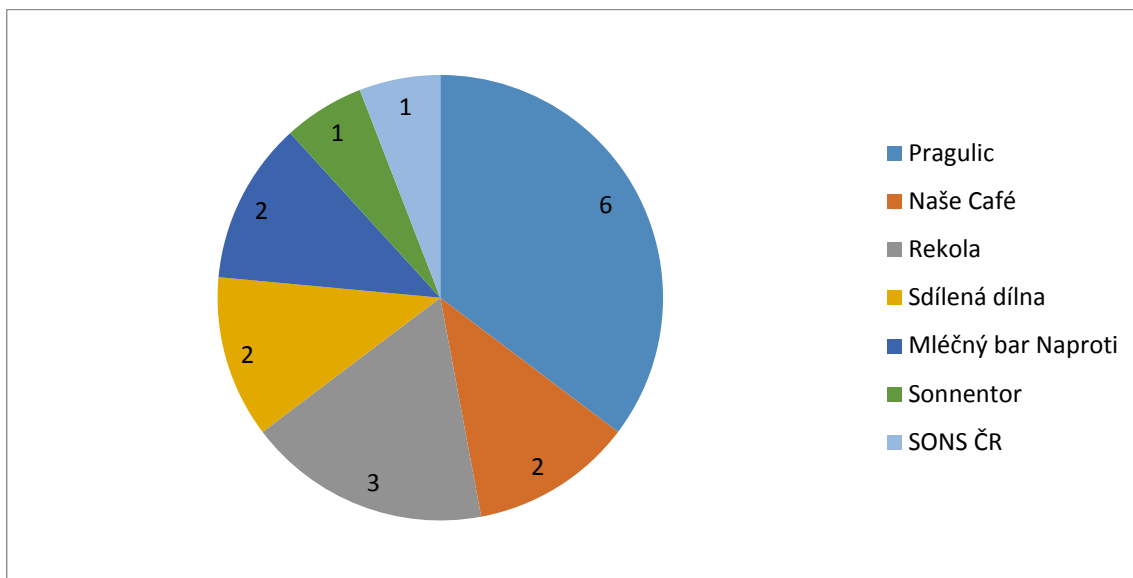

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 6

Alespoň jeden název možného konkrétního sociálního podniku uvedlo 11 respondentů, v jejichž odpovědích bylo celkově uvedeno 17 názvů podniků, přičemž některé názvy se opakovaly, což dokládá následující graf.

Graf č. 5: Názvy možných sociálních podniků, které jmenovali dotázaní studenti
(uvedeno v absolutních hodnotách)

Zdroj: Vlastní výzkum

15.4.2 Odpovědi osob se zdravotním postižením

Otázka č. 1

Většina dotázaných osob se domnívá, že je složité uplatnit se na trhu práce jako osoba se zdravotním postižením (tabulka č. 30).

Tabulka č. 30: Je dle názoru dotázaných osob obtížné uplatnit se na trhu práce jako osoba se zdravotním postižením?

Odpověď	Absolutní vyjádření	Relativní vyjádření
ANO	91 osob	89 %
NE	11 osob	11 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 2

Většina respondentů rovněž zastává názor, že současný trh práce nenabízí dostatek pracovních míst, jež mohou zaujmout osoby se zdravotním postižením (tabulka č. 31).

Tabulka č. 31: Vnímají dotázané osoby počet volných pracovních míst, jež mohou zaujmout osoby se zdravotním postižením, jako dostatečný?

Odpověď	Absolutní vyjádření	Relativní vyjádření
ANO	20 osob	20 %
NE	82 osob	80 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 3

Mírná většina dotázaných osob nikdy neslyšela o pojmu „sociální podnikání“ (tabulka č. 32).

Tabulka č. 32: Vědí osoby se zdravotním postižením, že existuje koncept „sociálního podnikání“?

Odpověď	Absolutní vyjádření	Relativní vyjádření
ANO	47 osob	46 %
NE	55 osob	54 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 4

57 % dotázaných se pokusilo pojem „sociální podnikání“ charakterizovat. Pouze 2 osoby uvedly, že sociální podnikání v sobě propojuje 2 cíle – dosažení zisku a naplňování určitého společensky prospěšného záměru. Většina respondentů definovala tento koncept jako podnikání se společensky prospěšným cílem a necelá pětina jako podnikání zdravotně postižených osob (tabulka č. 33).

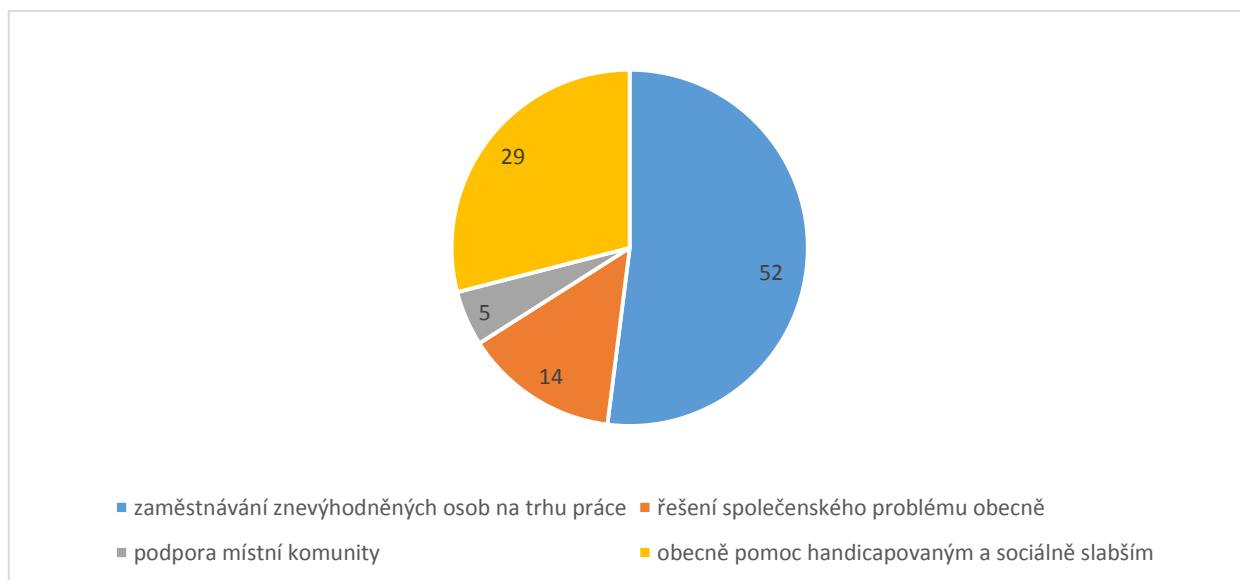
Tabulka č. 33: Charakteristiky sociálního podnikání definované dotázanými osobami se zdravotním postižením

Charakteristiky	Absolutní vyjádření	Relativní vyjádření
Zisk + společensky prospěšný cíl	2 osoby	4 %
Společensky prospěšný cíl	45 osob	77 %
Podnikání zdravotně postižených osob	11 osob	19 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Naplňování cíle prospívajícího buď konkrétním způsobem, nebo obecně společnosti, bylo nalezeno v případě odpovědí 47 respondentů, a představovalo následující možnosti (graf č. 6):

Graf č. 6: Společensky prospěšný cíl jako charakteristika sociálního podnikání a možnosti jeho naplňování v odpovědích dotázaných osob se zdravotním postižením (uvedeno v %, základ tvoří odpovědi 47 respondentů)

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 5

Alespoň jeden název možného konkrétního sociálního podniku uvedlo 17 respondentů, v jejichž odpovědích bylo celkově uvedeno 18 názvů podniků, přičemž pouze jeden název se opakoval. Z tohoto důvodu není výčet podniků zaznamenán v grafu, ale pouze ve formě seznamu:

- Naše Café
- 2p servis
- Ashoka
- Helpnu Ti
- Senior Teplice
- Ergotep (uveden ve dvou odpovědích)
- Učebnice Vaníček
- Černí koně
- Trend vozíčkářů
- Help me Hand
- Lipka
- Bárka Kafe
- Café na půl cesty
- Kačaba
- Smero
- Myjómi
- Podané ruce
- Kolibřík

15.5 Závěr ke druhé výzkumné části

Úroveň informovanosti o konceptu sociálního podnikání lze u dotázaných osob hodnotit obecně jako nízkou. V případě obou skupin respondentů se setkáváme se skutečností, že většina z nich o sociálním podnikání nikdy neslyšela, přičemž poměrové srovnání hovoří lépe pro skupinu osob se zdravotním postižením.

Přibližně jedna pětina dotázaných studentů se pokusila sociální podnikání blíže vymežit, zatímco v případě osob se zdravotním postižením na identickou otázku odpovědělo více

než 50 % respondentů. Souhrnné výsledky v této oblasti jsou také velmi odlišné. Cíl dosahování zisku, který je pro sociální podnikání nezbytný, si uvědomuje většina studentů, kteří na danou otázku odpověděli. Naopak naprostá většina osob se zdravotním postižením tento cíl neuvědomila a omezila své odpovědi pouze na dosahování společensky prospěšného cíle, který ale tvoří pouze jednu z důležitých charakteristik sociálního podnikání. Studenti, kteří uvedli dosahování zisku, také ve většině případů neopomněli společensky prospěšný záměr.

Ačkoli tedy více dotázaných osob se zdravotním postižením nežli studentů ví, že existuje koncept sociálního podnikání, jeho vymezení je v podání studentů komplexnější. Uspokojivou definici uvedlo 17 studentů, ale pouze 2 osoby se zdravotním postižením.

Dále lze konstatovat, že si studenti i osoby se zdravotním postižením často spojují sociální podnikání s jeho integrační úlohou, přestože se jedná pouze o jeden z možných cílů sociálního podniku. Ve většině odpovědí byl společensky prospěšný cíl podniku uveden pouze obecně, ne blíže specifikovaný, na druhém místě se ale u obou skupin objevuje záměr v podobě zaměstnávání či pomoci lidem znevýhodněným na trhu práce.

V rámci daného výzkumu jsme se setkali s řadou podniků, které respondenti označili jako sociální. Vzhledem k tomu, že v České republice prozatím neexistuje platný zákon upravující sociální podnikání, je obtížné striktně říci, který podnik za sociální považovat můžeme a který nikoli, aniž bychom měli k dispozici jeho interní údaje a mohli je tak porovnat alespoň s vymezením, které je uvedeno v návrhu zákona o sociálním podnikání. Položme si tedy pouze otázku, zda uvedené podniky samy sebe považují za sociální.

Tabulka č. 34: Prezentace uvedených podniků – sociální, či nikoli?

Název podniku	Sociální podnik	Právní forma
Pragulic	ano	spolek
Naše Café	ano	Sociální družstvo
Rekola	neidentifikováno	s.r.o.

Sdílená dílna	neidentifikováno	neidentifikováno
Mléčný bar Naproti	ano	družstvo
Sonnetor	neidentifikováno	s.r.o.
SONS ČR	neidentifikováno	spolek
2p servis	neidentifikováno	s.r.o.
Ashoka	neidentifikováno	neidentifikováno
Helpnu Ti	neidentifikováno	s.r.o.
Senior Teplice	neidentifikováno	spolek
Ergotep	ano	družstvo
Učebnice Vaníček	ano	Fyzická osoba
Černí koně	neidentifikováno	spolek
Trend vozíčkářů	ano	spolek
Help me Hand	neidentifikováno	neidentifikováno
Lipka	neidentifikováno	Příspěvková organizace
Bárka Kafe	ano	spolek
Café na půl cesty	neidentifikováno	neidentifikováno
Kačaba	ano	o.p.s.
Smero	neidentifikováno	s.r.o.
Myjómi	ano	družstvo
Podané ruce	neidentifikováno	o.p.s.
Kolibřík	ano	s.r.o.

Zdroj: Vlastní výzkum

10 z 24 jmenovaných podniků se považuje za sociální, což uvádí buď na svých podnikových webových stránkách, nebo jsou zařazeny v databázi sociálních podniků vedené MPSV. U řady dalších podniků, které respondenti označili za sociální, ale samy podniky tuto informaci navenek prostřednictvím svých webových stránek nebo zařazením do databáze MPSV neprezentují, lze vysledovat záměr zaměstnávat osoby znevýhodněné na trhu práce. Velmi pestré jsou právní formy podnikání, které uvedené subjekty nabývají, přičemž označené sociální podniky mají charakter obchodních korporací (společnost s ručením omezeným, družstvo či přímo sociální družstvo), podnikajících fyzických osob nebo neziskových organizací (obecně prospěšná společnost nebo spolek).

Důležitou je pro další rozvoj sociálního podnikání ochota potenciálních podnikatelů se podnikateli jednak stát, popřípadě podnikatelský subjekt založit, a rovněž uvažovat o společensky prospěšném cíli, jenž by byl v rámci daného podnikání naplňován. Z tohoto hlediska má sociální podnikání potenciál dalšího rozvoje, neboť na obě otázky odpověděla většina respondentů kladně. Potenciál sociálního podnikání můžeme vyhodnotit i z jiného pohledu, a sice zda je potřebné, aby podniky nabízely volná pracovní místa pro osoby se zdravotním postižením. V této oblasti naprostá většina respondentů z této cílové skupiny zastává názor, že je obtížné uplatnit se na trhu práce jako osoba se zdravotním postižením a že současný trh práce nenabízí dostatek volných míst, která mohou tyto osoby zaujmout. Z tohoto hlediska tedy můžeme význam dalšího rozvoje zejména integračních sociálních podniků hodnotit jako značný.

16. Komplexní měření přínosu sociálního podnikání

16.1 Úvod ke třetí výzkumné části

Současná světová ekonomika čelí řadě vážných problémů. S rostoucí globalizací se prohlubují sociální nerovnosti, tedy rozdíly mezi bohatými a chudými v rámci jednotlivých států, ale i kontinentů. V souvislosti se snahou o neustálý ekonomický růst se potýkáme s úbytkem přírodních zdrojů. Kromě toho hrají důležitou roli také klimatické změny. Jedním z aktuálně nejtěžších problémů je dlouhodobě trávající sucho a nedostatek vody, dříve vnímané jako něco běžného, nyní však majícího potenciál nejen vzácného výrobního faktoru. Tyto, ale i další změny ve společnosti a životním prostředím přirodním narážejí snahám změnit ekonomické myšlení, tedy přechodu od neustálého růstu k zaměření se na udržitelnost.

Jedním z přístupů naplňujících myšlenky udržitelnosti je sociální podnikání. Jedná se o současný trend, v jehož jádru stojí snaha o řešení společenských problémů. Jedním z nejčastějších typů sociálních podniků jsou tzv. integrační sociální podniky zaměřené na zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce. Jak již bylo zmíněno v předchozích částech tohoto výzkumu, přínos jejich existence je neoddiskutovatelný. Ačkoli se v současné době setkáváme v České republice obecně s velmi nízkou mírou nezaměstnanosti, pozice znevýhodněných skupin osob je odlišná, neboť se potýkáme s převisem nabídky nad poptávkou po práci těchto lidí. Uvedené rozdíly by mohly být ještě výraznější, nebyť činnosti integračních sociálních podniků.

Na sociální podniky, jež řeší tyto problémy, může být pohlíženo jako na tzv. sociální investici. Měření dopadu tohoto typu investic je důležité nejen pro samotné sociální podniky, ale také pro orgány veřejné správy, neboť sociální podniky často využívají zdroje financování pocházející z veřejných rozpočtů, přičemž jejich alokace by měla být odvislá od efektivnosti investice. Měření dopadu sociální investice vyžaduje použití metod odlišných od těch, které jsou používány pro hodnocení tradičních podnikových investic. Výzkumným cílem této části práce je navrhnout soubor metod, pomocí kterých by bylo možné efektivně a komplexně měřit přínos sociálních podniků samotnými sociálními podnikateli nebo orgány veřejné správy s ohledem na to, že financování

sociálního podniku z veřejných zdrojů považujeme za sociální investici mající potenciální přínos pro veřejnou ekonomiku a společnost.

Pro potřeby tohoto výzkumu byly stanoveny následující výzkumné otázky:

VO 3.1: Je možné najít kombinaci metod, pomocí kterých může být dopad sociálních podniků komplexně měřen?

VO 3.2: Jak obtížné je používání těchto metod z hlediska dostupnosti potřebných dat?

Tato část výzkumu je rovněž zaměřena na potřeby připravovaného zákona o sociálním podnikání v České republice. Daný zákon, jak již bylo uvedeno, definuje principy a indikátory, které by měl sociální podnik naplňovat a jež je zároveň zapotřebí měřit.

Výzkum představený v této části práce byl proveden a zpracován autorem předložené disertační práce pod odborným dohledem pana doc. Richarda Pospíšila a publikován v časopise *Ekonomski Pregled* v roce 2018.

16.2 Rešerše literatury ke třetí výzkumné části

Sociální podnik lze definovat jako subjekt produkující nebo prodávající výrobky nebo služby, mající vysoký stupeň autonomie, podstupující ekonomická rizika, směřující k dosažení cíle prospěšného pro společnost za podmínek omezeného rozdělování zisku (Nyssens, 2006). Chell (2007) považuje sociální podnik za specifickou formu podnikání. Kerlin (2012) se zaměřuje na odlišné definice a koncepty sociálního podnikání. Haugh (2012) předkládá přehled přístupů ve vztahu k výzkumu sociálního podnikání. Sociální podnikání je jedním z přístupů k naplňování odpovědného obchodu. Kromě sociálního podnikání je velmi rozšířeným termínem společenská odpovědnost podniků, rovněž zkoumaná mnoha experty např. z hlediska perspektivy a atraktivity pro různé typy podniků (Vincek, Dvorski & Novak, 2017).

Jestliže jednotlivé země Evropské unie vymezují ve svých národních legislativách pojem sociálního podniku, velmi často se odlišují kritéria, která by měl sociální podnik splňovat. Je možné však konstatovat, že sociální podnik je subjektem, jenž může dosahovat zisku (a dosahování zisku je v případě sociálního podniku žádoucí), zároveň ale musí sledovat hlavní cíl, kterým je vykonávání aktivity prospěšné pro společnost

jako celek, případně pro část společnosti. Pro potřeby tohoto výzkumu bylo použito vymezení sociálního podnikání, jež je uvedeno v připravovaném zákoně o sociálním podnikání v ČR.

Na důležitost vyhodnocování dopadu sociálních podniků do svého okolí poukazuje Nicholls (2007). Způsoby stanovování vlivu sociálních podniků a praktické manažerské techniky popisují Ridley-Duff a Bull (2016). Téma měření sociálního dopadu podrobně rozebírají také Clifford, Markey a Malpani (2013). Vývojem rámce pro měření dopadu neziskových organizací se zabývali Ebrahim a Rangan (2010). Někteří autoři se zaměřují na vývoj metodologie pro měření dopadu sociálních podniků (McLoughlin et al., 2009).

Řada autorů se poté zabývá aplikací konkrétních metod pro hodnocení veřejně prospěšných investic. Na použití metody SROI v tomto kontextu se zaměřili Millar a Hall (2012). Použití výzkumných metod mezi sociálními podnikateli se věnovala Potma (2016). Praktickou aplikaci rovněž přístupu SROI poskytuje Bellucci, Franchi, Nitti a Testi (2017). Rotheroe a Richards (2007) aplikovali metodu SROI v rámci případové studie zaměřené na sociální podnik v anglickém Liverpoolu. Tato metoda byla použita rovněž autory Luke, Barraket a Eversole (2013). Metoda strategického managementu Balanced Scorecard je popsána pohledem autorů Shaw, Schneirer, Beatty, Baird (1995). Metodě Balanced Scorecard přizpůsobené prostředí sociálních firem ve Velké Británii se věnoval Somers (2005) a Bull (2007). Sacks (2002), Wilkinson (2009) a Silovská a Kolaříková (2016) vysvětlují ve svých textech teorii lokálního multiplikátoru, vytvořenou organizací New Economics Foundation a používanou pro měření přínosu investic pro místní ekonomiku. Jeden z mála výzkumů dopadů sociálního podnikání do ekonomiky v podmínkách ČR prezentuje Šťastná, která ve své práci využila metodu SROI (2012). Problematikou měření sociálních dopadů se zabývá také Vyskočil (2014). Metodu CBA, která je využívána pro hodnocení veřejných projektů, analyzuje Turner (2007) nebo Boardman, Greenberg, Vining a Weimer (2017). Na životní prostředí aplikují metodu CBA Djukic, Jovanoski, Ivanovic, Lazic a Bodroza (2016). Nástroj Eco-mapping v prostředí SME prezentují Koroljova a Voronova (2007). Tématem řady studií je přístup SIA – Social Impact Assessment (Vanclay, 2015; Grieco, Michelini & Iasevoli, 2014).

Na základě literární rešerše je možné uvést, že existuje řada odborných článků a studií, zabývajících se jednotlivými metodami, jež jsou vhodné pro měření dopadu sociálních podniků a jiných sociálních investic. Žádná z těchto metod však dle mého názoru není schopna sama provést komplexní vyhodnocení tohoto dopadu, neboť se často jedná o metody, jež si navzájem nekonkurují, ale naopak by bylo vhodné na ně nahlížet jako na doplňující se. Cílem předloženého výzkumu je z tohoto důvodu navrhnout soubor metod, pomocí kterých mohou sociální podnikatelé či orgány veřejné správy efektivně a komplexně změřit přínosy sociálního podniku jakožto sociální investice z hlediska veřejné ekonomiky a společnosti.

16.3 Metody a data třetí výzkumné části

Prvotní fází výzkumu se stala důkladná rešerše odborných článků a studií zabývajících se využitím metod pro měření dopadu sociálních podniků a jiných sociálních investic. Na podkladu této rešerše byly vybrány tři metody tak, aby každá z nich pokrývala z velké většiny jinou oblast dopadů. Nutno podotknout, že metoda M3 má funkci vyhodnocování dlouhodobých cílů, nikoli měření dopadů, a v rámci této výzkumné části je s ní pracováno jakožto s metodou, která integruje metody M1, M2 a další data poskytovaná ze zdrojů uvedených v tabulce č. 41.

Tabulka č. 35: Vybrané metody určené pro detailní analýzu

Označení metody	Název metody
M1	Social Return on Investment (SROI)
M2	Lokální multiplikátor 3 (LM3)
M3	Social Enterprise Balanced Scorecard

Pro zodpovězení první výzkumné otázky byla provedena dekompozice požadavků uvedených v připravovaném zákoně o sociálním podnikání na několik oblastí dopadů, jež je nutné u sociálního podniku měřit. Rovněž bylo analyzováno, zdali mohou být tyto dopady měřeny v rámci jedné z výše uvedených metod. Jednotlivé oblasti dopadů a možnosti jejich měření danými metodami jsou zaznamenány v tabulce č. 40.

Pro účely druhé výzkumné otázky byly analyzovány zdroje dat, které podnik využije pro implementaci metod M1, M2 a M3, a to z hlediska jejich dostupnosti a obtížnosti použití. Bylo posuzováno, zda jsou data získatelná ze standardních manažerských nástrojů, jak obtížná je jejich interpretace a jak vysoká je časová náročnost na jejich získání z pohledu běžného sociálního podniku obvykle spadající do kategorie malých a středních podniků.

Níže jsou stručně představeny analyzované metody:

Metoda SROI

Metoda SROI (Social Return on Investment) slouží k vyhodnocení socioekonomických a environmentálních dopadů investice prostřednictvím změn, které nastávají u příslušných zainteresovaných stran vlivem realizování této investice. Výhodou této metody je princip, na základě něhož jsou zjištěné nefinanční přínosy monetizovány, tedy převedeny na peníze, což umožňuje srovnávat mezi sebou různé investiční varianty.

SROI analýzu lze realizovat jako prediktivní nebo evaluativní, v závislosti na tom, zda zkoumaná investice je ve fázi plánování, nebo naopak již uskutečněna byla. Průběh metody je rozčleněn do několika částí zaznamenaných v tabulce č. 36.

Tabulka č. 36: Fáze metody SROI

Pořadí fáze	Popis fáze
1.	Určení rozsahu analýzy
2.	Vymezení zainteresovaných stran
3.	Identifikace vstupů investice
4.	Monetizace vstupů
5.	Identifikace výsledků investice
6.	Stanovení ukazatelů výsledků
7.	Určení doby trvání výsledků

8.	Monetizace výsledků
9.	Výpočet hrubého dopadu
10.	Očištění hrubého dopadu
11.	Výpočet čistého dopadu
12.	Výpočet čisté současné hodnoty
13.	Výpočet ukazatele SROI

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

V rámci určení rozsahu analýzy je nutné vymezit cíl, typ (evaluativní nebo prediktivní) a časové období, jež bude v rámci analýzy zkoumáno. Zainteresované strany jsou všechny subjekty, které v důsledku realizace investice zaznamenávají pozitivní či negativní změny. Pod pojmem vstupy jsou chápány veškeré příspěvky, které zainteresované strany vloží do investice. Výsledkem jsou změny, které v důsledku realizace investice nastanou u jednotlivých zainteresovaných stran.

Hrubý dopad je poté vypočítán jako:

Hrubý dopad = množství výsledku * hodnota výsledku

Výpočet čistého dopadu vznikne na základě tzv. očištění hrubého dopadu, tzn. odečtení nulové varianty investice, která představuje množství výsledku vyprodukovaného i v případě, že by daná investice nebyla realizována. V případě, že je použit prediktivní typ SROI analýzy, je třeba využít metody Čisté současné hodnoty pro převedení budoucích dopadů investice na jejich současnou hodnotu.

Konečný ukazatel SROI je potom vypočten jako:

$SROI = \text{čistý dopad} / \text{hodnota vstupů}$

Lokální multiplikátor 3

Lokální multiplikátor 3, navazující na teorii keynesovského multiplikačního efektu, je metoda umožňující sledovat a vyhodnocovat peněžní toky v lokální ekonomice. Proces metody je realizován ve třech navazujících fázích:

Tabulka č. 37: Fáze metody LM3

Označení fáze	Popis fáze
LM1	Příjem zkoumaného sociálního podniku
LM2	Výdaje zkoumaného podniku v rámci lokální ekonomiky (subjekty jako dodavatelé, zaměstnanci)
LM3	Výdaje lokálních subjektů v rámci lokální ekonomiky

Zdroj: Sacks (2002)

Hodnota ukazatele lokálního multiplikátoru se potom vypočte pomocí následujícího vzorce:

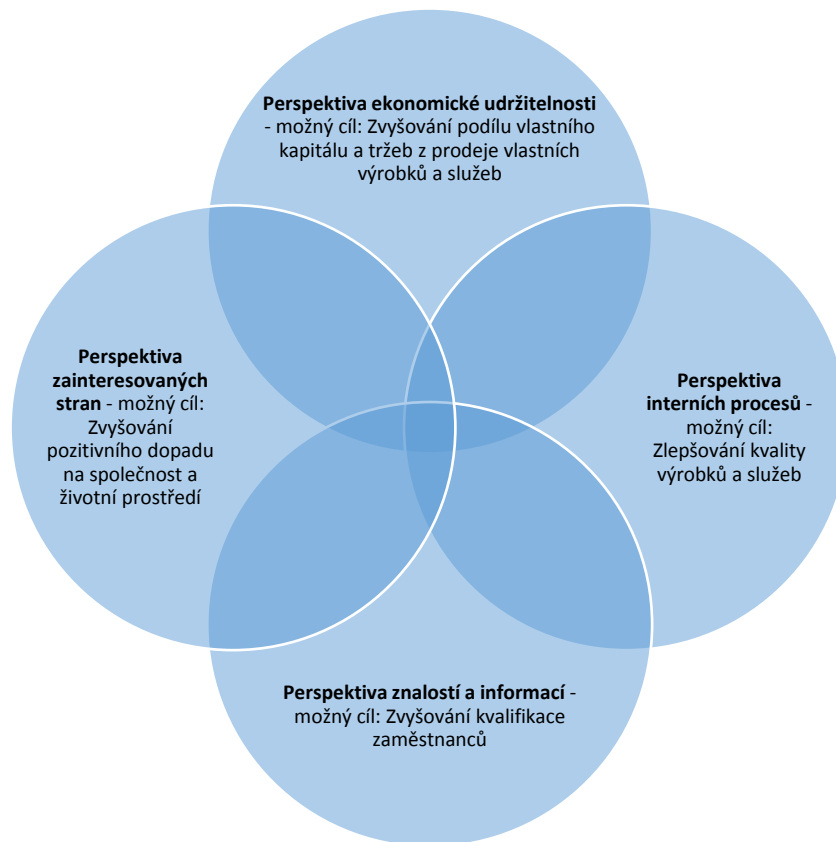
$$(\text{Příjmy LM1} + \text{Výdaje LM2} + \text{Výdaje LM3}) / \text{Příjmy LM1}$$

Social Enterprise Balanced Scorecard

Metoda Social Enterprise Balanced Scorecard je nástroj strategického managementu sloužící k vyhodnocování dlouhodobých cílů podniku. Základem této metody je vytvoření vizuální prezentace kritických prvků strategie, které by v případě sociálního podniku měly spadat do sociální, environmentální a ekonomické sféry. Daný proces napomáhá sociálnímu podniku identifikovat klíčové faktory, které vedou k dosažení cílů ve všech perspektivách.

Metoda SEBS je realizována ve dvou základních fázích. V první fázi dochází k vytvoření strategické mapy se čtyřmi úrovněmi, které jsou pro podnik nejdůležitější. V rámci těchto úrovní jsou sledovány cíle podniku. Strategická mapa sociálního podniku může obsahovat např. následující perspektivy a cíle:

Schéma č. 1: Možné perspektivy a cíle sociálního podniku

Zdroj: Vlastní zpracování

Jak je patrné z výše uvedeného schématu, všechny čtyři vybrané perspektivy a cíle jsou navzájem propojeny a navzájem se ovlivňují. Zvýšení kvalifikace zaměstnanců vede ke zlepšování kvality poskytovaných výrobků a služeb, čímž je zvyšována spokojenost zákazníků jakožto jednoho ze subjektů zainteresovaných stran. S růstem spokojenosti zákazníků dochází i k nárůstu vlastních tržeb i vlastního kapitálu.

Druhým krokem metody je stanovení ukazatelů, pomocí kterých budou jednotlivé cíle měřeny.

Jelikož je tento výzkum orientován na potřeby připravovaného zákona o sociálním podnikání v České republice, jsou níže představeny principy a indikátory, jež tento návrh zákona definuje a které je zapotřebí měřit.

Tabulka č. 38: Principy sociálního podniku

Princip	Význam
Sociální dopad	Provádění činnosti prospěšné pro společnost nebo specifickou skupinu znevýhodněných lidí.
	Zaměstnávání lidí znevýhodněných na trhu práce (v případě WISE)
Ekonomický dopad	Případný zisk je použit primárně pro další rozvoj podniku
	Autonomie v manažerském rozhodování
	Alespoň část výnosů musí tvořit tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb
	Schopnost zvládat ekonomická rizika
Dopad na životní prostředí a místní společnost	Zohledňování environmentálních dopadů činnosti podniku
	Spolupráce sociálního podniku s místními subjekty

Zdroj: Zákon o sociálním podnikání, TESSEA

Principy uvedené v tabulce č. 38 jsou dále specifikovány indikátory, které ukazují na jejich plnění.

Tabulka č. 39: Indikátory sociálního podniku

Oblast	Indikátor
Sociální	Zaměstnanci jsou pravidelně a systematicky informováni o činnosti podniku, o jeho příjmech a naplňování veřejně prospěšné činnosti
	Lidé ze znevýhodněných skupin tvoří alespoň 30% všech zaměstnanců (v případě WISE)
Ekonomická	Více než 50% je použito na další rozvoj podniku a naplňování veřejně prospěšného cíle
	Management je ve svém rozhodování nezávislý na okolních subjektech
	Tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb tvoří alespoň 30% celkových výnosů podniku
	Podnik používá jednu ze standardních metod ekonomického managementu nebo managementu rizik
Životní prostředí a místní společnost	Podnik má zformulované principy politiky ohleduplné k životnímu prostředí a v praxi je naplňuje
	Podnik komunikuje a spolupracuje s místními subjekty

Zdroj: Zákon o sociálním podnikání, TESSEA

Principy a indikátory udávají směřování sociálního podniku. Pro měření skutečného dopadu sociálního podniku na společnost, veřejné rozpočty a životní prostředí je však

nezbytné hlubší měření přínosů podniku. Je nedostatečné posuzovat pouze, zda sociální podnik vynakládá 50 % zisku za účelem svého dalšího rozvoje, zda zaměstnává 30 % znevýhodněných pracovníků či zda obrat plynoucí z prodeje výrobků a služeb činí alespoň 30 % z celkových příjmů. Musíme být schopni určit skutečný přínos podniku dosahujícího těchto čísel.

16.4 Výsledky třetí výzkumné části

16.4.1 Kombinace metod pro komplexní měření dopadu sociálních podniků

V následující části výzkumu byla provedena dekompozice principů a indikátorů, které jsou nyní zaznamenány v tabulce č. 40 jakožto oblasti, jež je zapotřebí v případě sociálního podniku posuzovat. Oblasti, které je nutné u sociálního podniku či jiné sociální investice měřit, jsou zaznamenány v levém sloupci tabulky. U daných oblastí je zkoumáno, zda je lze či nelze měřit jednou z vybraných metod. Jestliže více metod odpovídá dané oblasti, je upřednostněna vždy pouze jedna z metod, která je pro měření příslušné oblasti nejvhodnější.

Tabulka č. 40: Možnost měření potřebných oblastí vybranými metodami

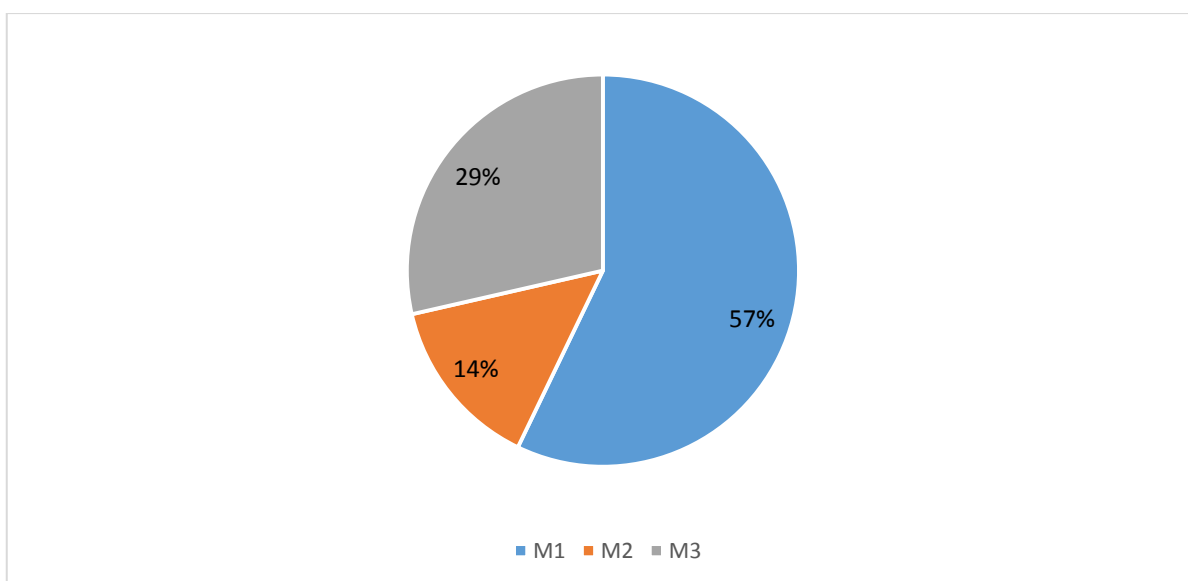
Oblast	M1	M2	M3
Přínos pro veřejnou ekonomiku	✓		
Přínos pro znevýhodněné skupiny lidí	✓		
Dopad na životní prostředí	✓		
Přínos pro místní ekonomiku		✓	
Ekonomická udržitelnost podniku (zisk, obrat)			✓
Kontinuální rozvoj a zlepšování podniku			✓

Zapojení zainteresovaných stran do měření	✓		
---	---	--	--

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je patrné, že všechny tři metody jsou schopny vytvořit komplexní soubor nástrojů, kterými lze změřit přínos sociálního podniku či jiné sociální investice ve všech relevantních oblastech. Charakteristickým rysem metod M1 a M2 je navíc možnost převést vstupy i výstupy na peníze – tedy je monetizovat. Podíl přínosu jednotlivých metod v celém souboru nástrojů je uveden v grafu č. 7.

Graf č. 7: Podíl přínosu metod M1, M2 a M3 na měření všech oblastí

Zdroj: Vlastní výzkum

16.4.2 Obtížnost použití vybraných metod

Závěrečná část výzkumu se zaměřila na otázku, zda mohou být uvedené metody reálně implementovány sociálním podnikem, což znamená, zda jsou data nezbytná pro užívání daných metod pro sociální podnik dostupná. Jedná se o data z následujících zdrojů:

Tabulka č. 41: Zdroje dat

Metoda	Zdroje dat
M1	Rozhovory se všemi zainteresovanými stranami

M2	Finanční účetnictví zkoumaného podniku, data o peněžních výdajích dodavatelů a zaměstnanců
M3	Finanční účetnictví podniku, informace finanční analýzy, environmentální a sociální účetnictví

Zdroj: Vlastní výzkum

Pro podnik časově a organizačně nejnáročnější metodou je metoda M1, která pro správné provedení vyžaduje zapojit všechny strany (resp. zástupce všech zainteresovaných stran), kterých se realizace sociální investice či jiná aktivita dotýká. Náročnost této metody pochopitelně závisí na rozsahu analýzy a stanovených cílech. Setkání se zástupci všech zainteresovaných stran by mělo být pro podnik reálně uskutečnitelné. Neboť má metoda M1 největší podíl na měření všech kritérií, lze doporučit ji realizovat jako primární.

Pro první dva kroky metody M2 jsou dostatečná data finančního účetnictví, jejichž analýza není pro podnik problematická. Složitější je realizace třetího kroku, kdy podnik musí získat data od svých lokálních dodavatelů a zaměstnanců. Jelikož je zvláště u zaměstnanců nepravděpodobné, že by si vedli statistiky o tom, kolik svých příjmů utratí v rámci lokální ekonomiky, bylo by vhodné tuto metodu provádět pouze v delších časových intervalech, např. 1x – 2x ročně, přičemž měření by se vztahovalo vždy ke kratšímu časovému úseku, např. 1 měsíci. Zaměstnanci i dodavatelé by měli být vždy s větším časovým předstihem požádáni, aby potřebná data zaznamenávali.

V případě některých perspektiv stanovených v rámci metody M3 budou čerpána data z finančního účetnictví a následné finanční analýzy. Pro některé další perspektivy je potom vhodné zavést tzv. environmentální a sociální účetnictví, které rozšiřuje tradiční informace finančního účetnictví o společenské efekty podnikatelských rozhodnutí a dopady na životní prostředí. To znamená např. vést statistiky o zaměstnávání znevýhodněných osob, o používání recyklovatelného materiálu a jiných oblastech, které jsou součástí sociální a environmentální sféry.

Na základě analýzy zdrojů potřebných dat lze konstatovat, že všechny tři metody jsou sociálním podnikem reálně proveditelné. Metody se od sebe odlišují svou časovou náročností i zdrojovou náročností. Metoda M2 je složitější z pohledu získání externích dat, což je jejím zásadním limitem. Při respektování výše uvedených doporučení však

lze navrhnout sociálním podnikům používat i tuto metodu, která je schopna vyhodnotit a monetizovat dopady do místní ekonomiky. Nejnáročnější, avšak nejzásadnější metodou z pohledu měření jednotlivých kritérií je M1, která měla být použita alespoň 1x ročně, aby bylo možné vyhodnotit, jaké změny a v jaké míře nastaly u subjektů, kterých se činnost sociálního podniku nebo realizace sociální investice dotýká.

16.4.3 Navržení modelu kombinace vybraných metod

Za účelem vhodného kombinování metod M1, M2 a M3 s ohledem na potřeby připravovaného zákona o sociálním podnikání navrhuji vymezit následující perspektivy sledované v rámci metody M3. U jednotlivých oblastí poté budou použity konkrétní měřicí metody.

Tabulka č. 42: Návrh oblastí a metody jejich měření

Oblast	Metoda měření
1. Oblast zainteresovaných stran	
<i>1. a) znevýhodněné osoby na trhu práce (pro WISE)</i>	SROI
<i>1. b) orgány veřejné správy</i>	SROI
<i>1. c) ostatní zainteresované strany</i>	SROI
2. Oblast místní ekonomiky	LM3
3. Ekonomická udržitelnost podniku (zisk, obrat atd.)	Finanční analýza
4. Oblast životního prostředí	SROI

Zdroj: Vlastní výzkum

Aplikací tohoto procesu je rovněž zajištěn kontinuální rozvoj a zlepšování podniku včetně zapojení zainteresovaných stran. Tyto podmínky jsou vyžadovány připravovaným zákonem o sociálním podnikání.

16.5 Závěr ke třetí výzkumné části

Cílem tohoto výzkumu bylo navrhnout soubor metod, pomocí kterých mohou sociální podnikatelé či orgány veřejné správy efektivně a komplexně změřit přínosy sociálního podniku jakožto sociální investice z hlediska veřejné ekonomiky a společnosti s ohledem na potřeby připravovaného zákona o sociálním podnikání. V rámci výzkumu byly stanoveny dvě výzkumné otázky, a sice zda je možné najít kombinaci metod, pomocí kterých může být dopad sociálních podniků komplexně měřen a jak obtížné je používání těchto metod z hlediska dostupnosti potřebných dat. Na základě rešerše odborné literatury byly pro následnou analýzu vybrány tři metody, a to konkrétně Social Return on Investment (SROI), Lokální multiplikátor 3 (LM3) a Social Enterprise Balanced Scorecard. Výzkum ukazuje, že kombinace těchto tří metod je vhodná z hlediska měření dopadu sociálního podniku. Kromě toho také text doporučuje, jakým způsobem by měly být metody z hlediska potřeb zákona o sociálním podnikání aplikovány.

Navržená kombinace metod měření dopadu sociálního podniku může být užitečná zejména v případě, kdy se podnik nachází v pozici žadatele o poskytnutí peněžních prostředků pro jeho další rozvoj (může se jednat o prostředky plynoucí z veřejných rozpočtů nebo Evropského sociálního fondu). V takovém případě by se jednalo o provedení evaluativního posouzení investice. Metody však mohou být použity rovněž v prediktivním kontextu, a to jestliže je podnik v pozici žadatele o poskytnutí peněžních prostředků, avšak jeho skutečný dopad ještě není znám.

Předložený výzkum poskytuje řadu dalších výzkumných možností. Zajímavým příkladem může být případová studie pojednávající o konkrétním podniku užívajícím dané metody. Zároveň je zřejmé, že výzkum má také svá omezení. Například by bylo nutné navržený model měření přizpůsobit situaci, kdy by bylo zapotřebí měřit dopad specifického typu sociálního podniku. Jiné typy sociálních podniků jsou uvedeny např. ve slovenském zákoně o sociálním podnikání.

17. Sociální podnikání a sociální ekonomika v legislativních dokumentech zemí Evropské unie

17.1 Úvod ke čtvrté výzkumné části

Současná Evropská unie v mnoha ohledech zastřešuje koncept sociálního podnikání. Evropská komise jako vrcholný orgán Evropské unie nabízí definici sociálního podnikání, které je podporováno z evropských strukturálních a investičních fondů. Na úrovni Evropské unie jsou organizovány semináře a konference zaměřené na téma sociálního podnikání či jsou vytvářeny zprávy, které mapují stav sociálního podnikání v jednotlivých zemích Evropské unie. Přesto však lze konstatovat, že sociální podnikání se vyvíjí napříč členskými státy odlišně. Cílem této výzkumné části je vymezit rozdíly v základní legislativní úpravě sociálního podnikání či sociální ekonomiky v 28 zemích Evropské unie z pohledu existence či neexistence platného, resp. připravovaného zákona upravujícího dané oblasti.

Pro dosažení daného cíle byla stanovena následující výzkumná otázka:

- VO 4.1: Jaké odlišnosti panují v postavení sociálního podnikání v rámci legislativních dokumentů v ČR a zemích Evropské unie?

17.2 Rešerše literatury a metodologie ke čtvrté výzkumné části

Jak již bylo zmíněno v úvodu k výzkumné části, v minulosti byly na úrovni Evropské unie publikovány zprávy mapující stav sociálního podnikání v členských státech Evropské unie. Souhrnně poté byly dílčí zprávy zpracovány v dokumentu s názvem „A Map of Social Enterprises and Their Eco-Systems in Europe. Synthesis Report“. Ačkoli se daná zpráva stala vodítkem a důležitým zdrojem pro tento výzkum, není možné ji vzhledem k období publikování, roku 2015, považovat za aktuální. Z tohoto důvodu bylo pro výzkum nezbytné vyhledávat přímo primární zdroje v podobě samotných legislativních dokumentů, přičemž části některých jsou přímo citovány v textu. Jindy je uveden zejména kvůli jazykovým bariérám pouze název dokumentu a počátek jeho platnosti.

Na úrovni odborných článků se komparací stavu a vývoje sociálního podnikání v zemích Evropské unie zabývali Defourny a Nyssens (2008) či Spear a Bidet (2005). Další odborné studie na dané téma poté zpracovali mimo jiné Travaglini, Bandini a Mancione (2010) nebo Cafaggi a Iamiceli (2008).

17.3 Výsledky čtvrté výzkumné části

Postavení sociálního podnikání či sociální ekonomiky je v legislativních dokumentech zemí Evropské unie odlišné. Některé státy již implementovaly do svých legislativ specifický zákon pojednávající o sociálním podnikání, v jiných zemích je zákon v současnosti teprve připravován. Najdeme však také příklady států, které o vytvoření specifického zákona o sociálním podnikání neuvažují.

Tabulka č. 43: Legislativní úprava sociálního podnikání a sociální ekonomiky v zemích EU – existence/neexistence specifického zákona o sociálním podnikání či sociální ekonomice

Země	Platný zákon	Připravovaný zákon
ČR	NE	ANO
Slovensko	ANO	-
Polsko	NE	ANO
Maďarsko	NE	Neidentifikován
Německo	NE	Neidentifikován
Rakousko	NE	Neidentifikován
Slovinsko	ANO	-
Finsko	ANO	-
Francie	ANO	-
Itálie	ANO	-
Belgie	NE	Neidentifikován

Spojené království	NE	Neidentifikován
Lucembursko	ANO	-
Dánsko	ANO	-
Lotyšsko	NE	ANO
Litva	ANO	-
Rumunsko	ANO	-
Řecko	ANO	-
Malta	NE	ANO
Chorvatsko	NE	Neidentifikován
Bulharsko	NE	Neidentifikován
Estonsko	NE	Neidentifikován
Portugalsko	ANO	-
Španělsko	ANO	-
Švédsko	NE	Neidentifikován
Nizozemsko	NE	Neidentifikován
Kypr	NE	Neidentifikován
Irsko	Ne	Neidentifikován

Zdroj: Vlastní výzkum

V ČR je v současnosti připravován Věcný záměr zákona o sociálním podnikání. Dle tohoto návrhu by sociální podniky mohly nabývat dvou forem – obecného sociálního podniku a integračního sociálního podniku, u kterého na rozdíl od obecného sociálního podniku musí podíl znevýhodněných zaměstnanců tvořit alespoň 30 % průměrného ročního počtu zaměstnanců přepočteného na úvazky. V současnosti je kvůli absenci platné definice sociálního podniku obtížné určit, kolik sociálních podniků v ČR působí. Existuje databáze sociálních podniků spravovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí,

kteřá obsahuje pŕes 200 subjektů. U tĕchto podniků vřak není ovĕřováno, zda naplňují alespoň rámcová kritéria, kteřá by sociální podnik obecnĕ splňovat mĕl. Jedná se tedy spíře o indikátor toho, zda se podnik sám považuje za sociální.

V Zákonĕ 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, je jako jedna z možných právních forem podnikání uvedeno sociální dŕuřtvo, jehoř zamĕření koresponduje s konceptem sociálního podnikání. Jak ukazuje i zahraniční praxe, jedná se o právní formu, kteřou sociální podniky často využívají. Dle zmínĕného zákona je definice sociálního dŕuřtva následující: “Sociálním dŕuřtvem je dŕuřtvo, kteřé soustavnĕ vyvíjí obecnĕ prospĕšné činnosti smĕřující na podporu sociální soudržnosti za účelem pracovní a sociální integrace znevýhodněných osob do společnosti s pŕednostním uspokojováním místních potŕeb a využíváním místních zdrojů podle místa sídla a působnosti sociálního dŕuřtva, zejména v oblasti vytváření pracovních pŕíležitostí, sociálních služeb a zdravotní péče, vzdĕlávání, bydlení a trvale udržitelného rozvoje.”

Na Slovensku byl v první polovinĕ roku 2018 schválen nový Zákon o sociální ekonomice a sociálních podnicích. Na rozdíl od českého návrhu zákona, slovenský legislativní text vymezuje tŕi typy sociálních podniků:

- integrační sociální podnik,
- sociální podnik v oblasti bydlení
- jiný registrovaný sociální podnik

S politikou zamĕstnanosti jsou, stejně jako v pŕípadĕ České republiky, spojeny integrační sociální podniky. Zatímco v ČR sociální podniky mohou využívat podpory z Evropských investičních a strukturálních fondů na základĕ individuálně posuzovaných žádostí, výhodou slovenského pŕostředí je registrování sociálních podniků na základĕ tohoto zákona a s tím související využívání podpory. Další odlišností je, že slovenský Obchodní zákoník nenabízí možnost založení sociálního dŕuřtva.

Složitým legislativním vývojem v oblasti sociálního podnikání prochází Polsko. V současné době existuje, podobně jako v ČR, návrh Zákonu o sociálním podniku a podpoře sociální ekonomiky. Současně byl v Polsku také implementován Národní program pro rozvoj sociální ekonomiky, kteřý si klade za cíl, že do roku 2020 se subjekty sociální ekonomiky stanou důležitým integračním prvkem osob znevýhodněných na trhu práce a poskytovatelem služeb obecného zájmu. Stejnĕ jako

v ČR jsou v polské národní legislativě ukotvena sociální družstva, která disponují samostatnou právní úpravou z roku 2006.

Podobné tendence nemůžeme pozorovat v Maďarsku. Není znám zákon ani návrh zákona, který by upravoval sociální podnikání. Obdobně jako v Polsku ale platí také v Maďarsku zákon o sociálních družstvech, který upravuje tuto právní formu podnikání samostatně. Zákon o sociálním podnikání ani jeho příprava nebyly rovněž zaznamenány v případě sousedního Německa a Rakouska, a dále potom ani v Belgii nebo Spojeném království.

Již v roce 2011 byl naopak přijat Zákon o sociálním podnikání ve Slovinsku. Dle textu zákona sociální podnikání posiluje sociální solidaritu a soudržnost, podporuje participaci lidí, dobrovolnou práci, zlepšuje inovační schopnost společnosti v řešení sociálních, hospodářských, environmentálních a jiných otázek, zajišťuje produkty a služby ve veřejném zájmu, rozvíjí nové pracovní příležitosti a umožňuje sociální integraci a profesní reintegraci nejvíce znevýhodněných skupin na trhu práce. Podobně jako návrh zákona o sociálním podnikání v České republice, i slovinský zákon vymezuje dva typy sociálních podniků, a to:

- Sociální podnik typu A: založený za účelem trvalého provádění činností v oblasti sociálního podnikání a zaměstnávání alespoň jednoho pracovníka v prvním roce jeho činnosti a nejméně dvou pracovníků v následujících letech (z hlediska typu vyvíjené aktivity jej lze přirovnat k obecnému sociálnímu podniku v českém návrhu zákona)
- Sociální podnik typu B: zřízený za účelem zaměstnávání znevýhodněných osob na trhu práce definovaných dle tohoto zákona, přičemž podíl těchto pracovníků činí nejméně jednu třetinu z celkového počtu zaměstnanců podniku (z hlediska české terminologie se jedná o integrační sociální podnik)

Další zemí Evropské unie, která již ukotvila zákon o sociálním podnikání do své legislativy, je Finsko. Podle zákona přijatého v roce 2003 je sociálním podnikem korporace nebo jiný subjekt poskytující výrobky nebo služby na komerčním principu, který zaměstnává alespoň 30 % osob se zdravotním postižením nebo dlouhodobě nezaměstnaných osob z celkového počtu svých zaměstnanců.

Zákon zaměřující se na sociální podnikání je platný rovněž v řadě tradičních, zakladatelských zemí Evropské unie. Francie přijala v roce 2014 Zákon o sociální a solidární ekonomice. V souvislosti s italským prostředím byla již v textu této práce zmíněna tradice sociálních družstev – na počátku 90. let 20. století vstoupil v platnost zákon upravující tyto specifické subjekty. Nejaktuálnějším legislativním krokem v oblasti sociálního podnikání v Itálii je Zákon 106/2016 zaměřený na třetí sektor a sociální podniky. V Lucemburku od roku 2016 platí zákon o společnostech majících sociální dopad (*société d'impact sociétal*).

Dále zahrnuje specifický zákon o sociálním podnikání národní legislativa Dánska (Zákon o registrovaných sociálních podnicích z roku 2014), Litvy (Zákon o sociálních podnicích z roku 2004), Rumunska (Zákon o sociální ekonomice z roku 2015), Řecka (Zákon o sociální a solidární ekonomice z roku 2016), Portugalska (Zákon o sociální ekonomice z roku 2013) a Španělska (Zákon o sociální ekonomice z roku 2011).

17.4 Závěr ke čtvrté výzkumné části

Provedený výzkum ukazuje, že státy současné Evropské unie vykazují v souvislosti s legislativním ukotvením sociálního podnikání či sociální ekonomiky značné rozdíly. Zatímco ve 12 zemích Evropské unie byla zaznamenána existence platného zákona přímo zaměřeného na úpravu sociálního podnikání nebo sociální ekonomiky, v ostatních 16 členských státech prozatím legislativní dokument tohoto typu nebyl schválen. I mezi danými 16 státy však nalezneme odlišnosti, neboť ve čtyřech zemích včetně České republiky probíhá příprava zákona o sociálním podnikání, kdežto ve zbylých 12 státech tyto tendence indentifikovány nebyly.

Řada jmenovaných legislativních dokumentů je dostupná pouze v jazyce země, k níž se text dokumentu vztahuje. Právě jazyková bariéra je v případě tohoto výzkumu největším limitem. Pro detailnější zpracování komparace zákonů by tak byl nezbytný překlad textů alespoň do anglického jazyka.

Z tohoto pohledu přístupné texty zákonů ukazují, že mezi jednotlivými zeměmi Evropské unie mohou panovat odlišnosti, kdy např. slovinský zákon vymezuje jiné typy sociálních podniků, než zákon slovenský.

Závěr disertační práce

Podpora přístupu k zaměstnání u skupin osob ohrožených na trhu práce je jednou z prioritních oblastí současné politiky zaměstnanosti České republiky. V rámci aktivní politiky zaměstnanosti je za tímto účelem využívána řada nástrojů, mezi něž patří podpora vytváření společensky účelných pracovních míst, míst určených pro osoby se zdravotním postižením nebo podpora veřejně prospěšných prací. Rovněž se rozvíjí financování chráněného trhu práce.

Integrační sociální podniky se v současné době nemohou spoléhat na systémovou podporu, neboť v České republice neexistuje platný zákon o sociálním podnikání, jehož podpora není součástí ani Zákona o zaměstnanosti.

Sociální podniky tak zaujímají v českém prostředí specifické místo, kdy jsou zmiňovány ve strategických dokumentech nelegislativní povahy jako možné řešení v rámci problematiky zaměstnávání znevýhodněných osob, hlásí se k nim více než 200 subjektů majících charakter obchodních korporací, ale i neziskových organizací, jež mohou využívat možnosti čerpat podporu plynoucí z rozpočtu Evropské unie na základě individuálních žádostí v rámci programů financujících aktivity sociálních podniků. Na druhé straně však, jak již bylo uvedeno, česká legislativa s pojetím sociálního podnikání nepracuje.

Odlišné postavení sociálního podnikání nalezneme v řadě jiných členských zemí Evropské unie. Zákon o sociálním podnikání platí v sousedním Slovensku, ale také ve Slovinsku, Francii, Itálii, Dánsku, Řecku, Litvě, Portugalsku, Španělsku, Rumunsku, Finsku a Lucembursku. Některé státy, stejně jako Česká republika, zákon o sociálním podnikání v současné době připravují. V souvislosti s evropským prostředím se nabízí příležitost pro hlubší výzkum založený na komparaci skutečné účinnosti platných zákonů promítající se v počtu fungujících sociálních podniků v jednotlivých zemích a jejich přínosu pro společnost. Minimálně z hlediska poskytování systémové podpory sociálním podnikům je však legislativní ukotvení nezbytné.

Na základě dostupných dat vztahujících se k sociálnímu podnikání ve vybraném regionu České republiky, Olomouckém kraji, výzkum ukazuje, že ve sledovaném období panoval na místním trhu práce převis nabídky nad poptávkou po práci osob se zdravotním postižením, jenž by byl bez přispění tamních integračních sociálních

podniků navýšen o necelých 8 %. Osoby se zdravotním postižením jsou zároveň skupinou, jež je zkoumanými sociálními podniky zaměstnávána v největší míře. Mírný převis nabídky nad poptávkou po práci byl identifikován také u osob s neúplným základním vzděláním. Na tuto skupinu osob se však zkoumané sociální podniky neorientují.

Celkově bylo v rámci Olomouckého kraje dotázáno 16 podniků, které se označují jako sociální. Z daných 16 podniků bylo na základě předem stanoveného kritéria podílu zaměstnáváných znevýhodněných osob na celkovém počtu zaměstnanců subjektu vyděleno 11 sociálních podniků, jež můžeme označit jako integrační.

Také toto téma nabízí možnost dalšího výzkumného rozšíření. Aby bylo možné vyvodit závěry platné pro celou Českou republiku, je nezbytné vytvořit datovou základnu obsahující data sociálních podniků působících i ve všech ostatních regionech České republiky. I z tohoto důvodu se již provedený výzkum stal základem pro podání projektu, jenž bude posuzován Grantovou agenturou České republiky a jehož cílem je mimo jiné vymežit dopad sociálních podniků na politiku zaměstnanosti v rozsahu celé České republiky.

Výzkum zkoumající informovanost vysokoškolských studentů jakožto potenciálních sociálních podnikatelů dokládá, že většina z dotázaných nikdy neslyšela o existenci konceptu sociálního podnikání, z čehož plyne i nízká schopnost sociálního podnikání umět vymežit. Rovněž ani většina dotázaných osob se zdravotním postižením neví o existenci sociálního podnikání, ačkoli zde již rozdíly v počtu záporných a kladných odpovědí nejsou natolik výrazné, jako v případě odpovědí studentů. Naopak pro potenciál dalšího rozvoje sociálního podnikání hovoří skutečnost, že většina dotázaných studentů zvažuje v budoucnu zahájení podnikatelské činnosti a dokáže si představit, že by v rámci ní dosahovala určitého společensky prospěšného cíle. Zakládání dalších integračních sociálních podniků podporuje rovněž fakt, že většina dotázaných osob se zdravotním postižením považuje současnou situaci na trhu práce za obtížnou z hlediska jejich profesního uplatnění a že počet pracovních míst určených pro osoby se zdravotním postižením je dle jejich názoru nedostatečný.

Jestliže bychom pohlíželi na podporu sociálního podnikání z veřejných zdrojů jako na sociální investici, je nezbytné, aby orgány veřejné správy byly schopny vyhodnotit dopad jimi financované činnosti sociálního podniku. Vzhledem k oblastem, které by dle

připravovaného zákona o sociálním podnikání měl sociální podnik naplňovat, byly vybrány tři metody, které dávají předpoklad, že bude možné jejich kombinací komplexně vyhodnocovat přínos sociálních podniků. Těmito metodami jsou Social Return on Investment, Lokální multiplikátor 3 a Social Enterprise Balanced Scorecard. Při komparaci účelů těchto metod bylo zjištěno, že metoda Social Return on Investment pokrývá 57 % oblastí, jež je potřeba u sociálního podniku dle připravovaného zákona sledovat. Metoda Lokální multiplikátor 3 by se při kombinaci těchto tří technik podílela na měření dopadu sociálního podniku ze 14 % a metoda Social Enterprise Balanced Scorecard by zajišťovala sledování 29 % oblastí. Jednotlivé metody je však nutné doplnit i metodami tradičními, mezi něž patří např. metody finanční analýzy. Vzhledem k tomu, že kombinace daných tří metod nebyla doposud aplikována v prostředí konkrétního sociálního podniku, přináší tato výzkumná část spíše východisko pro další, aplikovanější výzkum.

Výzkum provedený v rámci předložené disertační práce ukazuje, že sociální podnikání je živým tématem nabízejícím řadu otázek, na které bude potřebné najít odpovědi. Sociální podnikání v kontextu potřeb politiky zaměstnanosti je však zároveň pouze jednou z perspektiv, z nichž je možné na daný podnikatelský koncept pohlížet.

Summary

The thesis deals with the relationship between the concept of social entrepreneurship and employment policy of the Czech Republic. The thesis is divided into theoretical and research part. The research part examines the impact of social entrepreneurship on meeting the needs of employment policy in the selected region of the Czech Republic - the Olomouc Region. The second part of the research deals with the level of awareness of social entrepreneurship among university students as possible social entrepreneurs and people with disabilities as the main target group of social enterprises in the Olomouc Region. The third research section examines the topic of methods for measuring the impact of social enterprises on their stakeholders. The final research chapter focuses on social entrepreneurship in the context of EU countries legislation.

The aim of the thesis is to link the topic of social entrepreneurship and employment policy at the theoretical level and to define the representation of integration social enterprises in the selected region of the Czech Republic and to determine their potential in terms of employment policy in the Czech Republic at the research level. The parallel aim of the research part is to further evaluate the potential social entrepreneurs awareness of social entrepreneurship on the one hand and persons with disabilities awareness on the other. Persons with disabilities are one of the target groups that could be employed by social enterprises. The author of the thesis also aims to propose a set of methods by which it would be possible to effectively and comprehensively measure the contribution of social enterprises as a social investment to the public economy and society. The last aim of the thesis is to define the differences in the basic legislative regulation of social entrepreneurship or social economy in 28 countries of the European Union from the point of view of existence or non-existence of valid law regulating the area.

Research shows that, based on available data relating to social entrepreneurship in a selected region of the Czech Republic, the Olomouc Region, in the period under review there was an excess of supply over demand for the work of people with disabilities in the local labor market. Without the contribution of integration social enterprises, the excess would be increased by almost 8 %. At the same time, people with disabilities are the group of disadvantaged people most employed by the analyzed social enterprises. An excess of supply over demand for labor was also identified in relation to persons

with incomplete basic education. However, the analyzed social enterprises do not focus on this group of people.

Research examining the awareness of university students as potential social entrepreneurs shows that most of the respondents have never heard of the existence of the concept of social entrepreneurship. It results in a low ability to define the concept of social entrepreneurship. Also, the majority of people with disabilities do not know about the existence of social entrepreneurship.

For measuring the social enterprise impact, three methods have been selected. These methods are Social Return on Investment, Local Multiplier 3 and Social Enterprise Balanced Scorecard. When comparing the purposes of these methods, it was found that the Social Return on Investment method covers 57 % of the areas that need to be measured by the social enterprise. The Local Multiplier 3 method measures 14 % of the areas of a social enterprise and the Social Enterprise Balanced Scorecard measures 29 % of the areas.

The last part of the research shows that a different position of social entrepreneurship can be found in a number of EU member states. The Social Entrepreneurship Act has been included into the legislation of Slovakia and also of Slovenia, France, Italy, Denmark, Greece, Lithuania, Portugal, Spain, Romania, Finland and Luxembourg. Some states, like the Czech Republic, are currently preparing a law on social entrepreneurship.

Anotace

Typ závěrečné práce: Disertační práce

Název práce v českém jazyce: Sociální podnikání v kontextu potřeb politiky zaměstnanosti České republiky

Název práce v anglickém jazyce: Social Entrepreneurship in the Context of Employment Policy of the Czech Republic

Pracoviště: Katedra aplikované ekonomie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Autor práce: Mgr. Ondřej Kročil

Vedoucí práce: doc. Ing. Richard Pospíšil, PhD.

Rozsah vlastního textu bez seznamu literatury, seznamu zkratk, tabulek, grafů, obrázků a schémat: 233 643 znaků (130 normostran)

Abstrakt v českém jazyce:

Předložená disertační práce se zabývá vztahem konceptu sociálního podnikání a politiky zaměstnanosti České republiky. Práce je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. V první výzkumné části je zkoumán vliv sociálního podnikání na naplňování potřeb politiky zaměstnanosti ve vybraném regionu České republiky – Olomouckém kraji. Druhá část výzkumu se zabývá mírou informovanosti o sociálním podnikání u vysokoškolských studentů jakožto možných sociálních podnikatelů a u osob se zdravotním postižením jakožto hlavní cílovou skupinou sociálních podniků v Olomouckém kraji. Třetí výzkumná část je věnována tématu metod měření dopadu sociálních podniků na své okolí. Závěrečná výzkumná kapitola se soustředí na sociální podnikání v kontextu legislativ zemí Evropské unie.

Abstrakt v anglickém jazyce:

This thesis deals with the relationship between the concept of social entrepreneurship and employment policy of the Czech Republic. The thesis is divided into theoretical and research part. The research part examines the impact of social entrepreneurship on meeting the needs of employment policy in the selected region of the Czech Republic -

the Olomouc Region. The second part of the research deals with the level of awareness of social entrepreneurship among university students as possible social entrepreneurs and people with disabilities as the main target group of social enterprises in the Olomouc Region. The third research section examines the topic of methods for measuring the impact of social enterprises on their stakeholders. The final research chapter focuses on social entrepreneurship in the context of EU countries legislation.

Klíčová slova v českém jazyce:

Sociální podnikání, integrační sociální podnik, politika zaměstnanosti, trh práce, znevýhodněné osoby

Klíčová slova v anglickém jazyce:

Social entrepreneurship, work-integration social enterprise, employment policy, labour market, disadvantaged people

Literatura

Monografie

Binka, B., Rolný, I., & Šmajš, J. (2012). *Etika, ekonomika, příroda*. Praha: Grada Publishing.

Boardman, A. E., Greenberg, D. H., Vining, A. R. & Weimer, D. L. (2017). *Cost-Benefit Analysis: Concepts and Practice*. Cambridge University Press.

Bowen, H. R. (2013). *Social Responsibilities of the Businessman*. Iowa City: University of Iowa Press.

Brožová, D. (2003). *Společenské souvislosti trhu práce*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Crane, A., & Matten, D. (2016). *Business Ethics: Managing Corporate Citizenship and Sustainability in the Age of Globalization*. Oxford University Press.

Dohnalová, M., Průša, L., et al. (2011). *Sociální ekonomika*. Praha: Wolters Kluwer.

Dořičáková, Š., & Pastrňák, R. (2017). *Aktuální otázky sociálního podnikání v České republice*. Ostravská univerzita.

Frank, R. H., & Bernanke, B. S. (2002). *Ekonomie*. Praha: Grada Publishing.

Hobza, V., Hobza, V. Jr., & Schwartzhoffová, E. (2016). *Manažerská ekonomika. Kapitoly k finanční analýze*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Hořejší, B., Macáková, L., Soukup, J., & Soukupová, J. (2010). *Mikroekonomie*. Praha: Management Press.

Hrdlička, J., & Špiroch, T. (1999). *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Katedra andragogiky a personálního řízení UK FF v Praze.

Hunčová, M. (2010). *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. Praha: Wolters Kluwer.

Jeurissen, R. (2007). *Ethics & Business*. Royal Van Gorcum.

Kaczor, P. (2015). *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica.

- Kašparová, K., & Kunz, V. (2013). *Moderní přístupy ke společenské odpovědnosti firem a CSR reportování*. Praha: Grada Publishing.
- Keller, J. (2010). *Tři sociální světy*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Klimentová, E. (2004). *Sociální politika I*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Kotíková, J. (2003). *Rizikové skupiny uchazečů o zaměstnání z pohledu úřadů práce. In Trh práce, nezaměstnanost, sociální politika*. Brno: Masarykova Univerzita.
- Krebs, V. (2010). *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer.
- Kuchař, P. (2007). *Trh práce: sociologická analýza*. Praha: Karolinum.
- Kummitha, R. K. R. (2017). *Social Entrepreneurship and Social Inclusion*. Palgrave Macmillan.
- Mackey, J., & Sisodia, R. (2014). *Conscious Capitalism: Liberating the Heroic Spirit of Business*. Harvard Business Review Press.
- Mareš, P. (2006). *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.
- Nyssens, M. (2006). *Social Enterprise. At the Crossroads of Market, Public Policies and Civil Society*. London: Routledge.
- Nyssens, M. (2006). *Social Enterprise: At the Crossroads of Market, Public Policies and Civil Society*. London: Routledge.
- Potůček, M. (1995). *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Procházka, J., Hunčová, M., Krtková, E., Navrátil, P., Řezníčková, V., & Stainer, M. (2016). *Ekonomická demokracie. Teorie a praxe*. Praha: Česká společnost pro zaměstnaneckou participaci.
- Procházková, L. (2009). *Podpora osob se zdravotním postižením při integraci na trh práce*. Brno: MSD.
- Putnová, A., & Seknička, P. (2007). *Etické řízení ve firmě*. Praha: Grada Publishing.

- Reisch, L. A., & Thøgersen, J. (2015). *Handbook of Research and Sustainable Consumption*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Rektořík, J., et al. (2007). *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*. Praha: Ekopress.
- Ridley-Duff, R., & Bull, M. (2015). *Understanding Social Enterprise: Theory and Practice*. London: Sage.
- Šebestová, J., & Palová, Z. (2016). *Sociální inovace: vliv podpory fondů EU na jejich tvorbu*. Bratislava: Kartprint.
- Shaw, D. G., Schneirer, C. E., Beatty, R. W., & Baird, L. S. (1995). *The Performance, Measurement, Management and Appraisal Sourcebook*. Human Resource Development Press.
- Šimek, M. (2010). *Podpora zaměstnatelnosti znevýhodněných skupin obyvatel v České republice: Nové přístupy a jejich efekty*. Brno: Institut vzdělávání Sokrates.
- Skovajsa, M., et al. (2010). *Občanský sektor*. Praha: Portál.
- Slaný, A., & Žák, M. (1999). *Hospodářská politika*. Praha: C. H. Beck
- Srpová, J., Řehoř, V., et al. (2010). *Základy podnikání*. Praha: Grada Publishing.
- Synek, M., Kislingerová, E., et al. (2010). *Podniková ekonomika*. Praha: C. H. Beck.
- Tetřevová, L., et al. (2017). *Společenská odpovědnost firem společensky citlivých odvětví*. Praha: Grada Publishing.
- Tomeš, I. (2010). *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál.
- Tomeš, I. (2011). *Obory sociální politiky*. Praha: Portál.
- Urban, J. (2003). *Základy teorie národního hospodářství*. Praha: ASPI Publishing.
- Veber, J., Srpová, J. et al. (2012). *Podnikání malé a střední firmy*. Praha: Grada Publishing.
- Veber, J., Srpová, J., et al. (2012). *Podnikání malé a střední firmy*. Praha: Grada Publishing.

Vodáček, L., & Vodáčková, O. (2004). *Malé a střední podniky: konkurence a alliance v Evropské unii*. Praha: Management Press.

Příspěvky ve sbornících

Šimek, M., & Balcar, J. (2009). Struktura a faktory dlouhodobé nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji a možnosti ovlivňování její úrovně pomocí nástrojů aktivní politiky na trhu práce. In Z. Machová, *Sborník příspěvků mezinárodní vědecké konference Hospodářská politika v zemích EU: Ekonomická krize – výzvy budoucnosti*. Ostrava: VŠB-TU.

Články v časopisech

Austin, J., Stevenson, H., & Wei-Skillern, J. (2006). Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different, or Both? *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(1), 1-22.

Bull, M. (2007). "Balance": the Development of a Social Enterprise Business Performance Analysis Tool. *Social Enterprise Journal*, 3(1), 49-66.

Český statistický úřad. (2018). Statistická ročenka Olomouckého kraje – 2018. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/10-organizacni-statistika-whdqbtzfmw>

Chell, E. (2007). Social enterprise and Entrepreneurship: Towards a Convergent Theory of the Entrepreneurial Process. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship*, 25(1), 5-26.

Defourny, J., & Nyssens, M. (2008). Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments. *Social Enterprise Journal*, 4(3), 202-228.

Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). Social Enterprise in Europe: At the Crossroads of Market, Public Policies and Third Sector. *Policy and Society*, 29(3), 231-242.

Djukic, M., Jovanoski, I., Ivanovic, O., Lazic, M., & Bodroza, D. (2016). Cost-Benefit Analysis of an Infrastructure Project and a Cost-Reflective Tariff: A Case Study for

Investment in Wastewater Treatment Plant in Serbia. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 59, 1419-1425.

Franco, M., Haase, H., & Lautenschläger, A. (2010). Students' Entrepreneurial Intentions: an Inter-regional Comparison. *Education + Training*, 52(4), 260-275.

Franke, N., & Lüthje, Ch. (2004). Entrepreneurial Intentions of Business Students – a Benchmarking Study. *International Journal of Innovation and Technology Management*, 1(3), 269-288.

Grieco, C., Micheline, L., & Iasevoli, G. (2014). Measuring Value Creation in Social Enterprises. A Cluster Analysis of Social Impact Assessment Models. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 44(6), 1173-1193.

Hall, E., & Wilton, R. (2011). Alternative Spaces of 'work' and Inclusion for Disabled People. *Disability & Society*, 26(7), 867-880.

Harris, S. P., Renko, M., & Caldwell, K. (2013). Accessing Social Entrepreneurship: Perspectives of People with Disabilities and Key Stakeholders. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 38(1), 35-48.

Haugh, H. (2012). The Importance of Theory in Social Enterprise Research. *Social Enterprise Journal*, 8(1), 7-15.

Kerlin, J. A. (2012). Defining Social Enterprise Across Different Contexts: a Conceptual Framework Based on Institutional Factors. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(1), 84-108.

Koroljova, A., & Voronova, V. (2007). Eco-Mapping as a Basis for Environmental Management Systems Integration at Small and Medium Enterprises. *Management of Environmental Quality: An International Journal*, 18(5), 542-555.

Kročil, O., & Pospíšil, R. (2018). Comprehensive Measurement of Social Enterprise Impact. *Ekonomski Pregled*, 69(5), 571-593.

Kročil, O., Dopita, M., & Pospíšil, R. (2019). Integrovaní sociální podniky v kontextu potřeb politiky zaměstnanosti České republiky – případ Olomouckého kraje. *Fórum sociální politiky*, 2, 2-8.

- Luke, B., Barraket, J., & Eversole, R. (2013). Measurement as Legitimacy versus Legitimacy of Measures: Performance Evaluation of Social Enterprise. *Qualitative Research in Accounting and Management*, 10(3/4), 234-258.
- Mareš, P., & Sirovátka, T. (2008). Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začlenování (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda. *Sociologický časopis*, 44(2), 271-294.
- McLoughlin, J., Kaminski, J., Sodagar, B., Khan, S., Harris, R., Arnaudo, G., & Brearty, S. (2009). A Strategic Approach to Social Impact Measurement of Social Enterprise: the SIMPLE Methodology. *Social Enterprise Journal*, 5(2), 154-178.
- Millar, R., & Hall, K. (2012). Social Return on Investment (SROI) and Performance Measurement. *Public Management Review*, 15(6), 923-941.
- Noruzi, M. R., Westover, J. H., & Rahimi, G. R. (2010). An Exploration of Social Entrepreneurship in the Entrepreneurship Era. *Asian Social Science*, 6(6), 3-10.
- Po-Ying Ho, A., & Chan, K. (2010). The Social Impact of Work-Integration Social Enterprise in Hong Kong. *International Social Work*, 53(1), 33-45.
- Rotheroe, N., & Richards, A. (2007). Social Return on Investment and Social Enterprise: Transparent Accountability for Sustainable Development. *Social Enterprise Journal*, 3(1), 31-48.
- Shier, M., Graham, J. R., & Jones, M. E. (2009). Barriers to Employment as Experienced by Disabled People: a Qualitative Analysis in Calgary and Regina, Canada. *Disability & Society*, 24(1), 63-75.
- Silovská, H., & Kolaříková, J. (2016). Observation and Assessment of Local Economic Development with Regard to the Application of the Local Multiplier. *European Planning Studies*, 24(11), 1978-1994.
- Slaper, T. F., & Hall, T. J. (2011). The Triple Bottom Line: What Is It and How Does It Work? *Indiana Business Review*, 86(1), 4-8.
- Somers, A. B. (2005). Shaping the Balanced Scorecard for Use in UK Social Enterprise. *Social Enterprise Journal*, 1(1), 43-56.

- Spear, R., & Bidet, E. (2005). Social Enterprise for Work Integration in 12 European Countries: a Descriptive Analysis. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 76(2), 195-231.
- Thornton, P. (2005). Disabled People, Employment and Social Justice. *Social Policy and Society*, 4(1), 65-73.
- Turner, R. K. (2007). Limits to CBA in UK and European Environmental Policy: Retrospects and Future Prospects. *Environmental and Resource Economics*, 37(1), 253-269.
- Vincek, Z. L., Dvorski, S., & Novak, E. (2017). The Comparison of Corporate Social Responsibility in the Manufacturing and Service Companies of the Republic of Croatia. *Ekonomski Pregled*, 68(3), 267-296.
- Yunus, M., Moingeon, B., & Lehmann-Ortega, L. (2010). Building Social Business Models: Lessons from the Grameen Experience. *Long Range Planning*, 43(2-3), 308-325.
- Zahra, A. S., Gedajlovic, E., Neubaum, D. O., & Shulman, J. M. (2009). A Typology of Social Entrepreneurs: Motives, Search Processes and Ethical Challenges. *Journal of Business Venturing*, 24(5), 519-532.

Zákony

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.

Zákon č. 47/2002 Sb., o podpoře malého a středního podnikání.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích).

Elektronické zdroje

Bellucci, M., Franchi, S., Nitti, C., & Testi, E. (2017). Analýza SROI – Domy Ronalda McDonalda v Itálii. Dostupné z: https://www.drncd.cz/wp-content/uploads/2017/03/analyza_SROI_RMHC_Italie.pdf

Braunerhjelm, P., & Hamilton, U. S. (2012). Social Entrepreneurship – a Survey of Current Research. Swedish Entrepreneurship Forum. Dostupné z: http://entreprenorskansforum.se/wp-content/uploads/2013/03/WP_09.pdf

Cafaggi, F., & Iamiceli, P. (2008). New Frontiers in the Legal Structure and Legislation of Social Enterprises in Europe: A Comparative Analysis. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1303407

Český statistický úřad. (2018). Statistická ročenka Olomouckého kraje – 2018. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/10-organizacni-statistika-whdqbtzfmw>

Český statistický úřad. (2019). Podíl nezaměstnaných osob v krajích. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xc/mapa-podil-kraje>

Chhabra, E. (2015). Social Enterprise vs. Non-Profits: is there really a difference? Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/eshachhabra/2015/01/31/social-enterprise-vs-non-profits-is-there-really-a-difference/#1ce1f4d6628e>

Clifford, J., Markey, K., & Malpani, N. (2013). Measuring Social Impact in Social Enterprise: The state of thought and practice in the UK. Dostupné z: http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/expert-group/social_impact/presentation-e3m_en.pdf

Conscious Capitalism, Inc. Conscious Capitalism Credo. Dostupné z: <https://www.consciouscapitalism.org/about/credo>

Davister, C., Defourny, J., & Gregoire, O. (2004). Work Integration Social Enterprises in the European Union: an Overview of Existing Models. Dostupné z: https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/90492/1/Work%20Integration%20Social%20Enterprises%20in%20the%20European%20Union_An%20overview%20of%20existing%20models.pdf

Ebrahim, A. S., & Rangan, V. K. (2010). The Limits of Nonprofit Impact: A Contingency Framework for Measuring Social Performance. Dostupné z: https://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/10-099_0b80d379-8e88-4992-9e8f-4b79596b1ff9.pdf

European Commission. (2015). A Map of Social Enterprises and Their Eco-Systems in Europe. Synthesis Report. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12987&langId=en>

European Commission. Social Enterprises. Dostupné z: http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en

Evropská komise. (2003). Mikropodniky, malé a střední podniky: definice a oblast působnosti. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:n26026&from=CS>

Hulgård, L. (2010). Discourses of Social Entrepreneurship – Variations of the Same Theme? Dostupné z: https://emes.net/content/uploads/publications/WP_10-01_Hulgaard__web_.pdf

Komora sociálních podniků a společensky odpovědných organizací. Osoby znevýhodněné na trhu práce. Dostupné z: <http://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/osoby-znevychodnene-na-trhu-prace/>

Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky. Register sociálních podnikov. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/pracazamestnanost/socialna-ekonomika/>

Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky. (2017). Nový zákon o sociálnom podnikaní. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/informacie-media/aktuality/novy-zakon-socialnom-podnikani.html>.

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. (2015). Metodická příručka pro žadatele o dotaci k vypracování analýzy společenské návratnosti investice (SROI). Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getmedia/108270ee-0d00-4b2f-80e6-2412af3386b9/Metodicka-prirucka-SROI-analyza.pdf>

Ministry of Labour, Family and Social Affairs of Slovenia. (2011). Social Entrepreneurship Act. Dostupné z: http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zaposlovanje/Act_SE_rev_clear.pdf

MPO ČR. (2018). Národní akční plán společenské odpovědnosti organizací v České republice na léta 2019-2023. Dostupné z: https://www.mpo.cz/assets/cz/podnikani/spolecenska-odpovednost-organizaci/2018/6/NAP-CSR-19-6-2018_1.pdf

MPSV ČR. (2017). Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v 1. pololetí 2017. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2017p1/anal2017p1.pdf

MPSV ČR. Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/strateg_zam_2020/strategiep2020.pdf

Nicholls, J. (2007). Why measuring and communicating social value can help social enterprise become more competitive. Dostupné z: <https://www.socialtraders.com.au/wp-content/uploads/2016/05/Why-Measuring-and-Communicating-Social-Value-Can-Help-Social-Enterprise-Become-More-Competitive.pdf>

O'Hara, P., & O'Shaughnessy, M. Work Integration Social Enterprises in Ireland. Dostupné z: <https://www.ucc.ie/en/media/research/centreforcooperativestudies/docs/WorkIntegrationSocialEnterprisesinIreland.pdf>

Potma, L. (2016). Social Impact Measurement Methods. Dostupné z: https://www.social-enterprise.nl/files/2914/7508/0154/Scriptie_Lisa_Potma.pdf

Sacks, J. (2002). The Money Trail. Measuring your Impact on the Local Economy Using LM3. Dostupné z: <http://nefconsulting.com/wp-content/uploads/2017/05/TheMoneyTrail.pdf>

SOVZ. Podpora přístupu sociálních podniků. Dostupné z: <http://sovz.cz/temata/podpora-socialnich-podniku-v-zadavani-verejnych-zakazek/>

Státní politika vůči nestátním neziskovým organizacím na léta 2015 – 2020. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf

TESSEA. (2014). Indikátory/rozpознаvací znaky. Dostupné z: <https://www.ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/indikatory>

TESSEA. Indikátory. Dostupné z: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/indikatory>

Travaglini, C., Bandini, F., & Mancione, K. (2010). Social Enterprise in Europe: Governance Models. An Analysis of Governance Models in Social Enterprises through a Comparative Study of the Legislation of Eleven Countries. Dostupné z: https://ideas.repec.org/p/ris/aiccon/2010_075.html

Úřad práce ČR. (2018). Statistiky nezaměstnanosti. Měsíční. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz>

Úřad práce ČR. (2019). Analýza poptávky po pracovní síle a nabídky pracovní síly. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/trh>

Úřad práce ČR. (2019). Výdaje na státní politiku zaměstnanosti. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/vydaje>

Vanclay, F. (2015). Social Impact Assessment: Guidance for assessing and managing the social impacts of projects. Dostupné z: https://www.iaia.org/uploads/pdf/SIA_Guidance_Document_IAIA.pdf

Veber, J., Krajčák, V., Hruška, L., Makovský, P., et al. (2016). Sdílená ekonomika. Dostupné z: <https://www.vspp.cz/wp-content/uploads/2017/05/zprava.pdf>

Věcný záměr zákona o sociálním podnikání. Dostupné z: <https://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/navrh-zakona-o-socialnim-podnikani/>

Vyskočil, M. (2014). Podklad pro koncepci politiky vlády vůči NNO do roku 2020. Sociální podnikání. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_vyskocil_pro_web.pdf

Wilkinson, A. (2009). Measurement of Sustainable Procurement. Dostupné z: http://impactmeasurement.co.uk/Downloads/Measuring_SP_Report_Release.pdf

Závěrečné práce

Šťastná, J. (2012). Sociální ekonomika jako nástroj komunitního rozvoje v současné společnosti (D disertační práce). Praha: Univerzita Karlova.

Seznam zkratek

CBA – Cost Benefit Analysis

EFRR – Evropský fond pro regionální rozvoj

ENRF – Evropský námořní a rybářský fond

ESF – Evropský sociální fond

ESIF – Evropské strukturální a investiční fondy

EZFRV – Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova

FS – Fond soudržnosti

IROP - Integrovaný regionální operační program

LM3 – Lokální multiplikátor 3

OP PIK – Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost

OP R – Operační program Rybářství

OP VVV – Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

OP Z – Operační program Zaměstnanost

OP ŽP – Operační program Životní prostředí

OPD – Operační program Doprava

OPTP – Operační program Technická pomoc

SEBS – Social Enterprise Balanced Scorecard

SIA – Social Impact Assessment

SROI – Social Return on Investment

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Nabídka práce v profesních oblastech (str. 19)

Tabulka č. 2: Poptávka práce v profesních oblastech (str. 20)

Tabulka č. 3: Výdaje státu na aktivní a pasivní politiku zaměstnanosti (str. 21)

Tabulka č. 4: Množství společensky účelných pracovních míst vytvořené v letech 2010-2018 (str. 31)

Tabulka č. 5: Výdaje vynaložené na zřizování společensky účelných pracovních míst v letech 2010-2018 (str. 31)

Tabulka č. 6: Množství pracovních míst určených pro vykonávání veřejně prospěšných prací vytvořených v období 2010-2018 (str. 32)

Tabulka č. 7: Výdaje vynaložené na poskytování příspěvků souvisejících s realizací veřejně prospěšných prací (str. 33)

Tabulka č. 8: Počet pracovních míst vytvořených pro osoby se zdravotním postižením v rámci aktivní politiky zaměstnanosti České republiky v letech 2010-2018 (str. 34)

Tabulka č. 9: Výdaje vynaložené na zřizování a provoz pracovních míst určených pro osoby se zdravotním postižením (str. 35)

Tabulka č. 10: Výdaje vynaložené na příspěvky zaměstnavatelům působícím na chráněném trhu práce v letech 2010-2018 (str. 35)

Tabulka č. 11: Hodnoty kritérií určujících zařazení subjektu do kategorie mikro, malých a středních podniků (str. 44)

Tabulka č. 12: Integrační sociální podniky v Olomouckém kraji jakožto součást kategorie mikro, malých a středních podniků (str. 45)

Tabulka č. 13: Ekonomické a sociální principy sociálního podniku dle EMES (str. 60)

Tabulka č. 14: Principy sociálního podniku dle TESSEA (str. 64)

Tabulka č. 15: Místo působnosti podniků označujících se jako sociální (str. 80)

- Tabulka č. 16: Řídící orgány OP a zdroje jejich financování (str. 85)
- Tabulka č. 17: Vývoj čisté současné pozice ČR vůči rozpočtu EU (str. 86)
- Tabulka č. 18: Principy sociálního podniku (str. 95)
- Tabulka č. 19: Indikátory sociálního podniku (str. 96)
- Tabulka č. 20: Sociální podniky v Olomouckém kraji uvedené v databázi MPSV ČR (str. 102)
- Tabulka č. 21: Integrační podniky v Olomouckém kraji a jimi zaměstnávané znevýhodněné skupiny osob (str. 103)
- Tabulka č. 22: Velikosti skupin osob znevýhodněných na trhu práce zaměstnávaných zkoumanými sociálními podniky (str. 104)
- Tabulka č. 23: Uchazeči o volná pracovní místa z řad znevýhodněných skupin osob (str. 105)
- Tabulka č. 24: Volná pracovní místa určená pro osoby z řad znevýhodněných skupin obyvatel (str. 106)
- Tabulka č. 25: Vztahy nabídky a poptávky práce u znevýhodněných skupin osob na trhu práce v Olomouckém kraji (str. 106)
- Tabulka č. 26: Uvažuji, že se stanu podnikatelem nebo podnikatelský subjekt založím? (str. 112)
- Tabulka č. 27: Je pro mne představitelné sledovat v rámci svého podnikání nebo podniku nějaký společensky prospěšný cíl? (str. 113)
- Tabulka č. 28: Vědí studenti, že existuje koncept sociálního podnikání? (str. 114)
- Tabulka č. 29: Charakteristiky sociálního podnikání definované dotázanými studenty (str. 115)
- Tabulka č. 30: Je dle názoru dotázaných osob obtížné uplatnit se na trhu práce jako osoba se zdravotním postižením? (str. 117)

Tabulka č. 31: Vnímají dotázané osoby počet volných pracovních míst, jež mohou zaujmout osoby se zdravotním postižením, jako dostatečný? (str. 118)

Tabulka č. 32: Vědí osoby se zdravotním postižením, že existuje koncept „sociálního podnikání“? (str. 118)

Tabulka č. 33: Charakteristiky sociálního podnikání definované dotázanými osobami se zdravotním postižením (str. 119)

Tabulka č. 34: Prezentace uvedených podniků – sociální, či nikoli? (str. 120)

Tabulka č. 35: Vybrané metody určené pro detailní analýzu (str. 127)

Tabulka č. 36: Fáze metody SROI (str. 128)

Tabulka č. 37: Fáze metody LM3 (str. 130)

Tabulka č. 38: Principy sociálního podniku (str. 132)

Tabulka č. 39: Indikátory sociálního podniku (str. 133)

Tabulka č. 40: Možnost měření potřebných kritérií vybranými metodami (str. 134)

Tabulka č. 41: Zdroje dat (str. 135)

Tabulka č. 42: Návrh oblastí a metody jejich měření (str. 137)

Tabulka č. 43: Legislativní úprava sociálního podnikání a sociální ekonomiky v zemích EU – existence/neexistence specifického zákona o sociálním podnikání či sociální ekonomice (str. 140)

Seznam grafů

Graf č. 1: Podíl nezaměstnaných osob na trhu práce ČR v letech 2014 a 2018 (str. 18)

Graf č. 2: Množství vyhlášených výzev v rámci jednotlivých OP (str. 84)

Graf č. 3: V čem by mohlo spočívat naplňování společensky prospěšného cíle dotázanými studenty? (str. 114)

Graf č. 4: Společensky prospěšný cíl jako charakteristika sociálního podnikání a možnosti jeho naplňování v odpovědích dotázaných studentů (str. 116)

Graf č. 5: Názvy možných sociálních podniků, které jmenovali dotázaní studenti (str. 117)

Graf č. 6: Společensky prospěšný cíl jako charakteristika sociálního podnikání a možnosti jeho naplňování v odpovědích dotázaných osob se zdravotním postižením (str. 119)

Graf č. 7: Podíl přínosu metod M1, M2 a M3 na měření všech oblastí (str. 135)

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Podíl nezaměstnaných osob v jednotlivých krajích České republiky (str. 19)

Seznam schémat

Schéma č. 1: Možné perspektivy a cíle sociálního podniku (str. 131)